

Міністерство освіти і науки України
Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»
Науково-дослідний інститут інтелектуальної власності
Національної академії правових наук України

ЗБІРНИК МАТЕРІАЛІВ
IV ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ
«СТВОРЕННЯ, ОХОРОНА, ЗАХИСТ І КОМЕРЦІАЛІЗАЦІЯ
ОБ'ЄКТІВ ПРАВА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ»,
присвяченої Міжнародному дню інтелектуальної власності

Київ
КПІ ім. Ігоря Сікорського
2021

УДК 347.77(062)

C77

C77 **Створення, охорона, захист і комерціалізація об'єктів права інтелектуальної власності:** матеріали IV Всеукраїнської науково-практичної конференції, (22.04.2021, м. Київ) : ел.збірник / Упоряд.: М.В. Дубняк, А.С. Ромашко, – Київ : КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2021. – 185 с.

Присвячено Міжнародному дню інтелектуальної власності

Опубліковано тези доповідей, у яких розглянуто актуальні питання створення, охорони, захисту та комерціалізації об'єктів інтелектуальної власності.

Рекомендується науковцям, державним службовцям, підприємцям, юристам, викладачам, студентам та аспірантам, а також усім, хто цікавиться реальними та потенційними тенденціями і проблемами створення, охорони та захисту об'єктів інтелектуальної власності у сучасних умовах.

У конференції взяли участь провідні експерти та вчені наукових установ і навчальних закладів, представники зацікавлених державних органів і громадських організацій.

Матеріали подано в авторській редакції.

З метою ширшого інформування студентів та молодих вчених щодо проблематики в сфері інтелектуальної власності окремі статті, розміщено на ресурсі конференції «Інновації молоді в машинобудуванні», Секція "Інтелектуальна власність" (Open Journal Systems) за посиланнями

Сайт конференції <http://imm-mmi.kpi.ua/imm2021>

Сайт Збірки праць <http://imm-mmi.kpi.ua/proc/>.

*Рекомендовано до друку Вченою радою факультету соціології і права
Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут
імені Ігоря Сікорського» (Протокол № 8 від 26 квітня 2021 р.)*

© Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут
імені Ігоря Сікорського», 2021

© Науково-дослідний інститут інтелектуальної власності
Національної академії правових наук України, 2021

© Колектив авторів, 2021

ПОДЯКА ПРОГРАМНОГО КОМІТЕТУ УЧАСНИКАМ КОНФЕРЕНЦІЇ

ШАНОВНІ УЧАСНИКИ КОНФЕРЕНЦІЇ! ВІТАЄМО ВАС!

Висловлюємо Вам подяку за участь у IV Всеукраїнській науково-практичній конференції «Створення, охорона, захист і комерціалізація об'єктів права інтелектуальної власності», присвяченої Міжнародному дню інтелектуальної власності.

Вже другий рік поспіль ми не можемо зустрітися очно, але, незважаючи на цей складний час, Ви підтримали цю конференцію, надали цікаву інформацію, брали активну участь у дискусії.

Будемо вдячні за зауваження - вони допоможуть нам вдосконалитись.

Ми плануємо розвивати просвітницьку діяльність щодо інтелектуальної власності і надалі.

Здоров'я Вам та цікавих досліджень! Чекаємо на Вас у наступному році!

З ПОВАГОЮ ПРОГРАМНИЙ КОМІТЕТ:

Пасічник В. А.	д.т.н., професор, проректор з наукової роботи КПІ ім. Ігоря Сікорського
Гавриш О. А.	д.т.н., професор, декан факультету менеджменту та маркетингу КПІ ім. Ігоря Сікорського
Бобир М. І.	д.т.н., професор, директор механіко-машинобудівного інституту КПІ ім. Ігоря Сікорського
Цимбаленко Я.Ю.	к.н.д.у., доцент, в.о. декана факультету соціології і права КПІ ім. Ігоря Сікорського
Войтко С. В.	д.е.н., професор, завідувач кафедри міжнародної економіки КПІ ім. Ігоря Сікорського
Дорошенко О. Ф.	к.ю.н., судовий експерт, директор НДІ інтелектуальної власності НАПрН України
Орлюк О. П.	д.ю.н., професор, академік НАПрНУ, директор Інституту права Київського національного університету імені Тараса Шевченка
Піддубний О. Ю.	д.ю.н., доцент, завідувач кафедри цивільного та господарського права Національного університету біоресурсів та природокористування України
Ромашко А. С.	к.т.н., доцент, доцент кафедри конструювання машин механіко- машинобудівного інституту КПІ ім. Ігоря Сікорського
Юрчишин О. Я.	к.т.н., доцент, Директор Департаменту інновацій та трансферу технологій КПІ ім. Ігоря Сікорського
Яворська О. С.	д.ю.н., професор, завідувач кафедри інтелектуальної власності, інформаційного та корпоративного права Львівського національного університету імені Івана Франка

Зміст

ПЛЕНАРНЕ ЗАСІДАННЯ.....	7
Андрощук Г.О. Глобалізація інновацій в світовій економіці: аспекти інтелектуальної власності.....	7
Войтко С.В. Методика оцінювання і рейтингування об'єктів права інтелектуальної власності у закладі вищої освіти.....	12
Капіца Ю.М. Тенденції винахідницької діяльності у наукових установах та закладах вищої освіти України у 1991–2020рр.....	17
Секція 1. Патентна справа в Україні.....	23
Верба І.І., Зюган А.О. Створення і охорона об'єктів права інтелектуальної власності: деякі проблеми.....	23
Гутник А.З., Сомов Д.О. Роль дисципліни «основи технічної творчості» при підготовці молодшої інтелектуальної еліти.....	28
Дорожко Г.К., Жихарев О.С. Фрейми як засади для постановки задачі під час пошуку нових технічних рішень.....	31
Секція 2. Охорона та експертиза об'єктів інтелектуальної власності.....	36
Гаврушкевич Н.В., Ткаченко О.В. Географічні зазначення в Україні та світі.....	36
Кірін Р.С., Коротаєв В.М., Хоменко В.Л. До питання застосування етичних обмежень для охорони прав інтелектуальної власності при проведенні археологічних досліджень.....	40
Кірін Р.С. Правові засади академічної експертизи наукових (творчих) результатів.....	44
Кузнєцов Ю.М. Винахідництво в Україні не завдяки, а всупереч.....	49
Макаришева Т.С., Мриглод А.І. Авторське право в картографії.....	53
Ромашко А.С., Кравець В.О. Географічні зазначення. Інформаційні ресурси Європи та їх роль. Висновки для України.....	59
Секція 3. Визначення проблем порушення прав інтелектуальної власності та шляхи їх вирішення: світовий та вітчизняний досвід.....	64
Бежевець А.М. Камкординг: деякі теоретико-прикладні проблеми.....	64
Корогодова О. О., Глущенко Я. І. Особливості методики митного контролю на засадах ризик-орієнтованого підходу в умовах Індустрії 4.0.....	67
Коросташова І.М. Патентні зловживання (проблеми запобігання та боротьби).....	72

Махновський Д.С. Регулювання питань інтелектуальної власності у міжнародних угодах у сфері науково-технічного співробітництва, що укладаються Урядом України.....	76
Пилюченко Д.В., Бевзо Ф.О. Біле піратство, або бери, що дають.....	80
Хрідочкін А.В. До характеристики факультативних ознак суб'єктивної сторони адміністративних правопорушень у сфері інтелектуальної власності.....	85
Шабалін А. В. Використання об'єктів суміжних прав не є підставою для звільнення від цивільно-правової відповідальності за порушення авторського права: на матеріалах судової практики.....	88
Секція 4. Захист і розпорядження правами інтелектуальної власності в інноваційній діяльності.....	93
Берковський Є.О., Петренко В.О. Формування ефективної системи інтелектуальної безпеки – запорука сталого розвитку підприємства.....	93
Білоусова Н.О. Компенсація як спосіб судового захисту прав інтелектуальної власності.....	96
Вакарєва К.О. До питання відповідальності штучного інтелекту.....	100
Дмитренко В.В. Щодо праворозуміння понять «недійсний договір» та «неукладений договір» у сфері інтелектуальної власності.....	105
Устінов А.А., Петренко В.О. Актуальні питання розвитку інтелектуального підприємництва.....	111
Шахбазян К.С. Охорона прав інтелектуальної власності у договорах на проведення досліджень і розробок (ДР): загальна політика ЄС щодо розподілу прав на ІВ, створену за рахунок державного фінансування.....	115
Секція 5. Комерціалізація об'єктів права інтелектуальної власності в умовах Індустрії 4.0.....	120
Свіщова Н. С. Розвиток процедури вартісної оцінки об'єктів інтелектуальної власності з урахуванням Індустрії 4.0.....	120
Скоробогатова Н.Є. Результативність витрат вітчизняних підприємств на інновації.....	123
Хмілевська А. О., Моїсеєнко Т. Є. Бізнес-модель «Product as a service», як драйвер розвитку циркулярної економіки.....	127
Хоменко І.І. До врегулювання проведення патентно-кон'юнктурних досліджень в Україні.....	131
Цибульов П.М., Юрчишин О.Я., Хмарський А.В. Комерціалізація інтелектуальної власності дослідницьким університетом технічного профілю.....	136

Черненко Н. О., Моїсеєнко Т. Є. Корпоративна освіта, як інституціоналізований процес безперебійної професійної підготовки.....	140
Чернявська О.В. Майнові права на об'єкти права промислової власності і договори про передачу таких прав.....	144
Секція 6. Трансфер технологій в умовах постCOVID`ної економіки.....	148
Когут Н.Д. Особливості майнових прав на службові об'єкти інтелектуальної власності.....	148
Кравчук Ю. Г., Моїсеєнко Т. Є. Трансформація бізнес середовища підприємств під впливом технологій Індустрії 4.0.....	153
Микитюк О. П., Петренко К. В. Вплив трансферту технологій на розвиток постковідної економіки.....	158
Орловська К. А., Моїсеєнко Т. Є. Роль інформаційних технологій у маркетингових стратегіях світових брендів.....	162
Секція 7. Недобросовісна конкуренція у сфері інтелектуальної власності.....	167
Дубняк М.В. Вертикальна інтеграція провайдерів стрімінгових відео сервісів як прояв недобросовісної конкуренції у сфері інтелектуальної власності.....	167
Секція 8. Захист авторських прав у соціальних мережах.....	172
Жиляєв І. Б. Забезпечення інтелектуальних прав в умовах відкритої науки.....	172
Кіжаєв С.О. Правові засади захисту авторських прав у сучасному Інтернет-середовищі.....	175
Троцька В. М. Оцифрування творів з метою збереження культурної спадщини: нові положення законодавства ЄС.....	180

ПЛЕНАРНЕ ЗАСІДАННЯ

Андрощук Г.О.

к.е.н., доцент, головний науковий співробітник НДІ інтелектуальної власності НАПрН України,

Глобалізація інновацій в світовій економіці: аспекти інтелектуальної власності

У 2020 р. на тлі великих людських і економічних втрат, зумовлених пандемією COVID-19, кількість міжнародних патентних заявок, поданих по лінії ВОІВ [1], продовжувала зростати; найбільшими користувачами стали Китай і США, причому кожна з цих країн поліпшила свої показники за рік. Кількість міжнародних патентних заявок, поданих за процедурою Договору про патентну кооперацію ВОІВ (РСТ), - один з найбільш поширених показників визначення рівня інноваційної діяльності - зросла на 4% і склала 275 900 заявок, досягнувши рекордного значення, попри прогнозоване зниження світового ВВП на 3,5%. Китай (68 720 заявок, + 16,1% річного приросту) залишився найбільшим користувачем системи РСТ ВОІВ в світі, випередивши США (59 230 заявок, + 3%), Японію (50 520 заявок, -4,1%), Республіку Корея (20 060 заявок, + 5,2%) і Німеччину (18 643 заявки, -3,7%). За межами першої десятки темпи зростання продемонстрували і такі країни, як Саудівська Аравія (956 заявок, + 73,2%), Малайзія (255 заявок, + 26,2%), Чилі (262 заявки, + 17,0%), Сінгапур (1 278 заявок, + 14,9%) і Бразилія (697 заявок, + 8,4%). Тенденції на більш тривалу перспективу вказують на глобалізацію інновацій: сьогодні на частку Азії припадає 53,7% всіх заявок РСТ в порівнянні з 35,7% ще 10 років тому. Незначно скоротилося використання міжнародної системи товарних знаків. Це було очікувано, оскільки товарні знаки є свідченням появи нових товарів і послуг, а в цій сфері відзначено уповільнення, викликане пандемією. Кількість міжнародних заявок на товарні знаки, поданих по лінії

Мадридської системи міжнародної реєстрації знаків ВОІВ, знизилася в 2020 р. на 0,6% і склала 63 800; спад цього показника відзначено вперше з часів світової фінансової кризи 2008-2009 р.р. Економічний спад, що став наслідком пандемії, негативно відбився на попиті на охорону промислових зразків по лінії Гаазької системи міжнародної реєстрації промислових зразків. У 2020 р. попит на цю послугу впав на 15%, а в кількісному вираженні склав 18 580 зразків; зниження цього показника зафіксовано вперше з 2006 р. Світовий попит на права інтелектуальної власності (ІВ), за допомогою яких новатори і інноваційні компанії виводять свої ідеї на ринок, традиційно і в загальному плані дозволяє відстежувати показники розвитку світової економіки. Водночас відзначається за останнє десятиліття попит на глобальні послуги інтелектуальної власності ВОІВ, перш за все послуги РСТ, перевищує зростання світового ВВП [1].

Міжнародна патентна система (Договір про патентну кооперацію - РСТ). Провідні заявники РСТ. У 2020 р. лідером за кількістю поданих заявок четвертий рік поспіль став китайський гігант в сфері телекомунікацій Huawei Technologies, на рахунок якого 5464 опубліковані заявки РСТ. Слідом за ним у рейтингу розташувалися компанія з Республіки Корея Samsung Electronics (3093), японська Mitsubishi Electric Corp. (2810), LG Electronics Inc. з Республіки Корея (2759) і компанія з США Qualcomm Inc. (2173). У першій десятці заявників найвищі темпи приросту (+ 67,6%) кількості опублікованих заявок в 2020 р. показала компанія LG Electronics, завдяки чому їй вдалося піднятися з 10-го рядка рейтингу в 2019 р. на 4-ю в 2020 р. Каліфорнійський університет, в активі якого 559 опублікованих заявок, в 2020 р. зберіг за собою лідерство в рейтингу провідних заявників з числа освітніх установ. Другим став Массачусетський технологічний інститут (269), далі розташувалися Шеньженський університет (252), Університет Цінхуа (231) і Чжецзянський університет (209). В першу десятку вищих закладів освіти входять 5 китайських університетів, 4 університети США і один - Японії. **Найбільш затребувані області техніки.** Серед різних областей техніки найбільша частка опублікованих заявок РСТ припадала на комп'ютерні технології (9,2% від загальної кількості заявок); далі в рейтингу розташувалися такі області техніки: цифровий зв'язок (8,3%), медичні технології (6,6%), електромеханіка (6,6%) і контрольно-вимірювальне обладнання (4,8%). У 2020 р. в шести з десяти

найбільш затребуваних областей техніки зафіксований двозначний приріст, причому найвищі темпи відзначені в секторі аудіовізуальних технологій (+ 29,5% в порівнянні з 8,7% роком раніше), за яким слідує цифровий зв'язок (+15,8%), комп'ютерні технології (+ 13,2%), контрольно-вимірювальне обладнання (+ 10,9%), напівпровідники (+ 10,1%) і фармацевтика (+ 10%).

Міжнародна система товарних знаків (Мадридська система). У 2020 р. найбільша кількість міжнародних заявок на реєстрацію товарних знаків по лінії Мадридської системи ВОІВ подали заявники з США (10 005); наступні місця в рейтингу зайняли заявники з Німеччини (7334), Китаю (7075), Франції (3716) і Сполученого Королівства (3679). У першій десятці країн і територій походження тільки Китай показав в 2020 р. двозначний приріст заявок (+ 16,4%). Цікаві і темпи зростання в Сполученому Королівстві (+ 5,1%) та Італії (+ 3,6%). За межами першої десятки найбільш активно приростала число заявок в Республіці Корея (+ 13,4%), Канаді (+ 9,4%) і Данії (11,5%). У Франції (- 16,3%) і Туреччині (-15,4%), навпаки, спостерігалось різке скорочення відповідного показника. **Провідні заявники Мадридської системи.** Рейтинг лідерів 2020 р. очолила швейцарська компанія Novartis AG, на рахунку якої 233 Мадридські заявки. У 2020 р. ВОІВ отримала від цієї компанії на 104 заявки більше, ніж в 2019 р., що дозволило Novartis піднятися з 3-го місця рейтингу на 1-е. Нижче розташувалися китайська компанія Huawei Technologies (197), японська Shiseido (130), німецька ADP Gauselmann (123) і французька L'Oréal (115). Лідер аналогічного списку 2019 р. компанія L'Oréal перемістилася на 5-й рядок: в 2020 р. вона подала на 78 заявок менше, ніж роком раніше. **Найбільш затребувані класи.** Найбільш затребуваним класом - згідно з отриманими ВОІВ міжнародних заявок - став клас 9 (комп'ютерна техніка та програмне забезпечення, електрообладнання та електронна апаратура і т.п.), на частку якого в 2020 р. проходило 10,6% від загальної кількості заявок. Наступними за популярністю були клас 35 (послуги для бізнесу; 8,1%) і клас 42 (технологічні послуги; 7,1%). У першій десятці класів найвищі темпи зростання були відзначені за класом 10 (хірургічні, медичні, стоматологічні та ветеринарні прилади та інструменти і т.п.; + 21,1%) і класу 5 (фармацевтичні вироби та інші вироби для медичних цілей; +9,2%).

Міжнародна система промислових зразків (Гаазька система). Попри істотне скорочення показників, Німеччина зберегла першість у рейтингу провідних користувачів міжнародної системи зразків (на її рахунку 3666 зразків). США (2211 зразків) перемістилися з 6-го місця на 2-е в списку лідерів за кількістю поданих Гаазьких заявок зразка 2020 р. Третє, четверте і п'яте місця зайняли Швейцарія (1944 зразка), Республіка Корея (1669) і Італія (1231) відповідно. У першій десятці країн і територій походження тільки США (+ 62,7%), Туреччина (+ 34,7%) і Китай (+ 22,7%) продемонстрували в 2020 р. збільшення відповідного показника. **Провідні заявники Гаазької системи.** Четвертий рік поспіль рейтинг лідерів за кількістю заявок очолила компанія з Республіки Корея Samsung Electronics (859 зразків в опублікованих заявках); нижче в списку розташувалися Procter & Gamble з США (623), Fonkel Meubelmarketing з Нідерландів (569), Volkswagen з Німеччини (524) і Beijing Xiaomi Mobile Software з Китаю (516). Вперше в першу п'ятірку заявників увійшла китайська компанія. Десяте місце зайняла компанія Lampenwelt GmbH з Німеччини (276 зразків), яка є новим користувачем Гаазької системи. **Найбільш затребувані категорії.** У 2020 р. найбільша частка від загальної кількості заявлених зразків припадала на категорію «транспортні засоби» (10,1%), за якою слідували «обладнання для запису, телекомунікації» (8,8%), «упаковки і контейнери» (8, 4%), «предмети меблів» (7,4%) і «освітлювальні прилади і пристрої» (6,9%). У першій десятці класів помітне зростання в 2020 р. було відзначено в категорії «фармацевтичні та косметичні засоби» (+ 42,6%).

Доменні спори. У 2020 р. власники товарних знаків направили в рекордне число скарг (4204) в рамках Єдиної політики щодо врегулювання суперечок щодо доменних імен (ЕПУС): так, Організація пододала 50-тисячну позначку за кількістю розглянутих нею справ з початку надання послуг. Минулий рік також став рекордним з точки зору розглянутих з використанням процедур арбітражу і посередництва ВОІВ справ щодо патентів, товарних знаків, авторських прав в сфері цифрової інформації та інших категорій спорів в області технологій. Оскільки в умовах пандемії COVID-19 зростає число тих, хто проводить все більше часу в Інтернеті, власники товарних знаків використовують дану послугу ВОІВ не тільки для того, щоб розширити свою присутність в мережі, але і мати можливість запропонувати Інтернет-

користувачам оригінальний контент і надійні канали збуту в різних сферах діяльності. Лідерство зберегли за собою домени в сегменті .COM, на частку яких припадало 75% від загального числа розглянутих ВОІВ суперечок щодо родових доменів верхнього рівня (рДВУ). Справи, що перебували на розгляді ВОІВ в 2020 р. в рамках ЕПУС, зачіпали інтереси сторін з 127 країн (122 в 2019 р.). США (+1359 поданих скарг), Франція (786), Сполучене Королівство (411), Швейцарія (256) і Німеччина (235) увійшли в першу п'ятірку країн - лідерів за кількістю поданих скарг. ВОІВ також надає послуги з врегулювання суперечок щодо більш ніж 75 національних доменів верхнього рівня, таких як .CN (Китай), .EU (Європейський союз) і .MX (Мексика).

Крім доменних спорів, в 2020 р. в Центр ВОІВ було направлено для розгляду з використанням процедур посередництва і арбітражу 77 справ, які стосуються різноманітних галузей інтелектуальної власності, що на 24% більше, ніж роком раніше. Ці процедури ВОІВ дозволяють сторонам з будь-яких країн світу врегулювати суперечки, що виникають, не звертаючись до суду. Найпоширенішими в «портфелі справ» ВОІВ залишаються суперечки щодо патентів; за ними слідує суперечки, що стосуються товарних знаків, інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) і авторського права. Згідно даних Глобального звіту Міжнародного торгового центру (ІТС) спостерігається більш швидке оцифрування компаній і підвищення важливості електронної комерції [2].

Висновок. Хоча цифрові технології набували все більшого значення в багатьох секторах бізнесу ще до 2020 р., пандемія зміцнила їхні позиції. Багато компаній змінили свої бізнес-моделі, щоб забезпечити виконання замовлень і надання послуг через цифрові платформи. В результаті цифрові технології стали ключем до забезпечення безперервності бізнесу.

Список використаних джерел:

1. Innovation Perseveres: International Patent Filings via WIPO Continued to Grow in 2020 Despite COVID-19 Pandemic. URL:https://www.wipo.int/pressroom/en/articles/2021/article_0002.html
2. Drugi rok z COVID-19. "Pandemia ujawniła nierówności i słabości międzynarodowego systemu handlowego". URL:

<https://msp.money.pl/wiadomosci/drugi-rok-z-covid-19-pandemia-ujawnila-slabosci-miedzynarodowego-systemu-handlowego-i-obnazyla-nierownosci-6606636227852960a.html>

Войтко С.В.

доктор економ. наук, професор,
завідувач кафедри міжнародної економіки
КПІ ім. Ігоря Сікорського

Методика оцінювання і рейтингування об'єктів права інтелектуальної власності у закладі вищої освіти

Оцінювання можливо здійснювати із використанням семи складових, які кількісно та якісно відображають «цінність» об'єкту права інтелектуальної власності (ОПІВ). Кожна з складових у загальну оцінку має внесок, що визначається ваговим коефіцієнтом (табл. 1).

Таблиця 1. Позначення, назва та ваговий коефіцієнт складової оцінювання об'єкту права інтелектуальної власності

Складові формули	Ваговий коефіцієнт
А. Alpha NASDAQ	0,10
О. Об'єкт права інтелектуальної власності	0,15
С. Сфера використання	0,10
В. Джерело витрат на патентування	0,10
Д. Доведення ОПІВ до рівня промислової придатності	0,15
Л. Орієнтовна вартість ліцензії	0,15
К. Орієнтовні строки комерціалізації	0,25

З метою об'єктивності оцінюванні обрано коефіцієнт Market Activity NASDAQ (позначення у формулі як «А»), який показує біржову активність сфери діяльності (промисловості), до якої належить ОПІВ, на фондовій біржі NASDAQ. Таке оцінювання надає змогу об'єктивно проаналізувати ринкові потреби у товарах чи послугах, які можуть вироблятися (надаватися) при використанні ОПІВ. Адже при зростанні ринкової вартості компаній, які задіяні у забезпеченні ринку товарами та послугами, може бути доцільним подальший

розвиток сфери діяльності з використанням того чи іншого винаходу, корисної моделі, програмного продукту тощо. Цей показник у загальну формулу вводиться з ваговим коефіцієнтом. Значення цього показника для сфер діяльності можна отримати з джерела [1].

Іншою складовою оцінювання з ваговим коефіцієнтом 0,15 є сам ОПІВ (позначається символом «О»). Для наукового відкриття і винаходу пропонується методика не використовувати, а одразу переходити до етапів оформлення та комерціалізації. У табл. 2 приведено позначення, перелік об'єктів права інтелектуальної власності, вагові коефіцієнти для кожного з них та рекомендація стосовно подальших заходів.

Таблиця 2. Позначення, об'єкт права інтелектуальної власності, ваговий коефіцієнт та рекомендація стосовно подальших заходів

О. Об'єкти права інтелектуальної власності	Ваговий коефіцієнт	Рекомендація
наукове відкриття	–	до сплати
винахід	–	до сплати
корисна модель	0,8	за рейтингом
промисловий зразок	0,6	за рейтингом
комерційна таємниця	–	за окремим рішенням
знак для товарів і послуг	–	за окремим рішенням
виконання	–	за окремим рішенням
комп'ютерна програма	0,5	за рейтингом
літературні твори	–	за окремим рішенням
художні твори	–	за окремим рішенням
компіляції даних (бази даних)	0,3	за рейтингом
фонограми	–	за окремим рішенням
відеограми	–	за окремим рішенням
передачі (програми) організацій мовлення	–	за окремим рішенням
компонування напівпровідникових виробів	0,5	за рейтингом
раціоналізаторські пропозиції	–	за окремим рішенням
сорти рослин	0,5	за рейтингом
породи тварин	0,5	за рейтингом
комерційні (фірмові) найменування	–	за окремим рішенням
географічні зазначення	–	за окремим рішенням
технологія	–	за окремим рішенням

Сфера використання (позначення здійснюється символом «С») має вагу 0,10 і характеризує переважною більшістю те, де і для якої сфери має

відношення ОПІВ. Адже ОПІВ може бути запропонований в межах виконання держбюджетної тематики чи за господарським договором. У такому разі джерело оплати є кошти цих НДР. У разі створення ОПІВ у межах ініціативної теми, за власної ініціативи, чи при навчальній, рейтинговій, конкурсній або грантовій заявці використовуються вагові коефіцієнти у межах складової «Сфера використання» (табл. 3).

Таблиця 3. Позначення, сфера використання, вагові коефіцієнти рекомендовані джерела оплати

С. Сфера використання	Ваговий коефіцієнт	Джерело оплати
за держбюджетною тематикою	1,0	за рахунок накладних витрат д/б теми
ініціативна тема підрозділу	0,3	за рахунок КПІ при високому рейтингу
за господарським договором	1,0	за рахунок накладних витрат НДР
за власною ініціативою	0,2	за рахунок КПІ при високому рейтингу
навчальна або рейтингова заявка	0,1	за рахунок КПІ при високому рейтингу
конкурсна (грантова)	0,4	за рахунок КПІ при високому рейтингу

Четвертою складовою є заявлене джерело витрат на патентування (позначається як «В») і має вагу 0,10. Такими джерелами можуть бути сама держбюджетна тематика чи оплата здійснюватиметься за рахунок господарського договору. Проте передбачено можливість сплати внесків за рахунок університету за умови високого рейтингу ОПІВ. Хоча й у цьому разі сплата внесків може здійснюватися за рахунок коштів автора (чи авторів), за рахунок спонсора чи за рахунок накладних витрат НДЧ. Можливі джерела виплат за патентування, їх вагові коефіцієнти та джерела оплати приведені у табл. 4.

Таблиця 4. Перелік джерел витрат за патентування, вагові коефіцієнти та джерело оплати ОПІВ

В. Джерело витрат за патентування	Ваговий коефіцієнт	Джерело оплати
за рахунок держбюджетної тематики	1,0	за рахунок накладних витрат д/б теми
за рахунок господарського договору	1,0	за рахунок накладних витрат НДР
за рахунок коштів автора(ів)	0,2	за рахунок КПІ при високому рейтингу
за рахунок спонсора	0,5	за рахунок КПІ при високому

		рейтингу
за рахунок накладних витрат НДЧ	0,1	за рахунок КПІ при високому рейтингу

Доведення ОПІВ до рівня промислової придатності (позначається як «Д») оцінюється з ваговим коефіцієнтом 0,15 і характеризує можливі додаткові витрати на просування і комерціалізацію, тобто характеризує потребу у додаткових коштах для доведення об'єкту до рівня промислової придатності. Звичайно, якщо ОПІВ не потребує зовсім коштів і вже готовий до комерціалізації то рейтинг його буде вищий. В іншому разі додаткові витрати, що необхідні для доведення до рівня промислової придатності, знижують його оціночне значення. У табл. 5 приведено діапазони орієнтовних витрат для доведення ОПІВ до рівня промислової придатності та відповідні вагові коефіцієнти.

Таблиця 5. Позначення, діапазони орієнтовних витрат для доведення об'єкту права інтелектуальної власності до рівня промислової придатності та відповідні вагові коефіцієнти

Д. Орієнтовні витрати для доведення ОПІВ до рівня промислової придатності, дол.	Ваговий коефіцієнт
до \$1000	1,0
до \$10000	0,6
понад \$10000	0,2
не можу оцінити	0,1

Складова «Орієтовна вартість ліцензії» позначається як «Л» і має ваговий коефіцієнт 0,15. Ця складова показує на скільки привабливою є комерціалізація ОПІВ (табл. 6).

Таблиця 6. Позначення, діапазони орієнтовної вартості ліцензії та відповідні вагові коефіцієнти

Л. Орієтовна вартість ліцензії, дол.	Ваговий коефіцієнт
до \$ 1000	0,3
до \$ 10000	0,7
понад \$ 10000	1,0
не можу оцінити	0,1

Досить важливим для успішної комерціалізації є оцінювання авторами орієнтовних строків комерціалізації ОПІВ (позначається як «К» і має ваговий коефіцієнти 0,25). Чим менший відтинок часу необхідний для комерціалізації, тим вищим є ваговий коефіцієнт (табл. 7).

Таблиця 7. Позначення, діапазони орієнтовних строків комерціалізації та вагові

К. Орієнтовні строки комерціалізації, років	Ваговий коефіцієнт
до 0,5 року	1,0
до 2-х років	0,6
понад 2 роки	0,4
не передбачається	0,1

У формулі оцінювання об'єктів права інтелектуальної власності вже поміщено значення вагових коефіцієнтів для складових «А» – Market Activity, «О» – Об'єкт права інтелектуальної власності, «С» – Сфера використання, «В» – Джерело витрат на патентування, «Д» – Доведення ОПІВ до рівня промислової придатності, «Л» – Орієнтовна вартість ліцензії, «К» – Орієнтовні терміни комерціалізації. Для оцінювання ОПІВ слід до формули помістити значення з таблиць з відповідними позначеннями, а саме «А», «О», «С», «В», «Д», «Л», «К» а також числові значення поточних даних:

$$V_{ОПІВ} = 0,10 \cdot \left(1 + \frac{K_{W\alpha} - K_{W\min\alpha}}{K_{W\max\alpha} - K_{W\min\alpha}} \right) + i + 0,15 \cdot O + 0,10 \cdot C + 0,10 \cdot B + 0,15 \cdot D + 0,15 \cdot L + 0,25 \cdot K$$

Висновок. Наведена методика надає змогу попередньо визначити рівень об'єкта права інтелектуальної власності та порівняти з іншими ОПІВ з метою прийняття рішення про оформлення заявки, постановки на облік, комерціалізації тощо.

Список використаних джерел:

1. NASDAQ Sector Indices. URL: <https://www.nasdaq.com/market-activity/quotes/nasdaq-sector-indices>

Капіца Ю.М.

д.ю.н., директор Центру досліджень інтелектуальної власності та трансферу технологій НАН України,

Тенденції винахідницької діяльності у наукових установах та закладах вищої освіти України у 1991–2020рр.

Аналіз винахідницької діяльності у наукових установах та закладах вищої освіти України, у 1991–2020 рр. свідчить про наступні тенденції:

1. Основну частину заявок на винаходи і корисні моделі серед юридичних осіб складають бюджетні установи сфер освіти і науки (90%). Так, у 2016 р. частка поданих установами науки та освіти заявок на винаходи і корисні моделі у заявках від національних заявників – юридичних осіб склала – 88% (винаходи) та 89% (корисні моделі). Частка отриманих ними патентів на винаходи та корисні моделі у загальній кількості патентів від національних заявників склала відповідно 58% (винаходи) та 60% (корисні моделі).

При цьому наукові організації та ЗВО отримали 90.4% патентів на винаходи та 89.7% патентів на корисні моделі у порівнянні з загальною кількістю патентів, отриманих на ім'я національних заявників – юридичних осіб.

Щодо винахідницької активності та отримання патентів на винаходи підприємствами слід зазначити, що у 2016 р. з 1277 патентів на винаходи в Україні, отриманих національними заявниками, 454 (36%) було отримано фізичними особами, 744 – вищими навчальними закладами, науковими установами (далі – НУ), організаціями галузей «Освіта» і «Наука» (58%) та 79 патентів (6%) – підприємствами. З урахуванням, що в Україні у 2016 р. працювало у промисловості 208 великих підприємств, 4652 – середніх та 33 695 малих підприємств, один патент на винаходи припадає на 62 великих та середніх підприємства.

2. Аналіз показників подання заявок та отримання патентів на винаходи і корисні моделі в наукових установах свідчить про можливість виділення трьох основних етапів: перший 1993–2000 рр. – падіння подання заявок на винаходи у порівнянні з періодом до 1991 р., що пов'язано з періодом кризи економіки, скороченням фінансування наукових досліджень та становленням системи

експертизи розгляду заявок та видачі охоронних документів. У 2001–2007 рр. – має місце тенденція збільшення подання заявок з отримання 5-річних та з 2000 р. 6-річних деклараційних патентів, а також з 2004 р. заявок на корисні моделі, що пов'язано було із збільшення фінансування наукових досліджень та загальною стабілізацією в економіці країни.

При цьому тенденція збільшення заявок на деклараційні патенти з 2004 р. була продовжена поданням заявок на корисні моделі, що було пов'язано з переорієнтацією заявників на корисні моделі у зв'язку з розширенням переліку об'єктів корисної моделі та припиненням з 2004 р. подання заявок на деклараційні патенти.

Також у 2003–2007 рр. має місце збільшення подання заявок на 20-річні винаходи, що корелює з із збільшенням фінансування наукових досліджень, а також пов'язано з відміною у 2004 р. подання заявок на деклараційні патенти та прискоренням здійснення кваліфікаційної експертизи.

У 2008–2019 рр. подання заявок науковими установами та ЗВО приблизно знаходиться на одному рівні із зменшенням у 2015-2016 рр. внаслідок агресії Російської Федерації – припиненням подання заявок від наукових установ, що залишилися у Східній Україні та Криму, та зменшенням заявок від установ, що були реорганізовані та продовжили діяльність в інших регіонах України.

Істотне падіння кількості заявок у 2020 р. пов'язано із збільшенням постановою Кабінету Міністрів України від 12.06.2019 № 496 зборів за подання заявок та отримання патентів для бюджетних установ – ЗВО, наукових установ, установ сфери охорони здоров'я, оборони тощо (неприбуткових установ) – у 4 рази для винаходів та для корисних моделей – у 12 разів. Для інших юридичних осіб, підприємств зазначене збільшення становило – 2 рази для винаходів та 3 рази для корисних моделей. Вказана постанова була прийнята, незважаючи на листи МОН України, НАН України, Наукового комітету Національної ради України з питань розвитку науки і технологій, які вказували на відсутність обґрунтувань збільшення зборів та негативний вплив прийняття постанови на інноваційний розвиток України.

3. Слід вказати на відмінні підходи у НУ та ЗВО, підпорядкованих міністерствам та державним академіям наук, стосовно пріоритетів подання заявок на 20-річні винаходи або на корисні моделі (раніше – на деклараційні

патенти). Так, частка 20-річних патентів на винаходи відносно загальної кількості поданих заявок на винаходи і корисні моделі у 1991–2016 рр. становить – для бюджетних установ НАН України – 42%, НААН – 21%, МОН України – 20%, Міністерства аграрної політики – 13%, НАМН України – 8% та МОЗ України – 8%. Наведені данні свідчать про спрямування діяльності у ЗВО, підпорядкованих МОН України, міністерствах, галузевих академіях наук на поданні заявок на корисні моделі, охоронні документи на які видаються під відповідальність заявника без проведення кваліфікаційної експертизи. Однак такі документи не можуть забезпечити надійну охорону інвестицій у комерціалізацію винаходів.

4. Характерним для винахідницької діяльності в бюджетних установах в Україні є відсутність протягом десятків років, на відміну від практики держав-членів ЄС, нових незалежних країн, таких як Білорусь, Казахстан тощо, механізмів та стимулів розвитку інноваційної діяльності, трансферу технологій. Також одним з основних негативних факторів, що призведе до згортання винахідницької діяльності в Україні, є політика уповноважених державних органів у сфері інтелектуальної власності стосовно збільшення розміру зборів за подання заявок та реєстрації винаходів, корисних моделей та відсутність рішучих кроків МОН України щодо захисту інтересів творців та забезпечення розвитку інновацій в економіці.

Так, у 2007 р. у зв'язку зі вступом України до СОТ були внесені зміни до постанови Кабінету Міністрів України від 23 грудня 2004 р. № 1716 щодо сплати зборів та замінено дві різні шкали сплати зборів для іноземних та національних заявників – однією шкалою.

При цьому ставки зборів для винаходів було збільшено у 18 – 27 разів. Нові ставки зборів в 2007 році у 7,7 раза перевищували середню заробітну плату в Україні. Відповідні збори у ФРН, Франції, Великобританії, Іспанії становили лише 15 - 39% , в США – 60% середньої заробітної плати. Запропоновані ставки зборів за патентування винаходів в Україні були в 3,7 раза більші, ніж у Вірменії (член СОТ з 2003), 2,1 раза – ніж в Киргизстані (член СОТ з 1998), в 1,5 раза – ніж у Молдові (член СОТ з 2001 р.). Сума зборів на отримання патентів на винаходи становила в Україні 9100 грн. або 1300 євро, в ФРН – 691, Іспанії – 692, Франції – 761, Великобританії 368 євро.

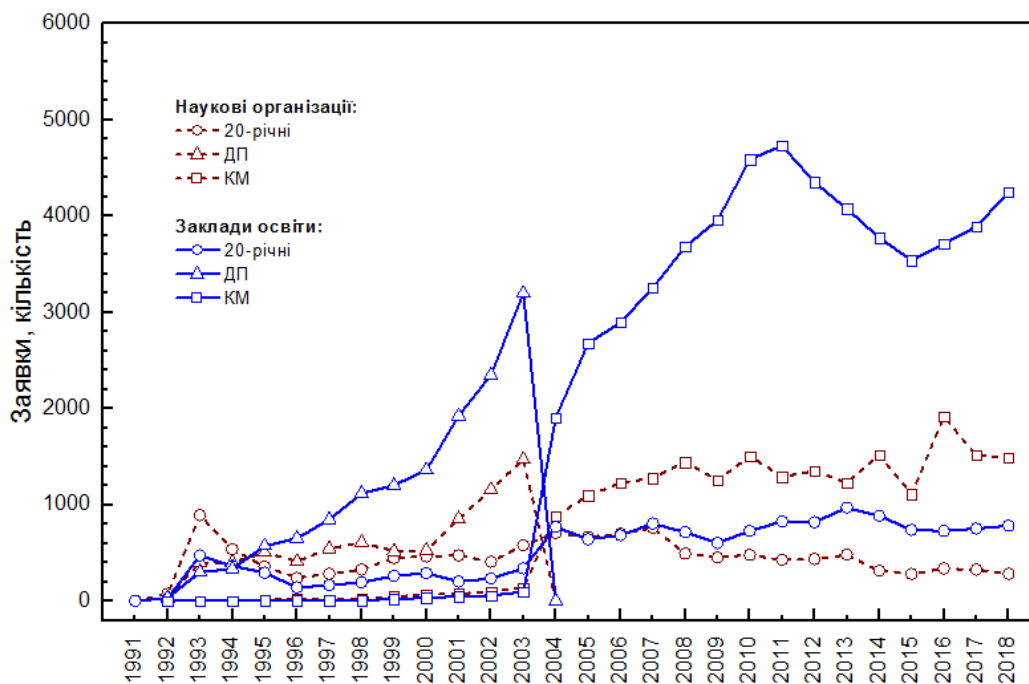

Рис. 1. Заявки на винаходи і корисні моделі, національні заявники – юридичні особи галузей «Наука» і «Освіта»

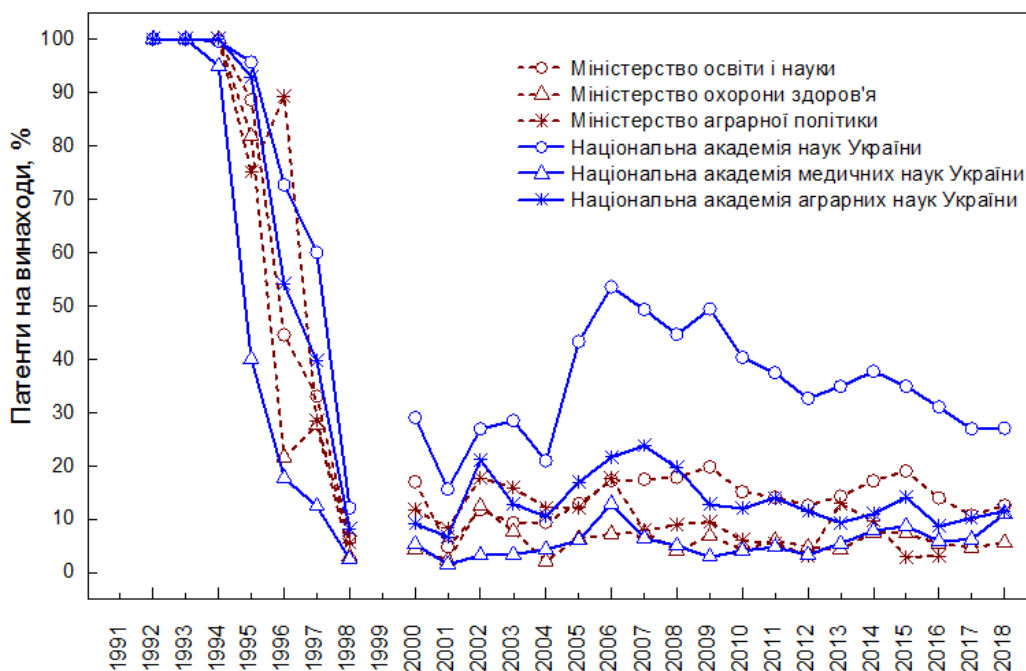

Рис. 2. Відсоток 20-річних патентів на винаходи від загальної кількості патентів на винаходи і корисні моделі, отриманих установами, підпорядкованими міністерствам та національними академіями наук України

Проект постанови, підготовлений Державним департаментом інтелектуальної власності, мав знижити таким чином винахідницьку діяльність

у бюджетній сфері, оскільки для бюджетних наукових установ та вищих навчальних закладів, установ Міністерства оборони України тощо компенсація витрат щодо здійснення винахідницької роботи – не передбачалася. Проте внаслідок листів та активної позиції НАН України, УААН, АМН України, ректорів провідних вузів України, зокрема, Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут», для бюджетних установ (неприбуткових організацій) у постанові від 19 вересня 2007 р. № 1148 було введено пільгова сплата зборів для неприбуткових установ у розмірі 10%. Однак навіть при таких пільгових ставках – збільшення сплати зборів для бюджетних установ ледве відповідало збільшенню фінансуванню бюджетної сфери в Україні на той час.

В той же час для промислових підприємств – вказане збільшення зборів стало одним із основних причин згорання винахідницької діяльності, що на цей час становить незначну частку у загальних показниках подання заявок та отримання охоронних документів на винаходи і корисні моделі.

Продовження зазначеної політики у 2019 р. та ініціювання Мінекономіки України прийняття постанови Кабінету Міністрів України від 12.06.2019 № 496 із збільшенням ставок зборів для бюджетних установ у 4 рази для винаходів та для корисних моделей – у 12 разів є системним фактором зниження винахідницької діяльності вже у бюджетному секторі та у світлі загальної тенденції у світі істотного посилення інноваційного розвитку країн, є, на жаль, кроками державних органів, спрямованими на згорання інновацій в Україні, про що свідчить спад подання заявок у 2020 р.

5. Потребує істотного вдосконалення оприлюднення інформації щодо подання заявок та реєстрації винаходів та корисних моделей Мінекономіки України та ДП «Укрпатент» Зазначимо, що звичайно у звітах уповноважених органів, ДП «Укрпатент» не наводиться розподіл заявок та отриманих охоронних документів на винаходи і корисні моделі між юридичними особами сфери освіти, науки, підприємствами та організаціями, у тому числі середніх, малих та мікропідприємств, що призведе до *приховування* реальної картини з винахідництвом для промислових підприємств за загальними показниками для юридичних осіб, де основний внесок здійснюють бюджетні установи.

Також корисним було б збір та оприлюднення показників, що дозволяють визначати відносну кількість поданих заявок та отриманих охоронних документів на 1 працівника установ та організацій, підпорядкованих міністерствам та академіям наук (при цьому має враховуватися чисельність наукових та інженерних працівників; чисельність викладацького складу наукових установ та закладів вищої освіти за природничими та технічними напрямками). Зазначене дозволило б здійснювати порівняння винахідницької діяльності одних ЗВО, НУ з іншими за відносними показниками.

Вказане потребує уточнення методології звітності Держстату, де традиційно збирається інформація стосовно загальної кількості викладачів у вищих навчальних закладах, а також кількості педагогічних працівників та окремо науково-педагогічних працівників проте не кількість саме працівників у сферах технічних та природничих наук.

6. Відзначимо існування низки бар'єрів здійснення винахідницької діяльності в Україні, що стосується: відсутності механізмів розвитку інноваційної діяльності; необхідності прийняття політики ЗВО та НУ з питань створення та використання ОІВ; вдосконалення охорони та використання ОІВ, що створені за рахунок бюджетних коштів; утворення господарських товариств з метою використання ОІВ; здійснення спільної діяльності НУ, ЗВО та суб'єктів підприємницької діяльності з комерціалізації ОІВ; методичного забезпечення винахідницької діяльності; запровадження у бюджетних установах науки та освіти навчання та підвищення кваліфікації фахівців підрозділів з інноваційної діяльності, трансферу технологій та інтелектуальної власності; вдосконалення виплати винагороди винахідникам; вдосконалення системи сплати патентних зборів; забезпечення підтримки іноземного патентування; вдосконалення бухгалтерського обліку нематеріальних активів тощо.

Вказані та інші питання винахідницької діяльності аналізується у виданні Винахідницька діяльність у наукових установах / За ред. Ю.М. Капіци; кол. авторів: Ю.М. Капіца, Т.Г. Косско, Д.С. Махновський, І.І. Хоменко, Н.І. Аралова, М.П. Туров: Наук.-практ. вид. К.: Логос, 2021. 455 с.. Видання може бути отримано за ліцензією відкритого доступу на сайті НАН України: https://ipr.nas.gov.ua/?page_id=1890

Секція 1. Патентна справа в Україні

Верба І.І.

КПІ ім. Ігоря Сікорського

Зюган А.О.

КПІ ім. Ігоря Сікорського

Створення і охорона об'єктів права інтелектуальної власності: деякі проблеми

Однією з візитних карток кожної країни щодо рівню розвитку її науки й промисловості, є винаходи, які створюються її винахідниками: як за змістом, так і за сферою, яка ними охоплена. Свого часу Радянський Союз був не на останніх місцях світового рейтингу щодо кількості патентів на винаходи, а кожний четвертий походив з України. Метою даної роботи є спроба неупереджено поглянути на сьогодишню ситуацію, зокрема ту, що стосується машинобудування.

Звернемось до сухої й невідчужливої статистики. Згідно з даними [1], за 2020 р. кількість заявок на винаходи становить 3180 (80,6 % відповідно до рівня 2019р, рис. 1 відображує тенденцію значного зменшення), зокрема переважають заявки на винаходи від іноземних заявників, переважно від юридичних осіб (становлять 57,3 % і ця частка зростає порівняно із 2019 р. майже на 12 %).

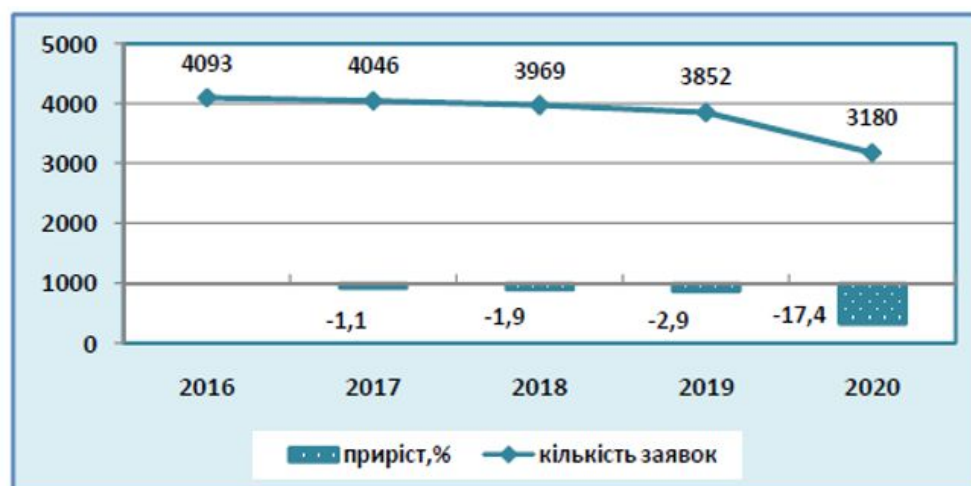

Рис. 1 Динаміка надходження заявок на винаходи [1, 10].

У 2020 році надійшло 111 заявок від національних заявників для патентування винаходів за процедурою РСТ в інших країнах, що майже на 35 % менше за показник попереднього року.

У звітному році перші позиції серед іноземних заявників переважно займають компанії фармацевтичні, харчові, тютюнові, з виробництва пластмас, ліків, засобів захисту рослин, фарб (Bayer AG (Німеччина), 54 заявки). Аналіз поданих заявок на винаходи в розподілі за основними технічними напрямками свідчить, що майже 15,6 % їх загальної кількості належить до напрямку «Лікарські препарати», 7,3 % – «Органічна тонка хімія», 6,6 % – «Біотехнологія», 6,0 % .

Це продовжує тенденцію, що склалася і в Україні: найбільшу кількість патентів на винаходи за період 2016–2020 р.р. отримали Національний університет харчових технологій (355), Національний університет біоресурсів і природокористування України (228), Одеський національний медичний університет (116), натомість, наприклад, Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського» – 38 патентів на винаходи (правда при цьому 889 патентів на корисні моделі).

Найбільш активними серед національних заявників-юридичних осіб у 2020 році були: Державний вищий навчальний заклад «Ужгородський національний університет» (29 заявок), Харківський національний університет міського господарства імені О.М. Бекетова (28 заявок), Інститут технічної теплофізики НАН України (25 заявок). Тобто знову ж таки ВНЗ та інститути академічного підпорядкування. Заявниками МОН подано 49,2 % від загальної кількості заявок на винаходи і корисні моделі. Тобто явно існують патенти, доцільність та майбутній економічний ефект від застосування яких є сумнівними.

У ВНЗ та закладах, підпорядкованих Національним академіям наук, зосереджено значний професійний потенціал. Людині, яка звикла творчо мислити, не можна це заборонити. Але як зробити, щоб ця діяльність не стала «мистецтвом заради мистецтва»? Як зробити, щоб хай не кожний винахід, але значна їх кількість були корисні й сприяли процвітанню України? Бо існує

цілком реальна небезпека, що наші винаходи почнуть тихенько патентувати за кордоном і не за авторства українських винахідників.

Винахідницька активність у промисловості залишається низькою, промисловими підприємствами подано 190 заявок на винаходи і корисні моделі (проти 271 заявки в попередньому році), що становить 4,8 % від загальної кількості поданих заявок (рис. 2). Найбільш активними в поданні заявок у промисловості були підприємства з виробництва машин і устаткування (65 заявок), автотранспортних засобів (38 заявок), електричного устаткування (21 заявка).

Рис. 2 Розподіл заявок на винаходи і корисні моделі за видами економічної діяльності заявників [1, 32].

І які думки виникають за результатами подібних статистичних узагальнень? Що може бути причиною падіння активності заявників взагалі, а також у промисловості, зокрема, у машинобудуванні? Падіння рівня промисловості й науки чи недоліки законодавства? А, може, стан промисловості і взагалі економіки України?

Не дуже численні машинобудівні підприємства обмежено цікавляться інноваціями, те, що патентують самі, гарантовано впроваджується на власних підприємствах. Використовувати чужі патенти за ліцензіями – питання грошей і економічної доцільності. Патенти, отримані заявниками МОН та установ академічного підпорядкування не часто знаходять впровадження або інвестора, зацікавленого у реалізації проекту. З цією причиною може впоратися лише

Держава, якщо зверне увагу на розвиток власної промисловості й реалізує задачу відмовитись від суцільних закупівель продукції, що традиційно вироблялась підприємствами України.

А сам процес набуття прав інтелектуальної власності на об'єкт? В цьому процесі задіяний заявник – юридична чи фізична особа. Законодавство України повинно спрощувати й полегшувати процес, а не заплутувати розбіжностями у тлумаченні окремих понять, що, до речі, збільшує строки розгляду заявок. Чи є наше законодавство однозначним і досконалим? Проблема реформи патентного законодавства є актуальною і нею займаються не лише практикуючі фахівці в галузі інтелектуальної власності, а і науковці, депутати, суб'єкти права інтелектуальної власності, тощо.

Оскільки стала чинною нова редакція ЗУ про ВКМ [2], то деякі розбіжності між ЦКУ [9], ЗУ про ВКМ, Правилами складання [8] та Правилами розгляду [3] були ліквідовані, зокрема щодо термінології та змін у назвах та повноваженнях державних установ, сферах їхньої діяльності та підпорядкованості. Досі є неузгоджена термінологія, тобто деякі терміни вилучили із ЗУ, але у Правилах складання [8] та Правилах розгляду [3] збереглися, зокрема назви типу Державна служба інтелектуальної власності, якої на даний час не існує, змінилися деякі назви міністерств та відомств, уточнені повноваження відомств.

Аналіз показав, що у ЗУ про ВКМ та Правилах розгляду збереглися, розбіжності у матеріалах, що підлягають реєстрації, між взаємопов'язаними датами надходження матеріалів, встановлення дати подання (зокрема й за наявності матеріалів іншою мовою,) та терміну сплати збору за подання заявки, а також визначення пріоритету. На сьогодні Правила складання не відповідають ЦКУ, ЗУ про ВКМ та Правилам розгляду. Важливо усвідомити, що саме змінилося й яким чином.

До важливих змін належить, наприклад, те, що об'єкти винаходу та корисної моделі раніш були однакові, а на сьогодні вони різні, окрім того «нове застосування відомого продукту чи процесу» зникло з об'єктів і винаходу, і корисної моделі, замість топографій інтегральних мікросхем введено як об'єкт інтелектуальної власності компонування напівпровідникових виробів, замість словосполучення «дія патенту» застосовується – «чинність майнових прав»

(узгоджено з ЦКУ), з'явилися повністю нові терміни типу «біологічний матеріал». У новій редакції закону вказано, які дії можуть самостійно вчиняти іноземці, «особи без громадянства, іноземні юридичні особи та інші особи, які мають місце постійного проживання чи постійне місцезнаходження поза межами України»

Однак неузгоджень і некоректностей, які заплутують заявника, ще є предостатньо.

Висновки: Порівняльний аналіз окремих положень Правил складання та Інструкції до РСТ показав певні спрощення, неоднозначність і суперечності, що стосуються значною мірою саме формального боку вимог вказаних документів. В разі, якщо планується подання міжнародної заявки, слід ознайомитись з відзначеними відмінностями і врахувати їх.

Список використаних джерел:

1. Промислова власність у цифрах. Показники діяльності у сфері промислової власності за 2020 рік – Режим доступу: <https://ukrpatent.org/uk/articles/rzvit> ; <https://ukrpatent.org/atachs/promvlasnist-2020.pdf> – Назва з екрану.
2. Закон України "Про охорону прав на винаходи і корисні моделі". [Електронний ресурс]. – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/816-20#n9>
3. Правила розгляду заявки на винахід та заявки на корисну модель» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=z0364%2D02&p=1111410261307734> Дата звернення 02.04.2021 р. – Назва з екрана.
4. Инструкция к Договору о патентной кооперации (текст, имеющий силу с 1 июля 2020 г.). [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.wipo.int/export/sites/www/pct/ru/texts/pdf/pct_regs.pdf Дата звернення 07.04.2021 р. – Назва з екрану.
5. Правила складання і подання заявки на винахід та заявки на корисну модель. [Електронний ресурс]. – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0173-01?find=1&text=%FF%EА++%EF%F0%E0%E2%E8%EB%EE#w210>. Дата звернення 8.04.2021 р. – Назва з екрану.
6. Цивільний кодекс України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/435-15>. – Дата звернення 2.04.2021 р.

Гутник А.З.

студент, КПІ ім. Ігоря Сікорського

Сомов Д.О.

студент, КПІ ім. Ігоря Сікорського

Роль дисципліни «основи технічної творчості» при підготовці молодії інтелектуальної еліти

Викладання цієї дисципліни актуальне в умовах викликів Четвертої промислової революції «Індустрія 4.0» перед вченими і промисловиками України [3].

Предметом вивчення навчальної дисципліни «Основи технічної творчості» («ОТТ») є методологія створення різних технічних систем (ТС) і, зокрема, технологічного обладнання різного призначення та їх елементів з притаманними протиріччями, що створюють проблемну ситуацію, вирішення якої можливо шляхом синтезу нової ТС завдяки використанню сучасних методів пошуку технічних рішень.

Метою навчальної дисципліни «Основи технічної творчості» є формування компетентності і придбання студентами: знання еволюції і закономірностей розвитку ТС і творчого мислення, сучасних методів пошуку нових технічних рішень, подолання психологічного бар'єру (вектор інерції мислення), активізації творчості і прийомів подолання технічних протиріч, основних відомостей про патентознавство та інтелектуальну власність; вміння застосовувати на практиці сучасні прийоми та методи науково-технічної творчості, розробляти з їх використанням нові технічні рішення і оформляти на них заявки на винаходи, корисні моделі, промислові зразки і раціоналізаторські пропозиції; практичних навичок в розв'язанні проблемних ситуацій і набуття власного досвіду по проектуванні нових ТС з використанням придбаних знань і умінь з оформленням заявок на них для охорони прав інтелектуальної власності та отримання під час навчання охоронних документів.

Згідно з вимогами освітньо-професійних програм студенти після засвоєння кредитного модуля «ОТТ» мають:

знати про міждисциплінарність (конвергенцію) знань в різних галузях науки і техніки; про недоліки репродуктивної форми передачі знань і переваги креативної за рахунок розширення кругогляду завдяки використанню методології творчості, постійної всебічної самоосвіти, перекваліфікації і підвищення кваліфікації; характер потреб суспільства в творчості і їх результатів в умовах четвертої промислової революції змінюється: на зміну економіки речей приходить економіка знань (інноваційна економіка);

вміти застосовувати на практиці сучасні прийоми та методи науково-технічної творчості, оволодіти не менше 5-ти сучасними методами пошуку нових технічних рішень;

набути практичних навичок у користуванні навчальною, довідковою літературою, методичними вказівками та комп'ютерними засобами інформації, виконанні патентно-інформаційних досліджень, оформленні заявок на винаходи і корисні моделі згідно чинного законодавства, виконанні реальних курсових і дипломних проектів, розробці пропозицій по пошуку, створенню нових і вдосконаленню існуючих ТС та новітніх технологій з можливістю їх трансферу.

Наочним прикладом ефективності дисципліни «ОТТ» і їм аналогічним є подана нами заявка в Укрпатент поки на корисну модель «Торцева фреза» [1], що буде використано в бакалаврському дипломному проекті. Нижчі наведені фрагменти опису цієї заявки, які в подальшому при проведенні експертизи по суті зможуть переконати експертів в наявності трьох основних умов для визнання технічного рішення винаходом: є новим, має винахідницький рівень і промислово придатне.

«В основу корисної моделі поставлена задача удосконалення торцевої фрези шляхом виконання елементів передачі сили затиску у формі трикутника Рело, розташування пазів і уступів по кінцям пружної частини затискних елементів з можливістю її зміни, що дозволяє отримати технічний результат – розширення технологічних можливостей і підвищення продуктивності обробки деталей.

Рішення поставленої задачі досягається тим, що в торцевій фрезі, що містить для з'єднання із шпинделем корпус, у вигляді конічної оправки з отвором, в якому розміщений шток, з'єднаний з елементами передачі сили затиску, пружну частину затискних елементів з пазами і уступами для різальних пластин, згідно корисної моделі, елемент передачі сили затиску виконаний у

формі трикутника Рело і розташований на торці штоку з можливістю повороту і взаємодії з пружними частинами затискних елементів з пазами і уступами для різальних частин, які розміщені по кінцям причому пружна частина виконана змінною.

Оскільки діаметральні габарити пружної частини затискного елементу можна змінювати за рахунок її зміни, розширюється технологічні можливості по діапазону ширини фрезерування, а виконання елементу передачі сили затиску у формі трикутника Рело, розміщеного на торці штоку, який не рухається вздовж осі, а тільки повертається із захищеною порожниною отвору корпусу від попадання стружки і бруду, дозволяє підвищити продуктивність обробки за рахунок одночасного (одним рухом) затиску всіх різальних частин (зменшується допоміжний час налагодження) і підвищення швидкості різання (зменшується машинний час)».

Висновки:

1. Вже з другого курсу необхідно з репродуктивної форми передачі знань студентам переходити на креативну форму і цьому допомагають такі дисципліни, як «Основи технічної творчості», «Основи евристики», «Теорія технічних систем» [4,5].

2. Названі в п.1 дисципліни і подібні для оволодіння методологією науково-технічної творчості потрібно викладати студентам всіх спеціальностей, що вже було запроваджено ще в кінці 70-х років минулого сторіччя [7,8].

3. Для успішного трансферу технологій більше увагу звернути на збільшення заявок і отримання патентів на винаходи, а кількість заявок на корисні моделі суттєво зменшити, залишивши перспективні, і проводити не тільки формальну експертизу під відповідальність авторів, але і по суті.

4. Удосконалити законодавчу базу по стимулюванню винахідницької діяльності і, зокрема, скасувати Постанову КМУ №496 [2,6,9], створити пільговий режим (не вимагати зборів) для молоді, яка навчається в закладах МОН України, і впровадити заохочувальну фінансову винагороду авторам від Заявника-роботодавця після отримання ним охоронного документу (патенту)

Список використаних джерел:

1. Заявка на корисну модель № u202101305, МПК В24С 21/16, В23С 5/02. Торцева фреза заявл. 15.03.2021, /Кузнецов Ю.М., Гутнік А.З., Сомов Д.О.

2. Кузнецов Ю.М. Причины руїнації вищої технічної освіти і науки в Україні і шляхи виходу з кризи //Науково-інформаційний вісник ГО НАНВОУ, №1-2, 2019. – С.61-64.
3. Кузнецов Ю.Н. Вызовы четвертой промышленной революции «Индустрия 4.0» перед учеными Украины // Вестник ХНТУ, Херсон, №2 (61), 2017.- С.67-75.
4. Кузнецов Ю.М. Теорія розв'язання творчих задач. - К: ТОВ "ЗМОК" - ПП "ГНОЗИС", 2003, - 294 с.
5. Кузнецов Ю.М., Новосьолов Ю.К., Луців І.В. Теорія технічних систем. Під ред. Ю.М. Кузнецова. К.: - Севастополь.2010. – 252 с. (рус.), 2011. – 246 с. (укр.), 2012. – 246 с. (англ.).
6. Кузнецов Ю.М. Чи потрібні в Україні винаходи і винахідники? // Газета «Академія» АНВОУ, №3, грудень 2011.- С.1,4.
7. Половинкин А.И. Основы инженерного творчества: Учебн. пособие для студентов вузов,- М.: Машиностроение, 1988. -368 с.
8. Чус А.В. Данченко В.Н. Основы технического творчества. Учебн. пособие. - Днепропетровск: ДМетИ, 1980. - 107 с. 9. <http://petition.kmu.gov.ua/>>/Petition/View/2359>.

Дорожко Г.К.

к.т.н., доцент, заступник директора, НДІ інтелектуальної власності НАПрН України

Жихарев О.С.

науковий співробітник Центру експертних досліджень

НДІ інтелектуальної власності НАПрН України, судовий експерт

Фрейми як засади для постановки задачі під час пошуку нових технічних рішень

Інтелектуальна, творча діяльність є головним важелем підйому економіки на високий рівень. Її стратегічне завдання – вдосконалення, синтез та винахід нових технічних систем. Стандартні підходи до цієї діяльності – метод проб та помилок – виявляється малоефективним та дуже дорогим. Тому в багатьох

країнах постійно йде робота по розробці методів пошуку нових технічних рішень [1]. Пошук нових рішень з допомогою алгоритмів типу Теорії вирішення винахідницьких задач та Функціонально–вартісного аналізу дають певні переваги та суттєво впливають на ефективність творчої праці [2]. В цих алгоритмах діяльності однією з головних задач у творчому процесі є правильна постановка задачі, тому що первинні формулювання носять дуже невизначений характер. Це потребує особливого аналізу технічної ситуації, змушує винахідника робити детальний підхід до початкового формулювання проблеми з метою визначення алгоритму подальшої творчої праці. На їх особливостях в підходах до творчих, винахідницьких задач особливо зупинялися автори роботи [2], які пропонували після аналізу умов задачі переходити до аналізу поставленої проблеми, та розглядати цю систему з урахуванням виникаючих суперечностей. Такий підхід дозволив зробити більш детальний аналіз певної задачі та знайти і подолати головне, найбільш важливе протиріччя.

Використання фреймів об'єктів техніки та логіки питань і відповідей може бути достатньо ефективним засобом при аналізі змісту задачі [3].

Приведена нижче методика активації творчого процесу була розроблена провідним фахівцем у сфері евристики, патентним повіреним України Куцевичем В.Л. Аналізуючи організаційні графи праці та творчої праці, він прийшов до висновку, що їх тезауруси можуть використовуватися як засоби ефективної самоорганізації праці, тому що задають

- по перше, можливі продукти любої творчості;
- по-друге, необхідні засоби щодо репродукції цільового результату творчості.

Згідно цього, їх можна використовувати для системної постановки винахідницької задачі.

Обговорюючи проблему творчості, він пропонує розпочати її вирішення з аналізу винахідницької ситуації з позиції побудови структурно-функціональної моделі. Це дасть можливість оцінити її ефективність як з використанням існуючих ефектів та явищ (причин), так і з необхідністю пошуку нових для технологічного опанування. Це, на його думку, дуже корисно з позиції питання «Надано ..., Треба ...». Але головна його пропозиція будується на способі використання фрейму об'єкта техніки.

З допомогою дескриптивної функції (фрейму) продукту або процесу поставленої задачі пропонується наступний алгоритм пошуку нового рішення:

- розбудова існуючого фрейму, використовуючи його розвиток та наповнення додатковою інформацією з метою отримання оптимального результату у розділі «Треба...». На цьому етапі автор пропонує урахувати наступне:

- а) розвиток фрейму не повинен порушувати його логіку;
- б) всі доповнення мають можливість бути практично здійснені;
- в) оновлений фрейм повинен визначатися творчим продуктом з точки зору принципів суспільства.

Кожного разу, після проведення операції по розбудові фрейму, він аналізується з точки зору питання «Треба...» та оцінюється з поставленими вимогами технічної системи. Якщо результат не задовольняє винахідника, процедуру повторюють ще один або декілька разів до отримання успішного рішення.

Автор вважає, що «психологічна інерція», яка виникає у дослідника під час пошуку нового рішення, має логічну природу, яку цілком можливо подолати шляхом «переходу через абстракцію». Суть цього прийому складається у використанні конкретного фрейму нашої задачі, де конкретні параметри та засоби змінюють на абстрактні. І тільки після аналізу оновленого фрейму повертаються до конкретних пропозицій.

Логіка питання та відповідей, на думку автора, необхідна для максимального осмислення конкретності поставленої задачі.

Фрейм треба розглядати як концепт об'єкта техніки, до якого обов'язково повинні входити певний засіб та певна ціль. Фрейм для конкретної задачі треба розбудовувати, аналізуючи існуючі аналоги, які максимально близько підходять до вирішення протиріч, виявлених на стадії аналізу постановки задачі.

В роботі [3] виділено дві винахідницькі задачі, які на думку автора охоплюючи всю практичну проблематику, це:

- 1) Створення нових засобів для досягнення відомої цілі на новому рівні;
- 2) Пошук нового цільового продукту (цілі) з використанням існуючого (нового) засобу та його можливостей.

Такий підхід в цілому, на думку автора методу, може дати позитивні результати творчої праці, але слід відмітити, що його використання потребує певного досвіду та навичок у самих дослідників.

Необхідною та достатньою умовою при цьому є позитивна оцінка корисності якостей у новому технічному рішенні. У даному випадку поєднання висвітленого вище з методом аналізу приведеним в роботі [2] дасть єдину систему в підході до постановки винахідницької задачі. А як наслідок при завершенні це втілюється у новий цільовий продукт, який найбільш повною мірою буде відповідати вимогам споживачів.

Враховуючі надані в роботі підходи, було зроблено аналіз технологічного процесу виробництва прокату маловуглецевих низьколегованих сталей, який був представлений наступним фреймом. Фрейм розроблено після аналізу близько десяти технологічних процесів металургійного виробництва та представлено наступною конструкцією. Головне - необхідно було знайти параметри технології, які б призвели до підвищення механічних властивостей (міцності та пластичності).

«Спосіб прокатки маловуглецевої низьколегованої сталі, що включає в себе нагрів заготовки _____, її пластичну деформацію _____, із завершенням при температурі _____ і подальшого охолодження з швидкістю _____.»

Аналіз розробленого фрейму та задачі виявили протиріччя між складом сталі та необхідним комплексом механічних властивостей, які треба було отримати після процесу виробництва.

Теоретичні та практичні дані процесів прокатки надали головні засоби впливу процесу на механічні властивості – це температурні та деформаційні поля. Варіації з цими характеристиками повинні були подолати існуючі протиріччя та привести до нової технології. Пошук у патентній базі дозволив знайти подібний процес, який був захищений патентом [4]. Згідно з цим патентом, відомий спосіб термомеханічної обробки маловуглецевої низьколегованої сталі передбачає нагрів сляба (заготовки), його пластичну деформацію із завершенням в міжкритичному інтервалі і подальше охолодження. При цьому охолодження ведуть із швидкістю 7,6-11 град/сек. Чим нижче температура завершення деформації, тим менше швидкість

охолодження. Такий прокатний процес дозволяв отримати достатньо високий комплекс механічних властивостей сталі не зважаючи на її низьколегований склад.

Приведений підхід був використаний в подальшому для вдосконалення автоматизованого методу пошуку нових технічних рішень [5].

Висновок. Складання та аналіз фрейму, де конкретні параметри та засоби змінюють на абстрактні, дозволяє подолати «психологічну інерцію» дослідника та шукати нові рішення, в тому числі й автоматизовано.

Список використаних джерел:

1. Малінов Л.С., Солошенко П.В., Дорожко Г.К. Основи евристики: навчальний посібник. Маріуполь, 2008. 158 с.
2. Злотин Б.Л., Зусман А.В. Решение исследовательских задач. Кишинев: МНТЦ «Прогресс», видавництво «Картя Молдовеняскэ», 1991. 204 с.
3. Куцевич В.Л. Основи евристики. Навчальний посібник. Київ: Інститут інтелектуальної власності і права, 2010. 179 с.
4. Патент України № 34358 на корисну модель «Спосіб термомеханічної обробки маловуглецевої низьколегованої сталі», опублікований 11.08.2008р.
5. Жихарев О. С., Дорожко Г. К. Інформаційно-пошукова система нових технічних рішень. // зб. матеріалів III Всеукраїнської наук.-практ. конференції: Створення, охорона, захист і комерціалізація об'єктів права інтелектуальної власності, м. Київ, 23 квіт. 2020 р. / Упоряд.: А.С.Ромашко, С. Ю. Петряєв. Київ: КПІ ім. Ігоря Сікорського, Вид-во «Політехніка», 2020. 165 с.

Секція 2. Охорона та експертиза об'єктів інтелектуальної власності

Гаврушкевич Н.В.

асистент кафедри конструювання машин
КПІ ім. Ігоря Сікорського,

Ткаченко О.В.

студент кафедри конструювання машин,
КПІ ім. Ігоря Сікорського,

Географічні зазначення в Україні та світі

Темою географічних зазначень серед фахівців КПІ активно займався Литвин О.В., в працях якого можна простежити шлях розвитку географічних зазначень (далі ГЗ) в Україні [1, 2].

Об'єкт «географічне зазначення» з'явився наприкінці 2019 року в новій редакції закону [3], замість терміну «кваліфікованого зазначення походження товарів», призначений для ідентифікації товарів та послуг виробника. ГЗ охороняється відтоді безстроково на підставі державної реєстрації, за виключенням випадків дострокового припинення дії реєстрації, передбачених законом.

Згідно з Угодою про асоціацію між Україною і Європейським Союзом, яка набула чинності 01.09.2017 [4] відбулися зміни законодавства у сфері охорони географічних вказівок.

Але як не дивно, крім оновленого Закону України «Про правову охорону географічних зазначень» [3] діють «Правила складання, подання та проведення експертизи заявки на реєстрацію кваліфікованого зазначення походження товару та/або права на використання зареєстрованого кваліфікованого зазначення походження товару» [5], (далі – Правила). На даний час Правила не приведені у відповідність до Закону, тому можуть застосовуватись лише в частині, що не суперечить Закону.

Дослідити ситуацію щодо реєстрації заявок, поданих у відомство України, реєстрації ГЗ та прав щодо їх використання можна на сайті Укрпатенту. Також на сайті Укрпатенту представлено інформацію щодо ГЗ Європейського Союзу, які охороняє Україна відповідно до Угоди про асоціацію.

Здійснення пошуку на даному ресурсі щодо ГЗ викликає труднощі через те, що інформація надана списком або у вигляді гіперпосилань.

На Офіційному сайті Європейського Союзу [6] зазначено, що система географічних зазначень ЄС захищає назви продуктів, які походять з конкретних регіонів і мають специфічні якості або користуються репутацією, пов'язаною з виробничою територією.

В ЄС географічні зазначення позначають (рис. 1):

- PDO - Захищене позначення походження;
- PGI – Захищене географічне зазначення;
- TSG - Традиційна спеціальність гарантована;
- GI – Географічне зазначення.

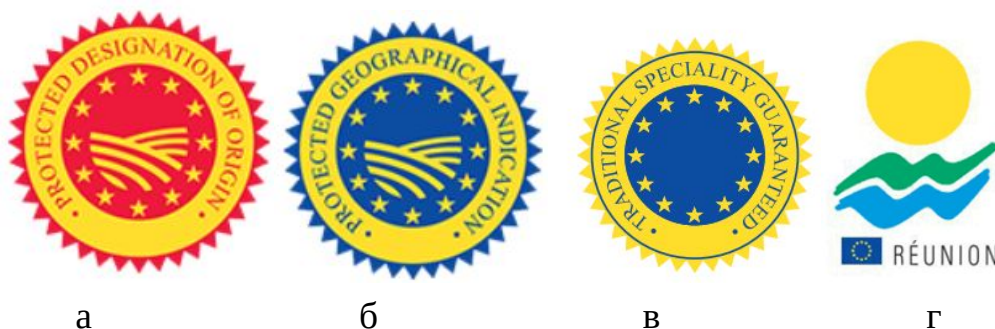

Рис. 1. Позначення щодо ГЗ, які застосовуються в ЄС

Позначення (етикетка) PDO (рис. 1, а) об'єднує назви товарів, які мають найсильніші посилання на місце, в якому вони виготовлені. До них належать продукти харчування, сільськогосподарська продукція та вина. Кожна частина процесу виробництва, переробки та підготовки даної продукції повинна відбуватися в конкретному регіоні. Для вин це означає, що виноград повинен бути вирощений виключно в географічній області, де вино виготовлено. Наявність позначення (етикетки) PDO є обов'язковим для всієї вказаної продукції і опціонально для вина.

Захищене ГЗ PGI (рис. 1, б) підкреслює взаємозв'язок між конкретним географічним регіоном і назвою продукту, де певна якість, репутація або інша характеристика по суті пов'язані з його географічним походженням. До них

також, як і до PDO, належать продукти харчування, сільськогосподарська продукція та вина.

Відмінності між PDO і PGI полягають у долі сировини для продукту та частці виробничого процесу, які повинні бути пов'язані з конкретним регіоном.

У випадку з вином це означає, що принаймні 85% винограду, що використовується, повинно надійти виключно з географічної області, де насправді виготовляється вино.

Наявність позначення (етикетки) PGI є обов'язковим для харчових продуктів, сільськогосподарської продукції і необов'язкове для вина.

Позначення (етикетка) GI захищає назву алкогольного напою або ароматизованого вина, що походить з країни, регіону або місцевості, де особлива якість, репутація або інші характеристики продукту по суті пов'язані з його географічним походженням. Поширюється на алкогольні напої та ароматизовані вина, для яких в регіоні відбувається хоча б один з етапів перегонки або приготування, але сировина не потребує бути завезена з регіону.

Прикладом є ірландське віскі GI вариться, дистилюється і дозріває в Ірландії з 6-го століття, але сировина знаходить не тільки з Ірландії. Наявність позначення (етикетки) GI є необов'язковим.

Позначення (етикетка) «традиційна спеціальність гарантована» (TSG) підкреслює традиційні аспекти, такі як спосіб створення продукту або його склад, не будучи пов'язаним з конкретною географічною областю. Назва продукту, зареєстрованого як TSG, захищає його від фальсифікації та неправильного використання. До них належать продукти харчування, сільськогосподарська продукція, наприклад, Gueuze TSG - традиційне пиво, отримане шляхом спонтанного бродіння. Воно, як правило, виробляється в Брюсселі та навколо нього (Бельгія). Тим не менш, будучи TSG, його спосіб виробництва захищений, але може бути вироблений в іншому місці і обов'язково позначається етикеткою.

Позначення (рис. 1, в) для сільськогосподарської та харчової продукції, що виготовляється в зовнішніх регіонах, було створений з метою забезпечення поінформованості про сільськогосподарську продукцію з зовнішніх регіонів ЄС (французькі закордонні департаменти - Гваделупа, Французька Гвіана, Реюньон і Мартиніка- і Азорські, Мадейра і Канарські острови), яка зазнає труднощів в через віддаленість та певні географічні умови.

Виділене також позначення «гірський продукт» для сільськогосподарської та харчової продукції, який підкреслює специфіку продукту, виготовленого в гірських районах зі складними природними умовами. Визнання цього є перевагою як для фермерів, так і для споживачів, оскільки це дозволяє краще продавати продукт, але також забезпечує певні характеристики для споживача. Специфікою є те, що виробництво продукції, сировина і корми для тварин повинні надходити з гірських районів.

Загалом, основними цілями позначення продукції ГЗ в ЄС є забезпечення захисту найменувань конкретної продукції та традиційних методів виробництва, добросовісна конкуренція між фермерами та виробниками, інформування споживачів щодо якості продукції.

В Україні на даний час охороняється два види географічних зазначень, це власне географічні зазначення та найменування місця походження. Варто розширити перелік найменувань ГЗ для просування товарів як на ринку України, так і на міжнародному ринку. Крім того, необхідно привести у відповідність до Закону [3] і відомчий нормативно-правовий акт [5].

Список використаних джерел:

1. Литвин О. В. Набуття прав та реєстрація географічного зазначення походження товарів [Електронний ресурс] : навчальний посібник / О. В. Литвин. КПП ім. Ігоря Сікорського. – Електронні текстові дані (1 файл: 11,98 Мбайт). – Київ : КПП ім. Ігоря Сікорського, 2017. – 198 с. – Назва з екрана.
2. Ромашко А.С., Гаврушкевич Н.В., Янюк Д.В. Географічні зазначення. законодавство, бази даних, пошук // Міжнародне науково-технічне співробітництво: принципи, механізми, ефективність: зб. наук. Пр. XVI Міжнар. наук.-практ. конф., 12-13 берез. 2020р. – Київ: КПП ім. Ігоря Сікорського, Видавництво «Політехніка», 2020. с. 162-165.
3. Закон України «Про правову охорону географічних зазначень». Закон від 16.06.1999 № 752-XIV. Відомості Верховної Ради України, 1999, N 32, ст.267. Редакція від 04.10.2020. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: Про правову охорону географі... | від 16.06.1999 № 752-XIV (rada.gov.ua).
4. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-

членами, з іншої сторони. Угоду ратифіковано Законом № 1678-VII від 30.11.2015. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/984_011.

5. Правила складання, подання та проведення експертизи заявки на реєстрацію кваліфікованого зазначення походження товару та/або права на використання зареєстрованого кваліфікованого зазначення походження товару, затверджені наказом Міністерства освіти і науки України № 598 від 17.08.01 та зареєстровані в Міністерстві юстиції України 31 серпня 2001 року за № 772/5963

6. European Commission, official website (europa.eu)

Кірін Р.С.

д.ю.н., доцент, судовий експерт,

Дніпропетровський науково-дослідний експертно-криміналістичний центр МВС України,

Коротаєв В.М.

к.ю.н. судовий експерт, директор,

Дніпропетровський науково-дослідний експертно-криміналістичний центр МВС України МВС України,,

Хоменко В.Л.

к.т.н., доцент, Національний технічний університет «Дніпровська політехніка»,

До питання застосування етичних обмежень для охорони прав інтелектуальної власності при проведенні археологічних досліджень

Проблематика охорони прав інтелектуальної власності при проведенні археологічних досліджень є недостатньо досліджуваними в українській науковій літературі. Довгий час вітчизняні археологи не виявляли великої зацікавленості до прав інтелектуальної власності, які могли би виникати при проведенні ними досліджень. Потенційний зиск від отримання так прав був мізерний, а престижність праці і пристойне на той час матеріальне відшкодування витрачених зусиль забезпечувалась іншими джерелами, в

першу чергу завдяки досить щедрому фінансуванню академічної науки і вищої школи.

Збільшенню зацікавленості археологів до наявних в них прав інтелектуальної власності і проблеми їх дотримання сприяло широке висвітлення засобами масової інформації проблеми порушення авторських і суміжних прав [1].

Одним із перших звернув увагу на проблематику додержання прав інтелектуальної власності в археології В.А. Кореняко. Він, зокрема, зазначав, що авторські права виробників археологічних розкопок в Росії визначаються не правовим актом, а службовою інструкцією, саме «Положением о производстве археологических раскопок и разведок и об Открытых листах». А до цього впродовж багатьох десятиріч авторські права тримачів Відкритих листів взагалі ніяк не регламентувались.

Згідно ст. 16 Закону України «Про охорону археологічної спадщини»: одержана в результаті археологічних досліджень наукова інформація є об'єктом права інтелектуальної власності відповідно до законодавства України. Підставами виникнення права інтелектуальної власності на одержану в результаті археологічних досліджень наукову інформацію є: одержання такої інформації в результаті польових або інших археологічних досліджень; створення інформації своїми силами і за свій рахунок; виконання будь-якого договору, що містить умови переходу права власності на інформацію до іншої особи.

Але ні в вітчизняному ні в міжнародному законодавстві інформація не відноситься до об'єктів інтелектуальної власності. В основному міжнародному документі з авторського права Бернській конвенції про охорону літературних і художніх творів в пункт (8), статті 2 зазначається що «(8) Охорона, надавана цією Конвенцією, не поширюється на повідомлення про новини дня або на повідомлення про різні події, що мають характер простої прес-інформації».

Аналогічні положення міститься також в статті 34 Цивільного кодексу України і Законі України «Про авторське право і суміжні права».

Таким чином, складність чіткого визначення об'єктів прав інтелектуальної власності, які з'являються в результаті археологічної

діяльності, призводить до суперечливих суджень і протиріч між інтуїтивним сприйняттям творчого доробку і вимогами законодавства до цих об'єктів.

В такій ситуації своєрідним виходом є слідування неформальним нормам поведінки, прийнятим у професійному середовищі. Так, 9 листопада 2006 р. на засіданні Вченої Ради Інституту археології НАН України був прийнятий «Кодекс етики професійного археолога» [3].

Деякі питання охорони інтелектуальної власності розглядаються в розділі III цього документу «Публікація та використання матеріалів розкопок».

Пункт 1 цього розділу зазначає, що «Професійний археолог, під керівництвом якого проведені археологічні розкопки на підставі кваліфікаційного документа (Відкритого листа), має безстрокове право на добуті у ході розкопок матеріали. Протягом перших п'яти років це право носить виключний характер і використовується для обробки знахідок. Надалі право керівника розкопок на матеріали набуває пріоритетного характеру, що передбачає вільний доступ колег до звітів, а з дозволу автора і до його матеріалів. Як повна заборона доступу до останніх, так і робота з ними без авторського дозволу неприпустимі. Матеріали досліджень мають бути оприлюднені у найкоротший термін через публікації та інші засоби».

У пункті 3 Кодексу вказується, що «По смерті дослідника право на використання матеріалів розкопок переходить у розпорядження співавторів дослідження з урахуванням змісту угоди з ними та волі керівника розкопок. У випадку відсутності таких осіб матеріали набувають статусу загальнодоступних, однак питання про їх використання і повну або часткову публікацію може бути також встановлено спеціальним рішенням Ученої ради Інституту археології НАНУ за рекомендацією відповідних наукових відділів Інституту археології НАНУ чи установ, де працював володар Відкритого листа».

Зауважимо, що перший пункт дещо протирічить пункту 1 статті 201 Цивільного кодексу України, в якій зокрема зазначено «Особистими немайновими благами, які охороняються цивільним законодавством, є: ... свобода літературної, художньої, наукової і технічної творчості...». Але потрібно розуміти, що кодекси етики призначені саме для того щоб вказувати

які дії в тій або іншій спільноті є неетичними, хоча і не заборонені законодавством. І справді, в даному випадку з точки зору авторського права неважливо скільки зусиль було докладено для отримання тих чи інших фактів. В певним момент суди в країнах з загальним правом розповсюдили захист авторським правом на твори для створення яких знадобилось багато зусиль і/або кваліфікації під егідою так званої «sweat of the brow» теорії. Але після рішення у справі Feist Publications, Inc. v. Rural Telephone Service Co., Inc., 1991 року ця доктрина була офіційно відхилена судами США. Згідно з рішенням Суду, «необхідний рівень креативності надзвичайно низький» і в творі має бути принаймні «творча іскра незалежно від того, наскільки грубою, скромною або очевидною вона б не була» [4].

З іншого боку здається справедливою думка про те, щоб особа яка своїм знаннями, кваліфікацією і самовідданою працею в ході археологічних досліджень отримала нові матеріали, мала якісь привілеї щодо їх використання. Тому, на нашу думку це положення має право на існування в кодексі етики.

Зауважимо, що аналогічне положення міститься в Принципах археологічної етики Товариства американської археології. Зокрема в п'ятому принципі вказується, що дослідник «може отримати першочерговий доступ до вихідних матеріалів і документів протягом обмеженого і розумного строку, після чого ці матеріали і документи повинні стати доступними для інших». Цей «обмежений і розумний термін» Кодекс практики Європейської асоціації археологів визначає не більше ніж десятьма роками: «після закінчення десятирічного періоду документація повинна стати відкритою для аналізу і публікації іншими фахівцями».

Висновок. Таким чином, для охорони прав інтелектуальної власності при проведенні археологічних досліджень наявних законодавчих інструментів не завжди достатньо. Корисними тут можуть бути засоби етичних обмежень, які встановлюють норми поведінки в археологічній науковій спільноті.

Список використаних джерел:

1. Иванов Л.Б. Проблема авторских прав в археологии (юридические аспекты). Историкоархеологические исследования в г. Азове и на Нижнем Дону, 2006. С. 392-397.

2. Кореняко В.А. Этические проблемы и кризисные явления в археологии. Проблемы первобытной археологии Евразии (К 75-летию А.А. Формозова). 2004. М, 36-47.
3. Кодекс етики професійного археолога. [Електронний ресурс] Останній доступ 18 квітня 2021, URL <http://www.vgosau.kiev.ua/pro-nas/normatyvno-pravova-baza/155-kodeks-etyky>.
4. Feist Publications, Inc. v. Rural Telephone Service Co., Inc., 499 U.S. 340 (1991).

Кірін Р.С.

д.ю.н., доцент, судовий експерт, Дніпропетровський науково-дослідний експертно-криміналістичний центр МВС України,

Правові засади академічної експертизи наукових (творчих) результатів

Якщо термін «плагіат» почав вживатися у законодавстві про інтелектуальну власність (далі – ІВ) [1, ст. 50] майже 20 років тому (16.08.2001), то поняття «академічний плагіат», спочатку як один з видів порушення права ІВ [2, ст. 69] (06.09.2014), а згодом і як один з видів порушення академічної доброчесності [3, ст. 42] (28.09.2017), став відносною новелою освітнього законодавства.

І хоча за цей час, як наукова так і громадська спільноти здійснили безліч публікацій найрізноманітнішого характеру, проблема залишається актуальною, а її дослідницький потенціал, у найближчій перспективі, - доволі потужним. При цьому, відзначу появу у антиплагіатного тренду ознак тренду антикорупційного, серед яких найпомітнішими є ланки «не можеш побороти – очолюй» та «не маєш бажання – знайди причину».

Майже одразу після набрання чинності Законом України «Про освіту» Міністерство освіти і науки України (далі – МОН) звернулося із листом до керівників закладів вищої освіти (далі – ЗВО), в якому зазначило, що якісна зміна системи вищої освіти вимагає розроблення нових підходів до навчання та викладання, утвердження чесності та етичних цінностей в освітньому процесі і науковій діяльності, створення нових механізмів побудови комунікації в ЗВО,

що сприятиме формуванню високої академічної культури, носіями якої будуть науково-педагогічні і наукові працівники та здобувачі освіти [4].

Аналіз положень зазначених освітніх законів дозволяє зробити певні узагальнення щодо важливості системи забезпечення ЗВО якості освітньої діяльності та якості вищої освіти (система внутрішнього забезпечення якості), яка, серед іншого, має передбачати [2, ст. 16] забезпечення дотримання академічної доброчесності працівниками ЗВО, у тому числі створення і забезпечення функціонування ефективної системи запобігання та виявлення академічного плагіату:

1) науково-педагогічні, наукові та педагогічні працівники ЗВО зобов'язані дотримуватися в освітньому процесі та науковій (творчій) діяльності академічної доброчесності [2, ст. 58], тобто утримуватися від вчинення академічного плагіату;

2) дотримання академічної доброчесності педагогічними, науково-педагогічними та науковими працівниками передбачає: - посилення на джерела інформації у разі використання ідей, розробок, тверджень, відомостей; - дотримання норм законодавства про авторське право і суміжні права; - надання достовірної інформації про методики і результати досліджень, джерела використаної інформації та власну педагогічну (науково-педагогічну, творчу) діяльність [3, ст. 42], тобто - здійснення певних антиплагіатних дій;

3) ЗВО зобов'язані вживати заходів, у тому числі шляхом запровадження відповідних новітніх технологій, щодо запобігання та виявлення академічного плагіату в наукових роботах наукових, науково-педагогічних, педагогічних, інших працівників і здобувачів вищої освіти та притягнення їх до дисциплінарної відповідальності [2, ст. 32];

4) порядок виявлення та встановлення фактів порушення академічної доброчесності (наявності академічного плагіату) визначається уповноваженим колегіальним органом управління закладу освіти (вченою радою [2, ст. 36]) з урахуванням вимог Закону України «Про освіту» та спеціальних законів [3, ст. 42];

5) виявлення в поданій до захисту дисертації (науковій доповіді) академічного плагіату є підставою для відмови у присудженні відповідного наукового ступеня, а виявлення академічного плагіату у захищеній дисертації

(науковій доповіді) є підставою для скасування рішення спеціалізованої вченої ради (далі – СВР) про присудження наукового ступеня та видачу відповідного диплома [2, ст.6], тобто невиконання антиплагіатних вимог передбачає притягнення до відповідальності як особи, що вчинила академічний плагіат, так і осіб, причетних до позитивної атестації цієї особи.

Щодо останнього положення, зверну увагу на очікувані зміни до деяких законів України щодо врегулювання окремих питань присудження наукових ступенів та ліцензування освітньої діяльності [5], текст яких 02.04.2021 направлено на підпис Президенту.

Надзвичайно важливою зміною, в аспекті академічної експертизи плагіату у наукових (творчих) результатах (далі – НТР), є вживання таких понять як: «виявлення фактів академічного плагіату» (у чинній редакції – «виявлення академічного плагіату») та «встановлення відповідно до законодавства фактів академічного плагіату» (у чинній редакції відсутнє). Крім того, і у чинній редакції закону і у зазначених змінах передбачено, що скасування рішення СВР про присудження наукового ступеня здійснюється у порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України.

Тож, з урахуванням відсутності на даний момент останнього, слід запропонувати для врегулювання його приписами наступні групи заходів (відносин), до яких залучені суб'єкти створення НТР та суб'єкти управління ЗВО (наукових установ), а саме:

- утримання від вчинення академічного плагіату;
- дотримання антиплагіатних вимог;
- запобігання академічного плагіату;
- провадження академічної експертизи (виявлення академічного плагіату; встановлення фактів академічного плагіату; участь суб'єкта ймовірного плагіату (підозрюваний плагіатор - особа, якій повідомлено про обґрунтовану підозру у вчиненні академічного плагіату) та суб'єкта, що створив НТР, який став (міг стати) об'єктом плагіату (автор); дослідження доказів вчинення академічного плагіату; розгляд питання про встановлення факту академічного плагіату порушення та притягнення до академічної відповідальності; оскарження рішення про притягнення до академічної відповідальності до органу, уповноваженого розглядати апеляції, або до суду.

Як вірно зазначає Р. Мельник - без чіткого регулювання та прозорих процедур у цій сфері ми можемо скотитися до стану «війни усіх проти всіх». При цьому, вчений пропонує на підставі закону визначити, поміж іншим, процедури перевірки Національним агентством із забезпечення якості вищої освіти (далі – НАЗЯВО) відповідних підозр (звинувачень), права учасників провадження, порядок формування доказової бази у справі (зокрема, проведення експертиз щодо встановлення наявності/відсутності плагіату), а також закріплено, що є дуже важливим, за яке саме порушення до особи може бути застосоване те або інше стягнення [6].

Крім того, пропонується врегулювати окремі види академічної експертизи в залежності від кількісної ознаки суб'єктів її проведення:

- 1) індивідуальна експертиза (науковий керівник (консультант));
- 2) комісійна експертиза (комісія ЗВО, СВР);
- 3) колективна експертиза (кафедральний, міжкафедральний семінар, СВР, експертна рада МОН);
- 4) колегіальна експертиза (атестаційна колегія МОН, Комітет з питань етики та Апеляційний комітет НАЗЯВО).

До того ж слід враховувати й інші критерії диференціації академічної експертизи НТР, а саме: - за часом проходження НТР (на етапах підготовки, рецензування, представлення, перевірки); - за часом проведення (первинна, повторна, додаткова); - за змістом (технічна, наукова) тощо.

Унормування потребують також Рекомендації для членів експертних рад МОН, СВР в ЗВО і наукових установах та інших суб'єктами, які здійснюють заходи із запобігання академічному плагіату і його виявлення в наукових роботах (авторефератах, дисертаціях, монографіях, наукових доповідях, статтях тощо), під час констатації різновидів академічного плагіату та встановлення наявності визначених ознак [7].

Нарешті, слід погодитися із позицією МОН щодо норми чинного Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність» (ст. 1, п. 22), у якій визначено поняття «науковий результат». Ця норма існує принаймні з 1991 р. і є підставою для створення систем оцінювання наукової діяльності науковців, ЗВО та наукових установ за формальними кількісними показниками (кількість публікацій, кількість аркушів), а не за рівнем, якістю і впливом результатів

досліджень [4].

Список використаних джерел:

1. Про авторське право і суміжні права : Закон України від 23 грудня 1993 р. № 3792-XII (в редакції закону № 2627-III від 11.07.2001). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3792-12#Text> (дата звернення 16.04.2021)
2. Про вищу освіту : Закон України від 1 липня 2014 р. № 1556-VII <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text> (дата звернення 16.04.2021)
3. Про освіту : Закон України від 5 вересня 2017 р. № 2145-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (дата звернення 16.04.2021)
4. Щодо забезпечення академічної доброчесності у закладах вищої освіти : лист Міністерства освіти і науки України № 1/9-565 від 26 жовтня 2017 р. // Інформаційний збірник та коментарі МОН України від 11.2018 — 2018 р., № 11, стор. 41.
5. Проект Закону про внесення змін до деяких Законів України щодо присудження наукових ступенів № 4667-1 від 15.02.2021. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=71083 (дата звернення 16.04.2021)
6. Мельник Р. Про академічну доброчесність та небезпеки у боротьбі за неї. URL: <https://osvita.ua/vnz/74950/> (дата звернення 16.04.2021)
7. Стосовно Рекомендацій щодо запобігання академічному плагіату та його виявлення в наукових роботах (авторефератах, дисертаціях, монографіях, наукових доповідях, статтях тощо) : лист Міністерства освіти і науки України 15.08.2018 № 1/11-8681. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v8681729-18#Text> (дата звернення 16.04.2021)

Кузнєцов Ю.М.

д.т.н., професор

КПІ ім. Ігоря Сікорського

Винахідництво в Україні не завдяки, а всупереч

Рано чи пізно кожна людина замислюється над майбутнім: для себе, як особистості, для своєї родини, для своєї країни, для всього людства, намагаючись запропонувати щось корисне, незвичайне у вигляді наукових відкриттів (піонерські рішення) і винаходів.

Знаходячись в кількох карантинах внаслідок COVID-19, кожний мав час спостерігати негативні тенденції і, як представник технічної інтелектуальної еліти, переосмислити свої погляди в професійній діяльності, освіті і науці. Освічену людину цікавить в першу чергу не віртуальна, а матеріальна реальність з осмисленням проблем і причино-наслідкових зв'язків, що безпосередньо впливають на процвітання і благополуччя українського народу.

Про ситуацію останніх років влучно написала Ліна Костенко «Часом мені здається, що існує якийсь мозковий центр, що працює на самоліквідацію цієї держави, навіть не так руками ворогів, як зусиллями власних тут ідіотів».

Наочним прикладом є недолуга патентна політика, наслідком якої є наступне [1,3]: немає потреби соціального і суспільного замовлення; немає моральної і матеріальної мотивації оформляти охоронними документами щось нове при постійному підвищенні зборів (прийняття з другої спроби недолугої Постанови КМУ № 496 про внесення змін до постанов КМУ від 27 грудня 2001 р. № 1756 і від 23 грудня 2004р.№1716. Метою цієї Постанови є підвищення розміру зборів за дії, пов'язані з набуттям прав інтелектуальної власності (ІВ) в Україні в середньому в 3-9 разів, що знищує інноваційну діяльність в Україні, як таку, та усю галузь охорони прав на об'єкти ІВ, бо немає законодавчої бази стимулювання вітчизняних винахідників, як це є в розвинених країнах. Недарма інтелектуальна спільнота швидко відреагувала на цей ганебний вчинок КМУ і за ініціативою небайдужого Атаманчука А.Г. зареєструвала петицію про скасування постанови №496 [8], де також наголошено, що вона «...значно погіршує конкурентоспроможність українських підприємців, оскільки середне

відносно навантаження витрат на отримання охорони українським підприємством в рази перевищує середнє відносно навантаження підприємств Польщі, Угорщини, Німеччини, Румунії, Словенії, Франції, Іспанії, Італії, США та інших країн».

Не зрозуміла логіка часової динаміки підвищення зборів з різкими стрибками згідно постанови КМУ №496 для підтримання чинності дії патентів на винаходи і корисні моделі, а також перевищення збору за подання заявки на корисну модель в порівнянні з заявкою на винахід. Якщо до введення в дію Постанови №496 за подання заявки на винахід і корисну модель фізична особа сплачувала 40 грн плюс 10 грн за банківські послуги, разом 50 грн, то сьогодні за корисну модель треба сплачувати 480 грн плюс 25 грн за банківські послуги, разом 505 грн, тобто в 10 разів більше. Виникає питання **«Кому це вигідно?»**, якщо держава за власною ініціативою позбавляється інтелектуальної технічної еліти. При задекларованому народовладді відповідь повинні були дати ті, кого влада не спитала і з ким не порадилася: НАНУ і інші державні і недержавні Академії, колективи провідних технічних ЗВО, заслужені винахідники України, громадські організації і всі, хто відноситься до золотого фонду нації.

Негативні тенденції у сфері ІВ [1,4] залишаються. Зокрема, по винаходах, як були, так і залишилися тільки декларативні закони з частими змінами і доповненнями. Недосконалыми залишилися закони і механізми, які захищають права винахідника (хоча на куполі будівлі штаб-квартири ВОІВ (WIPO) у Женеві напис: **«Обов'язок держави-забезпечити надійний захист усіх видів мистецтв та винаходів»**) і практично зовсім немає законів, які стимулюють отримання прав (для порівняння над дверима департаменту торгівлі у Вашингтоні написані слова президента США Авраама Лінкольна: **«Патентна система підливає масла зацікавленості у вогонь таланту»**, тобто авторам гарантується право на винагороду за їх творіння).

Завдяки існуючій патентної політики кількість отриманих і діючих патентів на винаходи в ЗВО суттєво зменшилася із-за відсутності коштів на оплату експертизи по суті і довготривалої підтримки чинності дії (з 20 років максимум підтримують 5 років, тобто 25% від повного терміну). При цьому, наприклад, в технічних ЗВО заявник – роботодавець не створює умови і не вкладає кошти на розробку технічної документації, виготовлення дослідних

зразків, експериментальні дослідження, технологічну підготовку до широкого впровадження з відчутним реальним, а не очікуваним, економічним ефектом від продажу ліцензій (трансферу технологій). Такий досвід є в розвинених країнах, а статистика свідчить про те, що з 10-ти винаходів лише одному вдається пройти від ідеї до кінця (комерційної реалізації), бо винахідник, пропонуючи нове, отримує великий супротив з боку чиновників – цілої армії рутинерів, які не знаходять себе в співавторах і не мислять з державних позицій.

В книзі двох англійських вчених винахідників, один з яких механік, а другий електромеханік, виділено 4 етапи (стадії) розробки винаходу [6], що потрібно знати відповідальним особам за трансфер технологій: 1 – всебічні лабораторні дослідження, щоб отримати відповідь **«Чи достатньо це обґрунтовано?»**; 2 – невелике експериментальне виробництво або єдиний зразок, щоб отримати відповідь **«А чи діє це?»**; 3 – велике експериментальне виробництво або велика серія зразків з розрахунками собівартості, капітальних видатків і терміну окупності, щоб отримати відповідь **«Чи вигідно це?»** (проводиться дослідження ринку – маркетинг, розробляється технологія промислового виробництва; 4 – промислове виробництво, де отримується відповідь **«Чи приносить це прибуток?»**. Для будь-якого виробництва основна цільова функція єдина – to make money. Роботу над будь-яким по-справжньому великим винаходом на кожному етапі можна порівняти з азартною грою. Кожний наступний етап обходиться принаймні в 10 разів дорожче. Тому авторами книжки запропонований приблизний критерій переходу до наступного етапу: якщо $A \times B / C > 3$, то роботу можна продовжувати, де А – очікуваний виграш, в грн, при успішному завершенні роботи над винаходом (визначає керівник підприємства (організації) – «суддя»: В – ймовірність успіху до 1 (гарантує винахідник – «захисник»); С – розрахункова вартість робіт, що залишилася – розраховує інженер-проектувальник – «хресний батько» винахідника, а не самий винахідник.

Не завжди завдяки, а часто всупереч винахідники і науковці різних уподобань для вирішення складних задач об'єднуються, створюючи нові наукові напрями на основі структурно-системних досліджень, які набувають статусу «міждисциплінарних» і до яких належить кібернетика, біоніка, синергетика, соціоніка, генетика, яка вивчає закони спадковості і структурної

мінливості в природних і антропогенних системах, що розвиваються в часі [2,5]. Позитивним прикладом є багаторічний досвід кафедр конструювання машин і електромеханіки КПІ ім. Ігоря Сікорського, які на одній інформаційній мові у вигляді структурних генетичних формул описують електромеханічні і електромеханічні системи, передбачили і створили техніку нових поколінь, захищених спільними патентами на винаходи: самодіючі мотор-шпинделі, шпиндельні вузли з електромеханічними приводами затиску, мобільні багатоцільові верстати - роботи без механічних передач, багатошпиндельні верстати з ЧПК без механічних передач та інше обладнання [5,7].

Накопичений досвід викладання креативних дисциплін студента різних спеціальностей в технічних ЗВО, в яких викладається ланцюг знань з ІВ (створення, патентно-інформаційні дослідження, набуття, охорона, захист, комерційна реалізація прав), свідчить про те, що вчитися треба все життя, щоб йти в ногу з вимогами сучасності.

Саме з цих уявлень стає важливою наскрізна підготовка технічної інтелектуальної еліти, яка здібна «думати руками» і втілювати в життя за короткі терміни інновації, що можуть вивести Україну в провідні країни Європи і світу під стратегічним гаслом «**Випередити, не наздоганяючи!**» за рахунок інноваційного прориву в умовах викликів «Індустрія 4.0» [2,5].

Висновок: Україна повинна відродити свою велич суверенної ІНДУСТРІАЛЬНО-АГРАРНОЇ ДЕРЖАВИ, міцної, як кристал природнього АЛМАЗА, і привабливою, як ДІАМАНТ, сяючий багатьма гранями. А для цього потрібні докорінні зміни системи державного управління і політики підбору кадрів-професіоналів з високими моральними якостями.

Список використаних джерел:

1. Кузнецов Ю.М. Чи потрібні в Україні винаходи і винахідники? // Газета «Академія» АНВОУ, №3, грудень 2011.- С.1,4.
2. Кузнецов Ю.Н. Вызовы четвертой промышленной революции «Индустрия 4.0» перед учеными Украины // Вестник ХНТУ, Херсон, №2 (61), 2017.- С.67-75.
3. Кузнецов Ю.М. Сучасна політика у сфері інтелектуальної власності – не для українських винахідників. Тези Всеукраїнської науково-практичної

конференції «Інтелектуальна власність в Україні: проблеми та перспективи розвитку в інформаційному суспільстві», Дніпро, 28-29.11. 2019 р.

4. Кузнецов Ю.М. Причини руйнації вищої технічної освіти і науки в Україні і шляхи виходу з кризи //Науково-інформаційний вісник ГО НАНВОУ, №1-2, 2019. – С.61-64.

5. Національна безпека України у викликах новітньої історії: монографія /авт.-уклад. В.І.Шпак; кер. Авт. Кол. С.І.Табачников.- К.: ДП «Експрес-об'ява» , 2020 - 464с. (ч.ІІІ Виклики четвертої промислової революції «Індустрія 4.0» перед технічною інтелігенцією і промисловиками України. Наук. ред. Ю.М.Кузнецов. – с.385-459).

6. Тринг Мю, Лейтуэйт Э. Как изобретать? – М.: Мир, 1980. -272с.

7. Шинкаренко В.Ф., Кузнецов Ю.Н. Междисциплинарный подход к моделированию и созданию сложных электромеханических систем на примере мотор-шпинделя //Материалы конференции «Сучасні технології промислового комплексу», Херсон,2015.-С.8-13.

8. <http://petition.kmu.gov.ua/>>/Petition/View/2359>.

Макаришева Т.С.

к.т.н., с.н.с., доцент кафедри ІВ та ЦПД, Київський інститут інтелектуальної власності та права НУ «Одеська юридична академія»,

Мриглод А.І.

Студент, Київський інститут інтелектуальної власності та права НУ «ОЮА»

Авторське право в картографії

Відповідно до Закону України «Про авторське право і суміжні права» карти, плани, креслення, ескізи, пластичні твори, що стосуються географії, геології, топографії, техніки, архітектури та інших сфер діяльності, є об'єктами авторського права. Крім того, до об'єктів авторського права відносяться й похідні твори, у тому числі переробки творів науки, літератури й мистецтва, а

також збірки та інші складові твори, які за добором або розташуванням матеріалів становлять результат творчої праці [1, ст.8]. У Положенні про авторське право в картографії зазначено, що основним об'єктом захисту авторським правом у картографії є картографічні твори, які відповідно до законодавства України про авторське право входять до переліку творів, що охороняються. До картографічних творів належать твори в будь-якій матеріальній формі, основою яких є картографічне зображення[2]. Об'єктом авторського права є як весь картографічний твір, так і його частина, що розглядається як окрема складова незалежно від форми цієї складової (художній дизайн, переклад, фотографія тощо).

Процес створення геодезичної і картографічної продукції може мати як технічний, так і творчий характер. Виникає питання: «Чи може взагалі географічна карта певної місцевості вважатися результатом творчої діяльності людини?» Карти, по суті, є малюнками, така схожість дозволила їх віднести до художніх творів.

Картографічними творами, що охороняються, є:

— усі види атласів, карт, планів, картосхем незалежно від їх форми та виду носія інформації;

— аерокосмофотокарти, аерокосмофотоплани, аерокосмофотосхеми, їх похідна продукція;

— цифрові карти й плани (цифрові моделі місцевості), інша картографічна інформація на машинних носіях, їх програмне забезпечення;

— картографічний зміст глобусів, рельєфні карти та плани, похідні пластичні твори;

— рекламна картографічна продукція;

— схеми, ескізи, ілюстрації, що стосуються географії, топографії, картографії, архітектури тощо [2].

Наведемо приклади картографічної продукції, що є творчою. На рис.1 представлена карта України німецького гравера, картографа, засновника картографічного видавництва в Нюрнберзі Іоганна Баптиста Гоманна (1716 р.). Це карта з колекції А.Грегоровича, зберігається в Нюрнберзі, її формат 46 x 57,5 см. Деякі подробиці: масштаб наведено в німецьких і польських милях;

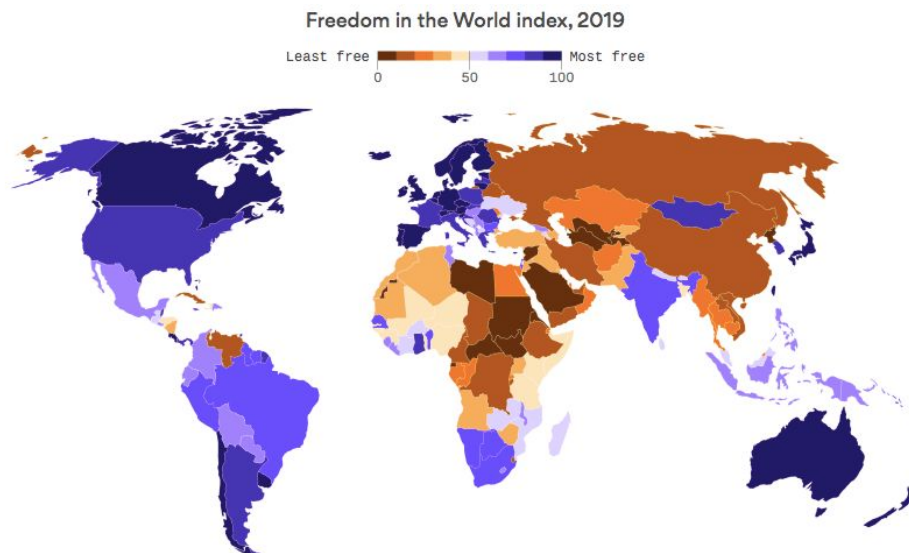
назви географічних об'єктів – латинською мовою; техніка виконання — гравюра на міді; акварельне колорування.

Зазначена карта Гоманна відома у трьох варіантах. Мапа видавалася протягом 1712—1740 рр. Була опублікована в декількох атласах, зокрема в таких, як «Atlas von hundert Charten» (перша публікація), «Grosser Atlas uber die Ganze Welt». Карта Гоманна, складена на основі карти України І. Боплана, карти Польщі К. Данкертса і карти Московії Г. Деліля. Картуш на карті Гоманна розміщено в верхньому лівому куті [3]. На ньому зображено шість чоловічих постатей відомих осіб [3]. Примітка: Карту́ш (фр. *cartouche*, від італ. *cartoccio* — згорток) — прикраса у вигляді декоративного щита або напіврозгорнутого згортка з надірваними краями, обрамленого завитками або пишним орнаментом, на якому розміщують герби, емблеми тощо.

Рис.1. Iohann Baptisto Homanno (Homann). *Ukrania quae et Terra Cossacorum*.

Карты можуть створюватися за допомогою візуальних засобів – Axios Visuals, наприклад карта світу за індексом свободи (див. рис.2) [4].

Data: Freedom House; Map: Axios Visuals

Рис 2. Карта світу за індексом свободи.

Карти можуть бути прогнозні, наприклад, що станеться зі світом після глобального потепління на 4 градуси за Цельсієм (див. рис.3). Ця карта створена Parag Khanna, який є засновником та керуючим партнером стратегічної компанії FutureMap, що займається картографією майбутнього [5].

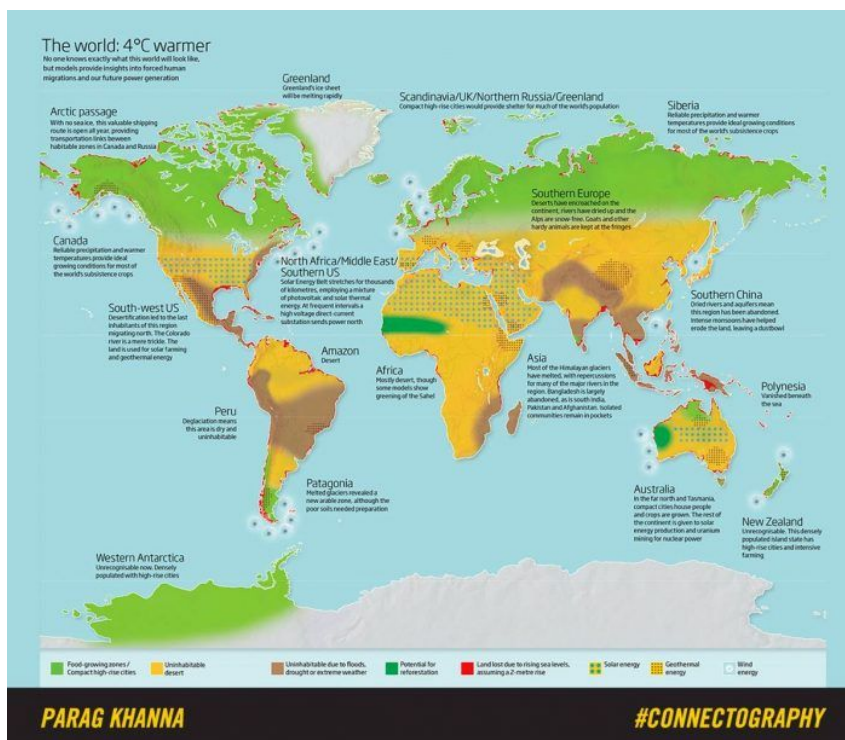

Рис.3. Карта світу при глобальному потеплінні.
(Автор – Parag Khanna, журнал «New Scientist»)

Тобто, географічні карти й плани (як первинні, так і похідні), у тому числі подані в цифровій формі (бази даних), а також географічні атласи, які є складовими творами, – все це об'єкти авторського права.

Чи можуть два автори незалежно один від одного створити однакові ілюстрації? Законодавство припускає, що часткові збіги цілком можливі лише у деталях, але композиція буде відрізнятися.

Складанням карт (у прямому сенсі цього терміну) називають сукупність графічних робіт із виготовлення оригіналу карти, тобто її первинного примірника, який включає повністю зміст карти та виконаний у встановлених картографічних знаках з обумовленою точністю й генералізацією.

Згідно зі статтею 11 Закону України «Про авторське право і суміжні права» авторське право на твір виникає внаслідок факту його створення. Для виникнення й здійснення авторського права не потрібно реєстрації твору, іншого спеціального його оформлення або дотримання будь-яких формальностей. Відмічаємо, що для визначення авторства на картографічний твір важливо встановити конкретний момент завершення його створення з урахуванням застосовуваної технології.

Виходить так, що автор, який раніше створив карту, не може заборонити іншим створювати по суті ідентичну карту самостійно на підставі тієї самої вихідної інформації. Google та Яндекс не забороняють одне одному фотографувати місцевість. Безліч сервісів створюють карти однієї і тієї самої місцевості, а споживач їх не розрізняє.

Створення карт відбувається з дотриманням визначених нормативами вимог і правил. Вихідні дані для творчості у обох авторів однакові (реально існуюча місцевість в певний період часу), таким чином, їх малюнки не будуть суттєво відрізнятися. В картах місцевості особистість творця зарегламентована. Однак автор доклав значних зусиль для її створення, тому претендує на право забороняти іншим особами незаконно її копіювати.

Висновки. У разі, коли карта є графічним додатком до тексту офіційного документа, маємо певні правові наслідки, а саме: на неї не поширюються авторські права творця.

На останок варто зазначити, що розміщення без дозволу творця картографічної продукції в Інтернеті є порушенням авторського права.

Список використаних джерел:

1. Авторське право і суміжні права: Закон України. Документ 3792-ХІІ, чинний, Редакція від 14.10.2020. UPL <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3792-12#Text>
2. Про затвердження Положення про авторське право в картографії: наказ Державного агентства України з авторських і суміжних прав при Кабінеті Міністрів України від 26.08.1997 N 85/41. UPL <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0422-97#Text>
3. Йоганн-Баптист Гоманн (1664-1724). UPL <https://andreistp.livejournal.com/8319372.html>
4. Карта світу за індексом свободи. URL https://www.google.com/search?q=%D0%BA%D0%B0%D1%80%D1%82%D0%B0+%D1%81%D0%B2%D1%96%D1%82%D1%83+%D0%B7%D0%B0+%D1%96%D0%BD%D0%B4%D0%B5%D0%BA%D1%81%D0%BE%D0%BC+%D1%81%D0%B2%D0%BE%D0%B1%D0%BE%D0%B4%D0%B8+2019&biw=1904&bih=956&sxsrf=ALeKk03lG9bGjJUHv2hPuVIMGNZFkRNNxQ:1617896700930&tbm=isch&source=iu&ictx=1&fir=pfAmUWaTpZtBqM%252CBbOKXbwlqJ2aVM%252C_&vet=1&usg=AI4_-kS6nmG8vp2rHj2NRydpTit9yrCEQQ&sa=X&ved=2ahUKEwjwjZHx_u7vAhVCEnсKHZbBDtYQ9QF6BAgOEAE#imgrc=pfAmUWaTpZtBqM
5. Parag Khanna. Mapping the future of countries. URL https://www.ted.com/talks/parag_khanna_mapping_the_future_of_countries#t-5581

Ромашко А.С.

к.т.н., доцент, доцент кафедри верстатів і машин КПІ ім. Ігоря Сікорського

Кравець В.О.

Аспірант, КПІ ім. Ігоря Сікорського

Географічні зазначення. Інформаційні ресурси Європи та їх роль.

Висновки для України

В умовах пандемії в сучасному світі відбуваються зміни в багатьох сферах діяльності. Вже й до Ковіду поступово почала змінюватись модель поведінки споживача та набула популярності інтернет-торгівля, але зараз ці процеси пришвидшилися, і дуже суттєво, за рахунок продуктів харчування. Якщо раніше покупець переважно займався купівлею харчових продуктів відвідуючи різні торговельні точки та купував потрібні товари орієнтуючись, в основному, на власне розуміння якості того чи іншого продукту та на його візуальні характеристики, то тепер, при купівлі он-лайн необхідних речей та продуктів зокрема, він орієнтується на впізнавані назви. Споживач більше часу став приділяти пошуку інформації про об'єкт майбутньої купівлі. На даному етапі зріс попит на якісні інформаційні ресурси, які поступово стали незамінними як для кожної окремого споживача так і для суспільства в цілому.

Такою корисною та якісною інформацією може стати інформація на різних офіційних ресурсах де описані характеристики продукту. Разом з тим продукт, внесений в інформаційну базу, споживач сприймає як перевірений, затверджений, тому й довіра до нього впливає на рішення його придбання.

Ми вже неодноразово описували роботу окремих баз щодо географічних зазначень (ГЗ) в т.ч. України, Всесвітньої організації з інтелектуальної власності (база Lisbon Express) та баз окремих патентних відомств. Але відповідно до «угоди про асоціацію» з 01.01.2016 р. Україна охороняє ГЗ Євросоюзу, тому, на наш погляд, варто дослідити їх інформаційне забезпечення для визначення шляхів виходу на європейський ринок продукції українських виробників.

Євросоюз має три організації які стосуються різних об'єктів права інтелектуальної власності, це:

- Європейське патентне відомство [1];

- EUIPO - Управління інтелектуальної власності Європейського Союзу [2], яке співпрацює не лише з державами ЄС, а й з міжнародними партнерами та опікується базою даних eSearch plus [20], за якою можливий пошук торговельних марок та промислових зразків, при цьому EUIPO також опікується консультаційними базами, такими як TMView та Designview, що включають інформацію щодо зареєстрованих об'єктів відомств окремих країн та регіональних відомств;

- Європейська комісія, окрім інших задач, займається просуванням європейського стилю життя, що включає охорону прав споживачів, безпечність товарів, послуг, продуктів харчування [3], за баченням Єврокомісії кожен європеєць має знати «як виробляється, переробляється, упаковується, маркується та продається їжа, яку він їсть».

Як видно, що у вищезазначених організацій різна «спеціалізація». Аналізуючи відомства окремих країн та ВОІВ, ми звикли до того, що ГЗ займаються патентні відомства, бо з часів підписання Паризької конвенції такі позначення відносяться до «промислової власності».

Євросоюз пішов далі – він створив структуру, яка пропагує продукти та напої високої якості з ЄС тим самим роблячи їх привабливими – тут можна знайти не лише самі зазначення, а й фото продуктів, рецепти та кулінарні книги, як представлено на рис.1.

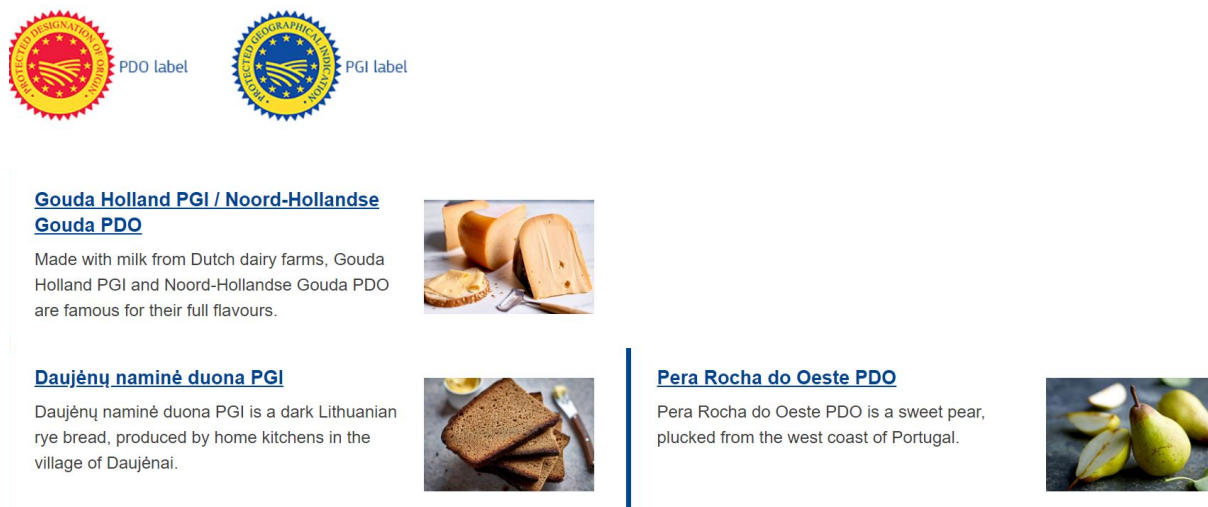

Рис.1. Інформації про товари високої якості з ЄС.

Також наявний реєстр eAmbrosia [4], де реєструють 4 види товарів (рис.2), а саме вина; харчові продукти; напої з вмістом спирту; ароматизовані вина.

Нехарчової продукції в eAmbrosia не має. Варто зазначити, що в цю базу можуть входити також географічні вказівки з поза меж Європи і це не рідкість. База eAmbrosia оснащена пошуковим апаратом, який дозволяє здійснювати пошук за категорією продукту, за його назвою та за країною.

Search on EUROPA | Contact | Cookies | Legal notice | Privacy statement | polski (pl)

EUROPEAN COMMISSION
eAmbrosia – the EU geographical indications register

Home > Food, Farming, Fisheries > Food safety and quality > Certification > Quality labels > Geographical indications register

Search Q

Wine Register Food Register Spirit drinks Aromatised Wine Register

3835 Records

Product Type	Country	Type	File number	Name	Product Category	Status	Date	
Food	France	Protected Geographical Indication (PGI)	PGI-FR-9180-AM01	Emmental français est-central	Class 1.3. Cheeses	Applied	16/04/2021	i
Food	Turkey	Protected Designation of Origin (PDO)	PDO-TR-2391	Bayramiç Beyazı	Class 1.6. Fruit, vegetables and cereals fresh or processed	Registered	16/04/2021	i
Food	Turkey	Protected Designation of Origin (PDO)	PDO-TR-2217	Taşköprü Sarımsağı	Class 1.6. Fruit, vegetables and cereals fresh or processed	Registered	16/04/2021	i
Food	Cyprus	Protected Designation of Origin (PDO)	PDO-CY-01243	Χαλλούμι / Halloumi / Hellim	Class 1.3. Cheeses	Registered	13/04/2021	i
Spirit drink	Germany	Geographical indication (GI)	PGI-DE-02580	Bayerischer Bärwurz	47. Other spirit drinks	Published	13/04/2021	i
Food	Latvia	Protected Designation of Origin (PDO)	PDO-LV-01194-AM01	Latvijas lielie pelēkie zirnī	Class 1.6. Fruit, vegetables and cereals fresh or processed	Applied	12/04/2021	i

Рис.2 Реєстр eAmbrosia

В базі eAmbrosia можна зустріти продукцію з Китаю, Бразилії Марокко... Там, правда не має жодного географічного зазначення України.

Виходить так, що Україна охороняє ГЗ Євросоюзу, але в базі Євросоюзу при пошуку за країнами, що не входять до Євросоюзу (рис.3) є Об'єднане королівство, Сполучені Штати, а Україна відсутня взагалі.

European Commission eAmbrosia – the EU geographical indications register

Home > Food, Farming, Fisheries > Food safety and quality > Certification > Quality labels > Geographical indications register

Search Q

Wine Register Food Register Spirit drinks Aromatised Wine Register

Product Type: Select here

Product Category: Select here

non-EU countries: ...

Name: Thailand (th), Trinidad and Tobago (tt), Turkey (tr), United Kingdom (uk), United States (us), Venezuela, Bolivarian Republic of (ve)

Type: Select here

Application Type: Select here

Status: Select here

File number:

Search Reset

3835 Records

Product Type	Country	Type	Name	Product Category	Status	Date
Wine	Spain	Prote Origin	Urueña	Wine	Published	20/04/2021
Food	Sweden	Prote Indica	Värmländskt skrädmjöl	Class 1.6. Fruit, vegetables and cereals fresh or processed	Published	19/04/2021
Food	France	Protected Geographical	Emmental français est-central	Class 1.3. Cheeses	Applied	16/04/2021

Рис.3 Реєстр eAmbrosia. Спроба пошуку по державі Україна

Ми, безумовно, розуміємо що потрібно виконати формальності. Виробник з України має подати заявку чи в національне відомство (Укрпатент) чи безпосередньо до Єврокомісії. Термін розгляду такої заявки в середньому 6-12 місяців.

На ринок ЄС потрапляє продукція, яка не маркується як українська, за українську продукцію може видаватись продукція інших виробників (напр., фальсифікат). Чи може окремих виробник чи навіть асоціація виробників вистояти на такому ринку самостійно. Вони отримують кошти за проданий товар і виживають, тому без підтримки та регламентації процесів з боку держави не обійтись. Євросоюз створив умови, але за 6 років ми не бачимо жодного позначення з України, хоча інші країни свою продукцію реєструють.

Єврокомісія здійснює активну діяльність для впізнаваності географічних зазначень (алкогольних напоїв, вин та продуктів харчування). Якщо ж ми й далі не будемо просувати свої ГЗ – ми програємо. І ідентифікація виробника продукції за рахунок торговельних марок питання не вирішить. Торговельні марки просуває сам виробник, а географічні зазначення просувають держава і виробник разом.

Висновки.

1. Здійснений аналіз реєстраційних ресурсів Єврокомісії для реєстрації географічних зазначень не лише Євросоюзу, а й країн з поза його меж.
2. Виявлено відсутність позначень України на ресурсах Євросоюзу

3. Україні потрібно здійснювати відповідну просвітницьку діяльність та підвищувати привабливість такого стратегічно важливого географічного зазначення і просувати такі зазначення в інших країнах.

Список використаних джерел:

1. Європейське патентне відомство URL: <https://www.epo.org/> (дата звернення 02.04.2021).
2. EUIPO - Управління інтелектуальної власності Європейського Союзу URL:<https://euipo.europa.eu/ohimportal/pl/about-euipo> (дата звернення 02.04.2021).
3. European Commission. Food safety: overview URL: https://ec.europa.eu/food/overview_en (дата звернення 02.04.2021).
4. European Commission. eAmbrosia URL: <https://ec.europa.eu/info/food-farming-fisheries/food-safety-and-quality/certification/quality-labels/geographical-indications-register/>) (дата звернення 02.04.2021).

Секція 3. Визначення проблем порушення прав інтелектуальної власності та шляхи їх вирішення: світовий та вітчизняний досвід

Бежевець А.М.

старший викладач

КПІ ім. Ігоря Сікорського

Камкординг: деякі теоретико-прикладні проблеми

Україна намагається йти в ногу з часом та зі світом, інтегруючи у різні сфери життя новітні ідеї, що дозволяють покращити якісні показники українського суспільства. Технологічний стрибок спричиняє стрімкий розвиток навколишнього середовища, а держава, в свою чергу, неминуче має забезпечити нормативно-правове регулювання нових явищ. І хоча на сьогодні законодавче забезпечення нових суспільних відносин є досить повільним, але суттєві зрушення в цьому напрямку вже спостерігаються.

Завдяки розвитку технологій змінюються й відносини у сфері інтелектуальної власності. Нові технічні пристрої та засоби створюють можливості для виникнення нових об'єктів авторського права та суміжних прав, але в той же час за їх же допомогою можуть вчинятися правопорушення в цій сфері. Завдання кожної цивілізованої держави – своєчасно відреагувати на такі зміни та захистити права та інтереси суб'єктів-правовласників.

В даній роботі автор досліджує новелу національного законодавства у сфері інтелектуальної власності – камкординг. І хоча цей термін відомий вже 4 роки, проте ставлення до нього як на науковому, так і на практичному рівні досі неоднозначне, а випадки застосування на практиці з метою притягнення порушників до відповідальності – взагалі поодинокі.

З 26 квітня 2017 року з набранням чинності Законом України «Про державну підтримку кінематографії в Україні» [1] у законодавстві, зокрема, цивільному та кримінальному, з'явився новий термін – камкординг. Відповідно до статті 1 Закону України "Про авторське право і суміжні права" камкординг –

це відеозапис аудіовізуального твору під час його публічної демонстрації в кінотеатрах, інших кінотовидовищних закладах особами, які перебувають у тому самому приміщенні, де відбувається така публічна демонстрація, для будь-яких цілей без дозволу суб'єкта авторського права або суміжних прав [2].

Отже, з 2017 року такі дії було криміналізовано, хоча за інформацією Української Антипіратської Асоціації кількість виявлених випадків камкордингу в Україні становить: у 2015 році – 13, у 2016 році – 16, у 2017 році – 12, у 2018 році – 56, у 2019 році – 37 [3].

Незважаючи на значні цифри, наведені вище, притягнути до відповідальності вдалося у 2019 році лише одного порушника. Ситуація, яка вимагає замислитися. Чому? В чому причина? В чому проблема? Ситуація, яка ставить нові виклики для науковців, практиків, правоохоронців, законотворців, суспільства та держави в цілому.

Намагаючись знайти відповіді, автор цієї роботи окреслив деякі проблемні питання, які на його думку можуть сприяти вдосконаленню законодавства у визначеній сфері.

По-перше, сам термін «камкординг» є новим та незвичним не лише для пересічних громадян, а навіть і для юристів. А через те, що він є незрозумілим, більшість людей не вважає його правопорушенням, а тим більше кримінальним. До слова сказати, за законодавством США таке порушення має назву «запис фільму без дозволу в установі показу фільмів» [4]. Даний факт свідчить про те, що для сприйняття населенням закони мають бути написані доступною для розуміння мовою. Тому законодавцю доцільно замислитися над більш зрозумілим терміном, а правопросвіта населення, що може здійснюватися державними та місцевими органами, громадськими організаціями, засобами масової інформації, в тому числі електронними, а також розміщення відповідної інформації в соцмережах, її донесення блогерами тощо, сприятиме підвищенню правосвідомості кожного індивіда та допоможе сформуванню у суб'єкта більш відповідальне ставлення до інтелектуальної власності правовласників.

Друга проблема на нашу думку пов'язана із тим, що камкордингом вважається безпосередньо відеозапис, тобто виходячи із визначення, що міститься у статті 1 Закону України "Про авторське право і суміжні права", фіксація за допомогою спеціальних технічних засобів (у тому числі й за

допомогою числового представлення) на відповідному матеріальному носії звуків і (або) рухомих зображень, яка дозволяє здійснювати їх сприйняття, відтворення або сповіщення за допомогою відповідного пристрою [2]. А відтак – чи буде вважатися правопорушенням стрім (або стрімінг), тобто пряма трансляція аудіовізуального твору з приміщення кінотеатру через інтернет? Оскільки стрім – це процес потокової передачі даних через мережу інтернет, то, відповідно, фіксація звуків і/або рухомих зображень, яка є необхідною умовою камкордингу, не здійснюється. Враховуючи, що на сьогодні стрімінг стає все більш популярним форматом подачі контенту глядачам, а технічні пристрої, за допомогою яких він здійснюється, вдосконалюються, законодавцю варто удосконалити існуючі норми з урахуванням цих обставин.

Досліджуючи окреслену тему, автор зупинився лише на деяких проблемних питаннях теорії та практики застосування поняття камкордингу. Не менш важливими автор вважає й інші питання, зокрема, щодо визначення аудіовізуального твору, тобто необхідності конкретизації об'єктів, які підпадають під захист згідно цих норм; уточнення визначення публічної демонстрації тощо. Тому подальше дослідження даної проблематики сприятиме підвищенню правосвідомості населення та удосконаленню законодавства у сфері захисту об'єктів права інтелектуальної власності.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про державну підтримку кінематографії в Україні» ВВР, 2017, № 20, ст.240
2. Закон "Про авторське право і суміжні права" ВВР, 1994, № 13, ст.64
3. <https://apo.kiev.ua/kamkording/> 18 U.S.C. § 2319 В.
URL:<https://www.law.cornell.edu/uscode/text/18/2319B>.

Корогодова О. О.

к.е.н., доцент, доцент кафедри міжнародної економіки
КПІ ім. Ігоря Сікорського

Глуценко Я. І.

к.е.н., доцент, доцент кафедри міжнародної економіки
КПІ ім. Ігоря Сікорського

Особливості методики митного контролю на засадах ризик-орієнтованого підходу в умовах Індустрії 4.0

Індустрія 4.0 характеризується значним впливом процесів діджиталізації на всі сфери соціально-економічної діяльності людства. З кожним днем розширюється спектр можливостей застосування адитивних технологій 3D-друку, це і сфера приладобудування, автомобілебудування, робототехніки, архітектури, охорони здоров'я і т. д. З подальшим розвитком 3D-друку актуалізуються питання захисту інтелектуальної власності й питання захисту з боку держав своїх національних виробників.

Особливої уваги зазначені питання набувають у період пандемії Ковід-19. Так, колишній голова Ради Всесвітньої митної організації (ВМО) Діксонс С. Катешумбва, у вступному слові до звіту за 2019-2020 роки наголосив, що “астрономічне зростання онлайн-бізнесу та онлайн-транзакцій призвело до очікуваного збільшення навантаження на митниці” [1]. До того ж діяльність ВМО у перші місяці пандемічної ситуації була певною мірою переорієнтована на допомогу своїм країнам-учасникам шляхом надання вказівок та корисної інформації при застосуванні відповідного управління новими видами ризиків з метою забезпечення безперебійного переміщення товарів та персоналу. Таким чином, для митних адміністрацій окреслена проблематика ставить питання трансформації можливостей здійснення контрольних та регуляційних функцій щодо збору податків, охорони прав інтелектуальної власності та дотримання вимог національного та міжнародного законодавства в умовах мінливості

зовнішнього середовища, збільшення ступеня невизначеності та появи актуальних ризиків.

Розглядаючи питання нерегульованого ринку 3D-друку, однією із загроз якого є можливість створювати репліки будь-яких товарів, що призводить до порушення прав інтелектуальної власності, авторами [2, 3] висвітлювались ключові точки трансформації економічних відносин у напрямках Індустрії 4.0, серед яких відокремлено:

- збільшення обсягів товарів та послуг у мережі Інтернет;
- кастомізація в процесі розробки продукту завдяки здешевленню процесу прототипування коштом технологій 3D-друку;
- зменшення тривалості інноваційного циклу;
- збільшення ступеня проникнення глобалізаційних тенденцій у національні економіки;
- зростання ролі прав інтелектуальної власності [2].

Слід зазначити, що пандемія Ковід-19 спричинила ситуацію, коли значно збільшився попит на товари медичного призначення, і в умовах зростання присутності на ринках країн, що розвиваються, контрафактних товарів, посилюється рівень небезпеки та ризику для здоров'я людей [1, 4]. Таким чином, особливої актуальності набувають питання формування методичного забезпечення контрольного процесу на засадах ризик-орієнтованого підходу, який можуть застосовувати митні органи.

Для розробки методики оцінювання інтегрального рейтингу у першу чергу слід звернутися до напрацювань у сфері фінансового моніторингу. Як відомо, у 2019 р. в Україні було прийнято Закон № 361-IX від 06.12.2019 [8], де наведено трактування терміну “державний фінансовий моніторинг”. Одним з основних елементів методичного базису фінансового моніторингу виступає саме оцінка ризиків. Оцінювання ризиків дозволяє зосередити увагу контролюючих органів на операціях, які можуть спричинити суттєву шкоду, як державі, так і окремим суб'єктам господарювання. В нашому випадку мова йде про недоотримання доходів вітчизняними суб'єктами господарювання, права яких щодо інтелектуальної власності будуть порушені, і недоотримання доходів державою у вигляді податків і зборів.

Методика контролю, що базується на ризик-орієнтованому підході повинна бути зрозумілою, як для суб'єктів контролю, так і для суб'єктів господарської діяльності. Вважаємо, що у методиці потрібно зазначити конкретні сфери діяльності, де найчастіше створюються репліки товарів, або груп товарів із порушенням прав інтелектуальної власності. Для концентрації уваги митних органів у методиці інформацію має бути представлено у вигляді онлайн-реєстрів суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності, а саме: експортерів, імпортерів, логістичних компаній, долучених до процесів доставки, та онлайн-майданчиків із зазначеним рейтингом їх репутації.

Основними джерелами інформації при формуванні рейтингової оцінки мають виступати дані фіскальних органів щодо своєчасності й повноти сплати податків і зборів, наявності фактів застосування адміністративно-правових санкцій; дані фінансово-кредитних установ щодо клієнтів-суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності; дані правоохоронних та антикорупційних органів; дані органів митного контролю інших країн. У виявленні та оцінці ризиків щодо торгівлі репліками товарів із порушенням прав інтелектуальної власності останнє джерело відіграє особливу роль, бо дозволяє не тільки обмінюватися інформацією, а й взаємодіяти для мінімізації негативних наслідків.

Традиційно ризики поділяються на зовнішні (нестабільність митного законодавства, непередбачуваність інтенсивності товаропотоку; невизначеність щодо задуму і намірів учасника зовнішньоекономічної діяльності; низький рівень взаємодії митних органів з іншими правоохоронними та контролюючими органами; неповнота і непередбачуваність інформації про діяльність митних органів на довгострокову перспективу) та внутрішні (неповнота інформації про цілі, інтереси, поведінку працівників митних органів; недостатня глибина і частота контролю, у тому числі після випуску товарів; недостатня оснащеність митних органів технічними засобами митного контролю; неповнота відомостей про характеристики, параметри, показники процесу надання митних послуг [5].

Зазначимо, що на сайті ДФС України представлено вимоги щодо здійснення процесу управління ризиками з метою визначення форм та обсягів митного контролю, серед яких виділімо “здійснення у межах компетенції аналізу та оцінки ризиків, аналізу причин та умов, що призвели до виникнення

ризик, за результатами такого аналізу підготовка пропозицій щодо розробки/доповнення профілів ризику та інших заходів (інструментів) з управління ризиками” [6]. Водночас у Стратегії [7] передбачається “забезпечення підтримки в актуальному стані автоматизованої системи аналізу та управління ризиками шляхом наповнення її новими профілями ризику (опису будь-якого набору ризиків, у тому числі визначених комбінацій індикаторів ризику, що є результатом збору, аналізу та систематизації інформації), актуалізації діючих профілів ризику, вдосконалення автоматизованих алгоритмів аналізу та оцінки ризиків”. Таким чином, в умовах охоплення тенденціями Індустрії 4.0 широкого кола економічних відносин та під впливом пандемії Ковід-19 зазначена класифікація має бути доповнена оцінкою ймовірності ввозу і вивозу реплік будь-яких товарів із порушенням прав інтелектуальної власності, а також оцінкою співвідношення ступеня реалізації ризику і розміру шкоди, яку може зазнати держава, національні товаровиробники.

Для оцінювання ризиків може бути застосована як кількісна, так і якісна оцінка. Враховуючи наявні напрацювання у сфері ризик-орієнтованого підходу, пропонуємо розподіляти ризики за допомогою якісної оцінки на низький, середній та високий. Оцінка ризиків повинна концентрувати увагу суб'єктів контролю на ризиках, які мають суттєвий вплив і високий рівень ймовірності.

Висновок. Таким чином, методика митного контролю на засадах ризик-орієнтованого підходу в умовах Індустрії 4.0 та наслідків пандемії Ковід-19 дозволяє зекономити час на проведення контрольних заходів, зосередившись тільки на операціях суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності з високим рівнем ризиковості щодо порушення прав інтелектуальної власності, і недотримання державою доходів у вигляді податків.

Список використаних джерел:

1. The WCO's 2019-2020 Annual Report. *Всесвітня митна організація*: вебсайт. URL: http://www.wcoomd.org/-/media/wco/public/global/pdf/media/annual-reports/annual-report-2019_2020.pdf (дата звернення: 04.04.2021)
2. Корогодова О. О., Глуценко Я. І. Аудитивні технології, права інтелектуальної власності та митний контроль: проблеми та оптимізація в умовах Індустрії 4.0 //

Створення, охорона, захист і комерціалізація об'єктів права інтелектуальної власності: зб. матеріалів III Всеукраїнської наук.-практ. конференції, м. Київ, 23 квіт. 2020 р. Київ : КПІ ім. Ігоря Сікорського, Вид-во «Політехніка», 2020. С. 108-112.

3. Корогодова О. О., Глущенко Я. І., Черненко Н. О. Особливості функціонування митних органів у податковій системі країни в умовах Індустрії 4.0. *Східна Європа: економіка, бізнес та управління*. Випуск 2 (25). 2020. С. 55-61 URL:http://www.easterneurope-ebm.in.ua/journal/25_2020/10.pdf (дата звернення: 04.04.2021)

4. Cybercrime and COVID19: Risks and Responses. *UNODC Cybercrime and Anti-Money Laundering Section Vienna, 14 April 2020* URL: https://www.unodc.org/documents/Advocacy-Section/EN_-UNODC_-_CYBERCRIME_AND_COVID19_-_Risks_and_Responses_v1.2_-_14-04-2020_-_CMLS-COVID19-CYBER1_-_UNCLASSIFIED_BRANDED.pdf (дата звернення: 05.04.2021)

5. Рудніченко Є. М., Несторишен І. В. Класифікація ризиків у митній справі. *Митна безпека. Серія "Економіка"*. 2012. № 1–2. С. 13–19.

6. Про розвиток системи управління ризиками у сфері митного контролю на період до 2022 року. Розпорядження КМУ від 27 грудня 2017 р. № 978-р URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/978-2017-%D1%80#Text> (дата звернення: 07.04.2021)

7. Основні завдання та функції сектору з управління ризиками (митниця). *Офіційний портал ДФСУ: вебсайт*. URL:<http://lv.sfs.gov.ua/okremi-storinki/struktura/print-354193.html> (дата звернення: 07.04.2021)

8. Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення. Закон України № 361-IX від 06.12.2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/361-20#Text> (дата звернення: 07.04.2021)

Коросташова І.М.,

к.ю.н., доцент, доцент кафедри ННІ права та міжнародно-правових відносин
Університету митної справи та фінансів (м.Дніпро, Україна)

Патентні зловживання (проблеми запобігання та боротьби)

Сьогодні, в усьому світі досить розповсюдженим є явище, що негативно впливає на різноманітні сфери бізнесу і споживання. У всьому світі це явище отримало назву «патентний тролінг». Поширення якого руйнує саму систему охорони та захисту прав інтелектуальної власності, що створена з метою закріплення прав на об'єкти патентного права за відповідними суб'єктами та за для мотивації і заохочення суб'єктів патентних прав (творців та інших правовласників об'єктів інтелектуальної власності) до створення нових об'єктів, що в свою чергу має сприяти науково-технічному прогресу.

Закордонний досвід свідчить, що «патентні тролі», як правило, не займаються, а ні творчою діяльністю із розробки об'єктів права інтелектуальної власності, а ні виробництвом товарів із застосуванням скуплених патентів. Їх діяльність у більшості випадків полягає у скуповуванні не використовуваних («сплячих») патентів, та очікуванні допоки яка-небудь компанія розробить схожу технологію, після чого патентний троль подає до суду позов про порушення прав інтелектуальної власності на патент. Тобто, патентні тролі використовують «сумнівні права» на «сумнівні об'єкти» з метою збагачення.

Аналіз закордонних та національних наукових публікацій й низки патентів, виданих патентним відомством України, дає підстави для висновку про те, що патентний тролінг в Україні має певні особливості та відмінності від патентного тролінгу в Європейських країнах та США. Зазначені особливості обумовлені хибами національного патентного законодавства, що полягають у можливості реєстрації промислових зразків та корисних моделей без проведення кваліфікаційної експертизи на предмет відповідності цих об'єктів умовам охороноздатності, а також певними недоліками у роботі патентного відомства.

Однак, подібна система видачі патентів існує в переважній більшості розвинених країн світу, зокрема тих, що є учасниками Гаазької угоди про

міжнародну реєстрацію промислових зразків, учасницею якої є також і Україна, а також на теренах Європейського Союзу при реєстрації промислового зразка ЄС в Офісі з гармонізації на внутрішньому ринку (ОНІМ). Разом з тим, ця система, що вже існує в Україні протягом багатьох років, в останнє десятиліття все частіше стає предметом недобросовісного використання з боку несумлінних заявників, які, не будучи авторами промислових зразків та корисних моделей чи дійсними виробниками певної продукції, подають заявки на реєстрацію із недобросовісними намірами.

«Особливість патентного тролінгу в Україні полягає у реєстрації у патентному відомстві України патентними троями на своє ім'я прав інтелектуальної власності на неоригінальні, або навіть абсурдні (давно та широковідомі) об'єкти, (наприклад, вішала, лампи розжарювання, корки для закупорювання пляшок тощо). Крім того, аналіз низки патентів, виданих патентним відомством України на корисні моделі і промислові зразки, свідчить про те, що непоодинокими є факти видачі патентів на об'єкти, які є давно і широковідомими, а також зустрічаються випадки реєстрації об'єктів на які раніше вже видані патенти на різних правовласників, що й нині є чинними. Іноді дати видачі таких патентів різняться лише кількома місяцями чи, навіть, тижнями (упевнитися в цьому можна зробивши аналіз виданих патентів наприклад, на корки для закупорювання пляшок, яких за останні роки у відповідних державних реєстрах зареєстровано досить багато)» [1, с.341].

Отже, за допомогою прогалін у законодавстві та завдяки недосконалої системи охорони прав інтелектуальної власності недобросовісні заявники, отримують права, після чого щодо них автоматично включається механізм правової охорони та захисту їх прав на сумнівні об'єкти. Внаслідок цього, такі особи отримують можливість блокувати господарську та зовнішньоекономічну діяльність інших суб'єктів та займатися здирництвом на начебто законних підставах, тобто фактично зловживають правами.

Слід звернути увагу на те, що по суті «Дії патентних тролів є проявом недобросовісної конкуренції, якою відповідно до загального визначення, наведеного у ст. 1 Закону України “Про захист від недобросовісної конкуренції”, “є будь-які дії у конкуренції, що суперечать торговим та іншим

чесним звичаям у господарській діяльності” [2, с.28]. Зазначені дії дозволяють патентним троям досягати неправомірних переваг у конкуренції.

Способами боротьби із такими зловживаннями є: 1) звернення із заявою про визнання патенту (нині - свідоцтва) на промисловий зразок недійсним Апеляційною палатою Національного органу інтелектуальної власності (сьогодні процедура розгляду складає 3 місяці та 2 місяці відводиться на оскарження рішення Апеляційної палати) або 2) звернення з відповідним позовом до суду щодо анулювання «сумнівного патенту». Слід сказати, що як процедура визнання патенту (свідоцтва) на промисловий зразок Апеляційною палатою НОІВ є досить тривалою, так і процес судового розгляду будь-яких спорів може тривати досить довго (особливо, якщо сторона (сторони) спору у встановленому законом порядку скористуються своїм правом на оскарження судового рішення, яке вважають незаконним та необґрунтованим до суду апеляційної та касаційної інстанції). Тому, принаймні до вступу в силу судового рішення, патентний троль отримує серйозні правові важелі та має достатньо можливостей для здійснення маніпуляцій в тому числі із залученням органів виконавчої влади та правоохоронних органів, оскільки є власником патенту (хоча й сумнівного) на об’єкт промислової власності. Зазначене, свідчить про необхідність вирішення цієї проблеми на законодавчому рівні.

У липні 2020 року було прийнято Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення охорони і захисту прав на торговельні марки і промислові зразки та боротьби з патентними зловживаннями» від 21 липня 2020 року № 815-ІХ [3]. Вищевказаним законом у національне законодавство введено низку новел. Серед таких новел, зокрема, зміни, що стосуються охорони прав на промислові зразки, які, наприклад, стосуються: зміни виду охоронного документу, що видається на промислові зразки; критеріїв охороноздатності промислових зразків та їх оцінки [4, с.99-103]; введення нового, для національного законодавства, терміну - «патентні зловживання» та багато іншого.

Однак, не дивлячись на багатообіцяючу назву цього закону, що здавалося б мав вирішити низку проблем, пов’язаних з патентними зловживаннями (патентним тролінгом), більшість з яких законодавцем на даному етапі поки що так і не вирішена. А саме: не визначено зміст терміну «патентні зловживання»

(тому на даний час не зрозуміло, які саме дії законодавець вважає патентними зловживаннями); Апеляційній палаті НОІВ не надано право здійснювати визнання прав на промисловий зразок недійсними за прискореною процедурою; не внесено змін до законодавства про недобросовісну конкуренцію, щодо визнання патентних зловживань порушенням (недобросовісною конкуренцією); також у національному законодавстві відсутні норми, відповідно до яких за патентні зловживання можливо було б притягнути до адміністративної чи кримінальної відповідальності. Крім того, у Законі України «Про охорону прав на промислові зразки» [5], як і раніше відсутні норми, які б дозволяли попередити патентні зловживання.

Вищевказане свідчить про необхідність удосконалення національного законодавства про охорону та захист прав інтелектуальної власності від патентних зловживань, з чим не варто зволікати.

Список використаних джерел:

1. Патентологія: навчальний посібник. Р.С. Кірін, В.Л. Хоменко, І.М. Коросташова. Д.: Національний гірничий університет, 2015. 424 с.
2. Коросташова І.М. Патентний тролінг як прояв недобросовісної конкуренції: поняття, ознаки, причини. Вісник АМСУ. Серія: “Право”, № 1 (14), С.23-28.
3. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення охорони і захисту прав на торговельні марки і промислові зразки та боротьби з патентними зловживаннями: Закон України від 21 липня 2020 року № 815-ІХ. Відомості Верховної Ради (ВВР), 2020, № 51, ст.481.
4. Коросташова І.М. Правовий аналіз поняття «ступінь свободи автора» в законодавстві про охорону прав на промислові зразки: питання правозастосування. Судова експертиза об’єктів інтелектуальної власності: шляхи удосконалення законодавства та правозастосування: науково-практ. збірн. VII Всеукр. наук.-практ. конф., Київ-Дніпро, 08 грудн. 2020 р. Київ: Науководослідний інститут інтелектуальної власності НАПрН України, 2020. 176 с.
5. Про охорону прав на промислові зразки: Закон України від 15 грудня 1993 року № 3688-ХІІ. URL: zakon.rada.gov.ua/laws/show/3688-12#Text.

Махновський Д.С.

старший науковий співробітник Центру досліджень інтелектуальної власності та трансферу технологій НАН України

Регулювання питань інтелектуальної власності у міжнародних угодах у сфері науково-технічного співробітництва, що укладаються Урядом України

Аналізуються відмінності регулювання питань інтелектуальної власності у міжнародних угодах у сфері науково-технічного співробітництва, що укладаються Урядом України з рядом провідних країн – партнерів України у сфері науково-технічного співробітництва.

Рівень регулювання питань охорони інтелектуальної власності в договорах на виконання досліджень і розробок (ДР), а також у договорах з трансферу технологій, що укладаються науковими установами та закладами вищої освіти (ЗВО) значною мірою залежить від того, яким чином врегульовані питання інтелектуальної власності в міжурядових угодах у сфері науково-технічного співробітництва. За часи незалежності Урядами України було укладено значну кількість міжурядових угод у сфері науки і технологій, військово-технічній сфері.

Як свідчить практика укладання договорів на виконання ДР, найбільш детально питання інтелектуальної власності визначаються у договорах між науковими установами, ЗВО України з організаціями держав–членів ЄС та США. Також питанням інтелектуальної власності приділяється увага в деяких інших угодах (з Туреччиною, Ізраїлем). Так Угода з Урядом США про співробітництво у сфері науки та технологій від 15.04.2009 [1] містить Додаток «Права власника інтелектуальної власності» з розділами: сфера застосування; розподіл прав; ділова конфіденційна інформація. Додаток містить взаємні гарантії сторін щодо охорони прав ІВ на ОІВ, що створені за контрактами, укладеними в межах цієї угоди. Встановлюється механізм вирішення спорів (переговори, арбітражний розгляд). Визначаються права сторін щодо публікації матеріалів спільних досліджень; права відвідувачів-дослідників; розподіл прав ІВ на результати спільних досліджень. Встановлюється обов'язок сторін з

виплати винагороди авторам ОІВ. Також сторони зобов'язуються здійснювати захист конфіденційної інформації.

Угода між Україною та ЄС «Про наукове і технологічне співробітництво» від 15.07.2015 [2] містить додаток – Положення щодо регулювання питань інтелектуальної власності. Визначаються питання набуття, розподілу та використання прав ІВ; окремо розглядаються питання авторського права; використання наукових публікацій; інформація з обмеженим доступом.

Встановлюється обов'язок сторін з забезпечення у договорах між установами та організаціями України та держав-членів принципів: передбачення захисту прав ІВ; врахування внеску сторін або їх учасників при визначенні прав та інтересів сторін та учасників; неупереджене ставлення до учасників від іншої сторони у порівнянні до власних учасників; захист конфіденційної інформації. Також встановлюється обов'язок щодо розробки спільних Планів розпорядження технологіями щодо, включаючи публікацію відомостей про ОІВ, що створюються під час спільних досліджень.

Угода між Кабінетом Міністрів України та Урядом Турецької Республіки про співробітництво в сфері науки і технологій від 15.03.2007р [3] у Додатку «Охорона та використання прав інтелектуальної власності» передбачає врегулювання набуття прав ІВ; витрат сторін на охорону прав ІВ; дії у випадку відкликання заявки; використання результатів; публікації; охорони конфіденційної інформації. Права на ОІВ, отримані у ході співробітництва, розподіляються з урахуванням внеску кожного з учасників сторін.

У той самий час для співробітництва з організаціями Східної Азії (Китай, Південна Корея, інш.) є характерним високий ризик укладання договорів на виконання ДР без належного врегулювання питань інтелектуальної власності або таких, що не відповідають сучасній практиці укладання договорів. Вказане напряму пов'язано з відсутністю в міжурядових угодах, що уклалися Урядами України з країнами Східної Азії врегулювання питань інтелектуальної власності у таких угодах. Так Угода між Урядом України та Урядом КНР про науково-технічне співробітництво від 27.04.1992 [4] не містить положень щодо регулювання питань інтелектуальної власності. Угода про співробітництво у сфері інтелектуальної власності між Кабінетом Міністрів України і Урядом Китайської Народної Республіки від 14.01.2004 [5] Угодою передбачається

співробітництво у сфері інтелектуальної власності. Проте Угода не визначає особливості врегулювання прав на ОІВ, створені чи надані в результаті спільної діяльності фізичних та юридичних осіб Сторін. Зазначено лише відсилання, що права ІВ розподіляються на взаємно погоджених умовах, зафіксованих у контрактах і угодах (ч. 2 ст. 4). Тобто головні питання щодо інтелектуальної власності, які викають при здійсненні спільних ДР, а саме: розподіл прав, права дослідників, виплата винагороди авторам ОІВ даною Угодою не регулюються. Це контрастує з відповідними положеннями Угоди з Урядом США та ЄС.

Угода між Урядом України та Урядом Республіки Корея про науково-технічне співробітництво від 20.05.1994 [6] також не передбачає врегулювання питань інтелектуальної власності. Лише визначено, що можливе укладання робочих угод між державними організаціями, науково-дослідними інститутами, університетами і підприємствами, які будуть містити терміни і умови реалізації конкретних програм і проектів співробітництва, шляхи їх здійснення, фінансові умови та інші відповідні питання.

Для вирішення проблемних питань, що виникають у наукових установах при здійсненні спільної науково-технічної діяльності з організаціями КНР, НАН України звернулось до Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України (лист від 26.03.2018 року) з пропозиціями в яких пропонується підготувати зміни та доповнення до укладених угод між Україною та КНР в сфері науково-технічного співробітництва та інтелектуальної власності з врахуванням досвіду відповідного регулювання в двосторонніх угодах між Україною і США, а також між Україною та ЄС. Також пропонувалося, щоб міністерством за участю Державної служби експортного контролю були розроблені Рекомендації щодо охорони прав інтелектуальної власності та відповідних положень контрактів, що укладаються при здійсненні міжнародного співробітництва у науково-технічній та науковій сферах.

Висновок. На підставі вище наведеного можливо зробити висновок про актуальність здійснення Мінекономіки України, МЗС України, МОН України, аналізу міжнародних угод, укладених Україною з іншими державами у сфері науки та технологій, з метою вдосконалення таких угод у частині охорони прав інтелектуальної власності при міжнародному науково-технічному співробітництві, що має відповідати як практиці укладання угод з США, ЄС,

так і захисту інтересів українських установ і організацій у сфері інтелектуальної власності.

Список використаних джерел:

1. Угода між Урядом України та Урядом Сполучених Штатів Америки про співробітництво у сфері науки та технологій. Ратифікована Законом України № 1262-VI від 15.04.2009.
2. Угода між Україною та Європейським Співтовариством про наукове і технологічне співробітництво. Ратифікована Законом України № 602-VIII від 15.07.2015.
3. Угода між Кабінетом Міністрів України та Урядом Турецької Республіки про співробітництво в сфері науки і технологій. Ратифікована Законом України № 748-V від 15.03.2007.
4. Угода між Урядом України та Урядом Китайської Народної Республіки про науково-технічне співробітництво. Набрання чинності від 27.04.1992.
5. Угода про співробітництво у сфері інтелектуальної власності між Кабінетом Міністрів України і Урядом Китайської Народної Республіки. Затверджено постановою Кабінетом Міністрів України № 691 від 15.05.2003.
6. Угода між Урядом України та Урядом Республіки Корея про науково-технічне співробітництво. Набрання чинності 20.05.1994.

Пилюченко Д.В.

науковий співробітник економіко-правового відділу
НДІ інтелектуальної власності НАПрН України,

Бевзо Ф.О.

магістр з економіки підприємництва

Біле піратство, або бери, що дають

Від самого початку появи ігрових приставок і портативних консолей відеоігри стали майже невід'ємною частиною сучасності. Вони є уособленням рівня діджиталізації.

Як і будь-якому процесу, відеоіграм властивий шлях: поява–розвиток–старіння. Технології невпинно розвиваються, з'являються, удосконалюються та зникають. Змінюються покоління платформ (комбінація апаратного та програмного забезпечення, на якому здатна працювати гра). У наш час платформи можна поділити на три основні категорії: персональні комп'ютери (ПК), де серед різноманітних функцій також є можливість грати у відеоігри, гральні консолі (пристрої, що були створені першочергово для ігор, а вже згодом наділені й рядом інших функцій) та мобільні телефони. Консолі в свою чергу поділяються на стаціонарні, що підключаються до телевізора чи монітора, і портативні, які гравець може носити з собою [1]. Мобільні телефони є подібними до портативних консолей, але їх ігрові можливості більш обмежені, головним чином через примітивність керування та технічні характеристики.

Деякі ігри мають можливість взаємодіяти з різними платформами. Ця їх здатність називається кросплатформінг або багатоплатформністю. Для досягнення кросплатформінгу розробляється окрема версія гри для кожної платформи, або ця гра використовує технології, з яким працюють декілька платформ. Наприклад, браузерні ігри потребують тільки наявності інтернет-браузера [1]. Деякі розробники випускають гру відразу з можливістю грати в неї на декількох платформах, наприклад на телефоні та в інтернет-браузері на комп'ютері. Або як в окрему гру на комп'ютері та на ігровій консолі.

Однак, зважаючи на наповненість ринку відеоігор, не кожен виробник має бажання підтримувати та/або адаптувати свій продукт до вимог сьогодення

через програми-емулятори, що дозволяють запускати відеоігри на платформах, початково не призначених для їх відтворення. Наприклад, запускати на ПК чи смартфонах ігри, розроблені для консолей. Емулятори зазвичай використовуються для відтворення старих ігор, платформи яких складно знайти в продажу, додавання в них нових функцій, таких як вибір співвідношень сторін екрана, обхід регіональних обмежень [1].

Еволюція засобів відображення відеоігор кидає творцям цих ігор все нові і нові виклики. Величезний масив даних потребує постійної обробки та модернізації. Не можна просто розтягнути зображення по діагоналі і все, ремастер гри готовий, можна користуватися. Потрібне повноцінне перероблювання моделей, графіки, коду гри, що є додатковими фінансовими витратами для власників.

Хоча деякі виробники видають офіційні емулятори для власних консолей. Наприклад, віртуальна консоль Nintendo дозволяє користувачам грати в ігри для застарілих ігор Nintendo на Wii, Wii U і 3DS. Такі компанії як Microsoft і Sony підтримують на своїх нових консолях ігри для старих версій консолей своїх компаній шляхом емуляції [1].

Припустимо, ви купили відеогру без фізичного носія (диска), налаштовану на роботу тільки під певний вид платформи (назвемо її «Платформа А»). Через певний час виробник виводить на ринок наступне покоління платформи («Платформа Б»), що не підтримує придбану вами раніше гру. Адаптування вимагає витрат як фінансових, так і людських ресурсів, а більшість компаній прагнуть отримати прибуток «тут і зараз». Набагато простіше під час розробки «Платформи Б» одночасно розробляти й відеоігри для цієї платформи. А навіть якщо компанія й береться за перенесення вашої гри на «Платформу Б», для неї значно вигідніше продати вам ту саму гру, як новий товар для нової платформи.

Що ж з відеоіграми «Платформи А»?

Як то часто буває в ігровому середовищі, новий продукт (відеогра) витісняє попередників досконалістю, барвистістю, можливостями та займає їх місце. Нові відеоігри фізично витісняють своїх попередників з серверів розробників/правовласників. Деякі ігрові консолі від одного виробника різняться між собою так само як колесо і калькулятор. І тут мова навіть не про

різницю у 10 років чи більше. Аби створити вільне місце на серверах для нового продукту, нових ігор, розробники спочатку припиняють підтримку старого продукту, а потім стирають його зі своїх серверів. Чому? Бо зберігати старий продукт нерентабельно, адаптувати теж. Та й підтримка серверів коштує грошей. Такі ігри й сервери з ними просто закривають, і користувач (геймер) нічого не може вдіяти. Здійснена покупка просто зникає (якщо була цифровою, без фізичної копії на диску). Тому що компанія-розробник прагне вкладати фінанси у нові відеоігри, щоб продати й отримати прибуток, а не у зберігання застарілих даних, куплених користувачами колись давно. Будь-яка компанія зацікавлена в тому, аби продати вам товар двічі й більше разів, якщо необхідно.

У деяких випадках ігри можуть виходити просто «зламаними», або ж забагованими. І тут мова йде не просто про одне чи два проблемних місця у коді, їх можуть бути сотні. Баг (англ. bug — жук) — помилка, вада або дефект в комп'ютерній програмі або системі, що викликає в ній неправильний або некоректний результат чи неочікувану поведінку [2]. Якщо незначні баги виправляються розробниками одразу, то значні можуть залишатися у грі роками. Для виправлення таких багів просто необхідна розробка патчів, чим самі компанії нерідко зневажають.

Патч (або ж латка, від англ. patch) — інформація, призначена для автоматизованого внесення певних змін в комп'ютерні файли. Застосування патчів іноді називають «пропатчуванням» [3]. Основною задачею патчів є виправлення помилок у грі, для оптимізації її роботи у кінцевого споживача. Зламаний продукт ніхто не купить. Або ж купить і поверне. Якщо у наші дні, при загальному доступі до інтернету, завантаження патчів та їх встановлення займає від кількох хвилин до декількох годин і налаштоване автоматично, тож уявіть собі, скільки проблем мали користувачі, коли ці патчі ще треба було знайти. У той час більшість компаній підписували домовленості з ігровими журналами, а ті своєю чергою разом зі своїми журналами продавали диски, на яких ті самі патчі знаходилися. Але далеко не кожна компанія могла домовитися про такий спосіб взаємодії зі своєю спільнотою користувачів, а через те більшість ігор так і залишалися забагованими.

Саме тут вперше й з'явилися «білі пірати», про яких слід поговорити докладніше. Коли самі розробники не мали можливості полагодити свої

продукти, цим займалися «пірати». Така взаємодія з іграми йде на користь користувачу? За відсутності альтернатив вона просто необхідна. То тоді це можна? Доволі рідко, та все ж можна було зіткнутися з ситуацією, коли не маючи змоги напряму взаємодіяти зі своїми іграми та користувачами, розробники викладали в інтернеті інструкції, де описували в якому файлі, у якій папці, яку частину коду слід замінити й на що. Так геймери часом шукали в такі інструкції, після чого виправляли помилки в іграх на своїх комп'ютерах самотужки. Але це були виключні випадки. Такі помилки виправлялися доволі легко, заміною декількох символів, або декількох рядів коду в окремих файлах. Такі дії вважаються легальними? То так можна? Якщо ж гра мала більші дефекти, то залишалося лише сподіватися на те, що хтось умілий виправить їх, а патч викладе в інтернеті. У чому ж різниця між внесеннями правок за інструкцією і власноруч виправленими недоліками?

Сьогодні така проблема не зникла. Вона лише стала менш помітною, через швидкість доступу до інтернету, а разом з тим, це дало змогу не лише самим компаніям мати можливість надавати підтримку кінцевим користувачам своїх продуктів, але й надало піратам таку саму безпроблемну можливість ділитися своїми власними патчами з іншими. Та й технічні можливості для створення патчів у домашніх умовах з кожним роком також невпинно розвиваються.

Як назвати піратів, які відроджують ігри тридцятирічної давнини та безплатно поширюють їх? Легальним шляхом такі вже не дістати. У кращому випадку — дорого, а в гіршому, набагато частішому, — їх для сучасних систем просто не існує.

Тобто, що робити, якщо хочеш зіграти в гру 1989 року випуску? Купи консоль того ж віку, блок живлення, маніпулятори, відремонтуй, якщо щось з цього зламане, відкопай ще живу фізичну копію гри. Тільки отак це легально. Тепер насолоджуйся.

І це не кажучи вже про випадки, коли гра (або інший твір) просто ніколи не були локалізовані у Вашому регіоні та придбати їх не представляється можливим. Навіть сьогодні локалізація ігор складне завдання, то що ж казати про більш ранні періоди? Скажімо так, якщо європейський ринок у 1990-ті випускав десятки ігор, то східні ринки, та ж Японія, випускали сотні й навіть

тисячі. До нас вони так ніколи не добиралися.

Білий хакер — відоме поняття. А білий пірат, тобто особа, що займається пошуком, відновленням та розповсюдженням таких от реліктів зі світу ігор? Ні. Це сутінкова зона. Ігри, як продукт творчості, є об'єктом інтелектуальної власності і захищаються законодавством про авторське право. Досі існують суперечки, що саме вважати інтелектуальною власністю: гру як продукт або ж її механіки. Деякі компанії вже зараз намагаються заволодіти правами на ігрові механіки. Але це нові ігри, а як щодо старих? Вони комусь потрібні? Власне, компанії у таких продуктах комерційної вигоди не бачать, як от компанія Kopati, один з мамонтів відеоігрової індустрії, створений ще у 1969 році та її серія ігор «Contra», перша з ігор серії якої з'явилася ще у 1987 році. У наші дні такий продукт можна хіба що подарунком додати до пакета з іншими іграми, окремо купувати таку гру ніхто не стане. Її технічні характеристики настільки низькі, що сьогодні її можна запустити на будь-якому ПК просто через браузер. Чи подавала компанія Kopati до суду хоч на когось з тих, хто за останній десяток років викладав у інтернеті або розміщував у себе на сайті їх гру «Contra» 1987 року? Жодного разу. Це випадок, коли захист порушених прав не вартий грошей, що будуть витрачені на судову тяганину. Отже, компанія не витратила ні цента, а її гра жива й досі загальнодоступна через інтернет для всіх охочих.

У цій ситуації можна виділити два можливі виходи. Перший: кожній окремій державі слід розробити свої законодавчі механізми взаємодії з такими білими піратами. Найочевиднішим показником, що відрізняє білого пірата від інших можна назвати відсутність грошового фактору, комерційної вигоди від переобки та розповсюдження. Бажано було б й компаніям-розробникам виходити на діалог з такими піратами, без бажання засудити або обікрати останнього. Другий — віковий. Змінюються платформи, змінюються технології, змінюються часи. На розглянутому прикладі можемо побачити, що серія ігор все ще жива, але от найстарші з ігор серії вже не мають окремої цінності. Така доля чекає будь-яку гру. То чому б не встановити законні обмеження для розробників? Якщо вони протягом, скажімо, десяти років ніяк не підтримують власний продукт (гру), то вона переходить у вільний доступ.

Список використаних джерел:

1. Відеогра — Вікіпедія.
URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%92%D1%96%D0%B4%D0%B5%D0%BE%D0%B3%D1%80%D0%B0#%D0%9A%D1%80%D0%BE%D1%81%D0%BF%D0%BB%D0%B0%D1%82%D1%84%D0%BE%D1%80%D0%BC%D0%BD%D1%96%D1%81%D1%82%D1%8C>.
2. Програмна помилка (баг) — Вікіпедія. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%91%D0%B0%D0%B3>
3. Патч — Вікіпедія. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9F%D0%B0%D1%82%D1%87>

Хрідочкін А.В.

д.ю.н., доцент, професор кафедри підприємництва, організації виробництва та теоретичної і прикладної економіки
Українського державного хіміко-технологічного університету

До характеристики факультативних ознак суб'єктивної сторони адміністративних правопорушень у сфері інтелектуальної власності

Для правильної кваліфікації адміністративних правопорушень у сфері інтелектуальної власності важливе значення має характеристика ознак їх складів. Всім складам адміністративних правопорушень у сфері інтелектуальної власності (ст. ст. 51-2, 107-1, 156-3 (у частині яка стосується об'єктів інтелектуальної власності), 164-3, 164-6, 164-7, 164-8, 164-9, 164-13 Кодексу України про адміністративні правопорушення (далі – КУпАП) [1]), як і іншим адміністративним правопорушенням, притаманні такі елементи, як об'єктивні ознаки (їх складає сукупність родового об'єкта та об'єктивної сторони складів цих адміністративних правопорушень) і суб'єктивні ознаки (сукупність відповідних суб'єктів та суб'єктивної сторони), які у своїй єдності утворюють склади адміністративних правопорушень цієї групи.

Суб'єктивні ознаки складів адміністративних правопорушень у сфері інтелектуальної власності (ст. ст. 51-2, 107-1, 156-3 (у частині, що стосується об'єктів інтелектуальної власності), 164-3, 164-6, 164-7, 164-8, 164-9 та 164-13 КУпАП) являють собою єдність суб'єкту і суб'єктивної сторони, а їх специфіка зумовлюється особливостями предмету цих правопорушень, елементами якого виступають різні об'єкти інтелектуальної власності, що активно використовуються у господарській діяльності підприємствами та організаціями.

Суб'єктивною ознакою складів адміністративних правопорушень у сфері інтелектуальної власності є їх суб'єктивна сторона, яка наукою адміністративного права визначається як внутрішня сторона адміністративних правопорушень, що охоплює психічне ставлення особи до суспільно шкідливого діяння, котре нею вчиняється, і до його наслідків [2, с. 60]. Суб'єктивна сторона, у свою чергу, має обов'язкові та факультативні ознаки. Обов'язковою ознакою суб'єктивної сторони адміністративних правопорушень є вина. Практичне значення її з'ясування в адміністративних правопорушеннях у сфері інтелектуальної власності полягає у необхідності доказування умисного заподіяння шкоди праву інтелектуальної власності, а аналіз диспозицій вказаних статей дозволяє дійти висновку про наявність безумовного умисного порушення права інтелектуальної власності, що завдало матеріальної шкоди у визначеному законодавством розмірі.

Факультативними ознаками суб'єктивної сторони складів адміністративних правопорушень у сфері інтелектуальної власності є мотив і мета дій винної особи. Слід зауважити, що мотив і мету при порушенні права інтелектуальної власності у диспозиціях ст. ст. 51-2, 107-1, 156-3 (у частині, що стосується об'єктів інтелектуальної власності), 164-3, 164-6, 164-7, 164-8, 164-9 та 164-13 КУпАП законодавцем не передбачено, а отже вони не є обов'язковими ознаками цих адміністративних правопорушень і не впливають на їх кваліфікацію. Ми підтримуємо думку частини дослідників про те, що порушення права інтелектуальної власності може вчинитися з різних, але обов'язково корисливих мотивів: отримання прибутку, призначення на посаду, заради слави тощо. Наприклад, плагіат може бути здійсненим з метою вступу до творчої спілки, захисту дисертації тощо. На корисливості мотивів адміністративних правопорушень цієї групи наголошує більшість дослідників [3, с. 106; 4, с. 109

та ін.]. Про їх корисливість свідчать і матеріали проаналізованих нами справ про адміністративні правопорушення, з яких не важко переконатися у корисливій спрямованості правопорушень у сфері інтелектуальної власності. Безоплатний обмін неліцензійними комп'ютерними програмами не можна вважати безкорисним, оскільки придбану послугу (використання можливостей комп'ютерної програми), яка в нормальних економічних відносинах є платною, винна особа використовує, не вносячи жодної плати, частина якої повинна належати правовласникові. Саме тому корисливість полягає вже в тому, що особа шляхом використання об'єкта права інтелектуальної власності звільняє себе від будь-яких витрат.

Тобто, винна особа при порушенні прав інтелектуальної власності усвідомлювала, що незаконно використовує об'єкти права інтелектуальної власності, привласнює авторство на такі об'єкти або по-іншому умисно порушує права на об'єкти інтелектуальної власності, передбачала можливість завдання матеріальної шкоди і бажала або допускала ці наслідки. Передбачення настання суспільно шкідливих наслідків означає уявлення винної особи, хоча б у загальних рисах, про ту шкоду, якої буде завдано його діями [5, с. 82]. Наприклад, при виготовленні контрафактної друкованої продукції винна особа може точно не знати, кому і в якому конкретно розмірі завдає шкоди. Якщо необхідність лише умислу стосовно діяння беззаперечна, то до наслідків цього правопорушення суб'єкт може ставитися необережно. За аналогією з кримінальним правом можна стверджувати, що, зважаючи на передбачення в диспозиції ст. 51-2 КУпАП умисної форми вини щодо діяння (порушення прав на об'єкт права інтелектуальної власності) та його наслідків (завдання матеріальної шкоди), загалом розглядуване правопорушення слід вважати таким, що вчиняється умисно.

Висновки. В абсолютній більшості випадків порушення права інтелектуальної власності вчиняються з корисливих мотивів. Мета цих адміністративних правопорушень у більшості випадків збігається з його мотивами, хоча іноді набуває самостійного значення. Мета правопорушення як остаточний результат, до якого прагне правопорушник, вчиняючи діяння передбачене вказаними статтями КУпАП – це нажива, незаконне збагачення, суспільне визнання тощо.

2. Ми вважаємо, що, не впливаючи на кваліфікацію у випадку порушення прав на об'єкт права інтелектуальної власності, мета повинна враховуватися під час призначення покарання.

Список використаної літератури:

1. Кодекс України про адміністративні правопорушення : Закон України від 7 грудня 1984 р. № 8073-Х. URL.: <http://www.zakon.rada.gov.ua/go/80731-10>.
2. Мельничук Н.Ю., Сьома М. Еволюція категорій правопорушення та адміністративна відповідальність. *Наукові записки Львівського університету бізнесу та права*. 2014. № 12. С. 60-64.
3. Колесніченко В. В. Сутність та риси адміністративно-правового захисту права інтелектуальної власності. *Право і суспільство*. 2014. № 1. С. 102-107.
4. Куркова К.М. Адміністративно-правовий захист прав на результати творчої діяльності : теоретичні та практичні аспекти. *Вісник Запорізького національного університету: Юридичні науки*. 2010. № 2. С. 108–112.
5. Легка О.В. Поняття та зміст адміністративної відповідальності в сучасних умовах розвитку адміністративного законодавства України. *Право.ua*. 2017. № 3. С. 80-85.

Шабалін А. В.

к.ю.н., керівник сектору узагальнення експертної та судової практики Центру експертних досліджень НДІ інтелектуальної власності НАПрН України, адвокат

Використання об'єктів суміжних прав не є підставою для звільнення від цивільно-правової відповідальності за порушення авторського права: на матеріалах судової практики

Як відомо в системі захисту кожного права одне із важливіших місць займає судова практика. Саме остання формує правозастосовчі підходи у вирішенні певної категорії правових конфліктів. Суд є тим єдиним державним органом, який у своєму рішенні відображає стандарти процедури захисту тих чи іншого порушеного права та охоронного законом інтересу.

Все вищевикладене відноситься й до захисту авторського права. У межах цієї роботи ми би хотіли зупинитися на одному, як на нас, цікавому кейсі, а саме рішенні Касаційного господарського суду в складі Верховного Суду (надалі – КГС ВС) у справі від 30.04.2020 № 921/441/18. Зазначеним рішенням КГС ВС визнав, що отримання дозволу на використанні об'єкту суміжного права не є правовою підставою для звільнення від цивільно– правової відповідальності за порушення авторського права. Ця справа цікавим тим, що стосується обставин щодо незаконного використання музичного твору в закладі громадського харчування (для створення загального музичного фону), оскільки така практика є доволі розповсюдженою серед публічних комерційних закладів, то й досліджувальне судове рішення є цікавим як з точки зору теорії, так і практики. Цікавим воно є із точки зору процесу: формування відповідної доказовою бази – у якості доказу правопорушення був надано суду відеозапис (ст. 96 ГПК України) [1].

Звернемось до основних положень вищезазначеного судового рішення.

Організація колективного управління (ОКУ). Яка діяла в інтересах позивача (ТОВ «Ворнер Мьюзик Україна») звернулася до суду з позовом про стягнення з відповідача (ТОВ «Сіті Кафе») 223 380,00 грн. компенсації за порушення майнових авторських прав у зв'язку з неправомірним (без надання відповідного дозволу) використанням відповідачем у закладі харчування спірних музичних творів.

Суд першої інстанції виходячи з конкретних обставин справи і загальних засад цивільного законодавства, зокрема, справедливості, добросовісності та розумності, притягнув відповідача до відповідальності у вигляді сплати компенсації, передбаченої п. «Г» ч. 2 ст. 52 Закону України «Про авторське право і суміжні права» (у редакції, чинній на час виникнення спірних правовідносин) у сумі 48 000,00 грн, в іншій частині позову відмовив, з чим погодився й суд апеляційної інстанції (постановою Західного апеляційного господарського суду від 04.11.2019).

КГС ВС підтримав висновки судів попередніх інстанцій з огляду на наступне.

Суди попередніх інстанцій дослідили докази у справі, зокрема відеозапис фіксації факту порушення відповідачем авторських прав, і

встановили, що такий запис проводився у приміщенні кафе, в якому звучали спірні музичні твори для фонового озвучення приміщення закладу.

Таким чином, позивач довів, а відповідач не спростував факт публічного виконання спірних музичних творів у приміщенні кафе, в якому підприємницьку діяльність здійснює Товариство. Доказів на підтвердження надання дозволу особою, яка має виключне право дозволяти використання таких об'єктів авторського права, матеріали справи не містять

Відхиливши посилання відповідача на використання ним фонограм, тобто об'єктів суміжних прав на підставі договору, а не об'єктів авторського права, оскільки на відеозаписі, наданому позивачем, не зафіксовано виконавця твору, який його виконує за допомогою інструменту чи співу, КГС ВС зазначив таке, що відповідач (скаржник) у доводах поданої касаційної скарги не врахував того, що публічне виконання фонограми не може свідчити про відсутність порушення авторського права лише через те, що автором та виконавцями не здійснювалось таке виконання особисто (аналогічна правова позиція викладена у постанові Верховного Суду від 15 липня 2019 року у справі № 921/440/18).

Отримання дозволу на використання суміжних прав не є підставою для звільнення від відповідальності за порушення авторських прав, оскільки при публічному виконанні музики в публічному закладі за допомогою будь-яких пристроїв і процесів має місце одночасне використання декількох об'єктів прав, у цьому випадку, зокрема: об'єктів авторського права – музичних творів з текстом (ст. 8 Закону України «Про авторське право і суміжні права»); об'єктів суміжних прав – виконань музичних творів, фонограм із записом виконань музичних творів (ст. 35 зазначеного Закону). При цьому авторські права не можуть «поглинатися» суміжними правами, як і суміжні права не «поглинаються» авторськими правами. Правомірне використання об'єктів суміжних прав не звільняє користувача від обов'язку врегулювати з автором чи з іншим суб'єктом авторського права питання використання об'єктів авторських прав шляхом отримання відповідної згоди, сплати винагороди за використання саме об'єктів авторського права.

Спір у цій справі, як правильно зазначив суд апеляційної інстанції, стосується правомірності використання відповідачем об'єктів авторського права і стягнення компенсації за порушення майнових авторських прав суб'єкта

авторського права та не стосується питання порушення суміжних прав. Суди попередніх інстанцій, дослідивши наявні в матеріалах справи докази, дійшли неспростовного висновку про порушення відповідачем майнових авторських прав суб'єкта авторського права у зв'язку з неправомірним використанням спірних музичних творів [3].

У аналізованому рішенні вищої судової інстанції КГС ВС посилався у тому числі й на практику ЄПЛС, зокрема, вказав, що при розгляді цієї справи керується й принципом *res judicata*, базове тлумачення якого вміщено в рішеннях Європейського суду з прав людини від 03.12.2003 у справі «Рябих проти Росії», від 09.11.2004 у справі «Науменко проти України», від 18.11.2004 у справі «Праведная проти Росії», від 19.02.2009 у справі «Христов проти України», від 03.04.2008 у справі «Пономарьов проти України», в яких цей принцип розуміється як елемент принципу юридичної визначеності, що вимагає поваги до остаточного рішення суду та передбачає, що перегляд остаточного та обов'язкового до виконання рішення суду не може здійснюватись лише з однією метою - домогтися повторного розгляду та винесення нового рішення у справі, а повноваження судів вищого рівня з перегляду (у тому числі касаційного) мають здійснюватись виключно для виправлення судових помилок і недоліків. Відхід від *res judicate* можливий лише тоді, коли цього вимагають відповідні вагомі й непереборні обставини, наявності яких у цій справі скаргник не зазначив й не обґрунтував [3].

Висновок. Отже, як бачимо сформована правова позиція вищою судовою інстанцією стане тим важливим орієнтиром при вирішенні даної категорії справ, а також мати значення й для формування нових підходів у відповідну договірну практику щодо використання об'єктів авторського права і суміжних прав.

Варто зазначити, що формування сталої практики у справах про захист права інтелектуальної власності має важливе значення щодо ефективності відповідного правового захисту, що й повній мірі відповідає європейським правовим тенденціям [4, с 62-64].

Список використаних джерел:

1. Господарський процесуальний кодекс України. Офіційний сайт Верховної Ради України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1798-12>.
2. Верховний Суд URL : <https://supreme.court.gov.ua/supreme/pres-centr/news/941403/>.
3. Постанова Верховного Суду у справі від 30.04.2020 № 921/441/18. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL : <http://reyestr.court.gov.ua/Review/89038532>.
4. Шабалін А. В. Деякі правові аспекти правового захисту права інтелектуальної власності в ЄС. Проблемні питання адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу у сфері охорони прав на сорти рослин: матеріали науково-практичної конференції (м. Київ, 28 листопада 2019 року) Український інституту експертизи сортів рослин. URL : <http://confer.ulser.sops.gov.ua>. С. 62-64.

Секція 4. Захист і розпорядження правами інтелектуальної власності в інноваційній діяльності

Берковський Є.О.

Аспірант, Національна металургійна академія України, м. Дніпро,

Петренко В.О.

д.т.н., професор, Національна металургійна академія України, м. Дніпро,

Формування ефективної системи інтелектуальної безпеки – запорука сталого розвитку підприємства

Безпека людського розвитку в економіці знань - це насамперед безпека інтелектуального розвитку людини, інтелект якої є основою формування, накопичення та використання інтелектуальних ресурсів. Виходячи з цього, в сучасних умовах забезпечення інтелектуальної діяльності як діяльності з продукування, обміну, використання інтелектуальних ресурсів, виступає пріоритетною складовою безпеки людського розвитку та економічної безпеки. Таким чином, в умовах економіки знань інтелектуальна безпека набуває провідної ролі в забезпеченні людського розвитку. Це суттєво актуалізує дослідження її змісту, умов, структури та напрямів забезпечення [1, с. 278 - 279].

Інформація, знання, творчість, інтелектуальна власність – це ті важелі, які сприяють розвитку економічного потенціалу підприємств і країни в цілому.

Водночас надзвичайно актуальним є питання створення цивілізованого економічного середовища, побудованого за законами ринкових відносин, в якому товаровиробники, продавці та споживачі будуть надійно захищені від недобросовісної конкуренції, в основі якої, як правило, завжди лежить неправомірне використання об'єктів інтелектуальної власності й виробництво контрафактної продукції. Для реалізації цих завдань в Україні необхідно активізувати та підвищити ефективність використання потенціалу інтелектуальної власності [2, с.156].

На думку автора [3, с.70], актуальність проблеми дослідження інтелектуальної безпеки у системі економічної безпеки держави, зумовлена:

- по-перше, відсутністю дієвих організаційно-правових та економічних механізмів, спрямованих на захист об'єктів інтелектуальної власності та продуктів інтелектуальної діяльності;
- по-друге, нестачею стимулів до підвищення престижності розумової праці та зацікавленості носіїв інтелекту до плідної праці;
- по-третє, недієвістю організаційно-економічних заходів із питань відтворення інтелектуального потенціалу держави та його поступового зростання;
- по-четверте, високою ймовірністю виникнення інтелектуальної кризи внаслідок критичного відставання України від провідних країн світу щодо залучення приватного бізнесу у фінансування науково-дослідних робіт та переходу вітчизняної економіки на вищі технологічні уклади;
- по-п'яте, певною девальвацією морально-духовних цінностей і відсутністю пропагування високоморальних принципів та утвердження культурно-духовних й інтелектуальних цінностей у суспільстві.

Інтелектуальна складова економічної безпеки підприємства включає:

- інтелектуальний капітал;
- компетентнісне кадрове забезпечення та мотивацію інтелектуальної діяльності персоналу;
- аналіз виробничої діяльності та розробку нових ідей розвитку технологій та обладнання; діяльність по охороні та захисту прав на об'єкти інтелектуальної власності;
- алгоритм розпорядження правами на об'єкти інтелектуальної власності при їх впровадженні у виробництво;
- компенсаційні дії по ризикам неякісних поставок сировини та вимушеної зміни номенклатури готової продукції;
- управління внутрішніми ризиками виробництва;
- управління захистом інформаційних баз даних [4, с. 44].

Забезпечення інтелектуальної безпеки промисловими підприємствами України є цілеспрямованою діяльністю з захисту життєво важливих інтересів, яка зумовлює вживання превентивних заходів запобігання виникненню загроз і небезпек, а також пошук засобів та інструментів як для зменшення негативних наслідків загроз та небезпек, так і для створення умов захищеності підприємства.

Досягти високого рівня інтелектуальної безпеки підприємства можливо за умови організації діяльності, що полягає у забезпеченні захисту інтелектуальних інтересів особи, суспільства, держави, захисту інтелектуальних ресурсів підприємства, його інтелектуального капіталу, інтелектуального захисту знань, як інтелектуальних ресурсів суспільства, убезпечення працівників знань та їх інтелектуальної праці, інтелектуального продукту, інтелектуальної власності, інтелектуального капіталу від інтелектуальних загроз, ризиків.

Для цього на підприємстві потрібно активізувати діяльність по:

- прогнозуванню та зменшенню рівня ризиків, в тому числі ризиків впровадження новацій;
- аналітичному та евристичному аналізу правозастосування;
- умовам створення чи оновлення технологій виробництва інноваційної продукції та її сортаменту;
- організації заходів по охороні та захисту об'єктів права інтелектуальної власності;
- кадрового, інжинірингового та фінансово-економічного супроводження використання об'єктів права інтелектуальної власності.

Висновок. Механізм формування системи інтелектуальної безпеки промислового підприємства включає вимоги національної безпеки, нової інноваційної економіки та економіки знань при використанні інтелектуальних ресурсів, кадрового забезпечення та мотивації персоналу, інтелектуального капіталу підприємства в умовах загроз, ризиків та небезпеки і необхідності належного захисту інтелектуальних продуктів.

Список використаних джерел:

1. Марченко О.С. Інтелектуальна безпека у вимірі економіки знань. *Вісник Національного університету «Юридична академія імені Ярослава Мудрого»*, 2012. № 1(8). С.278-279.
2. Довженко В.А. Безпека інтелектуальної власності в контексті євроінтеграційного вектора розвитку економіки України. *Інтелектуальна економіка: глобальні тенденції та національні перспективи: матеріали Всеукраїнської науково-практичної інтернет- конференції з міжнародною участю*, 15 травня 2015 р. Житомир: ЖНАЕУ, 2015. С. 156-161.
3. Ревак І. О. Інтелектуальна безпека – невід’ємна складова національної безпеки України . *Управління розвитком* : збірник наукових статей, 2008. № 6. С. 70–73.
4. Петренко В.О., Фонарьова Т.А., Кучерин Г.О., Хмарна О.М., Воліков Т.А. Інтелектуальна складова економічної безпеки у стратегії промислового підприємства. *Моделювання процесів в економіці та управлінні проектами з використанням нових інформаційних технологій* [Текст]: Монографія / за заг. ред. В.О.Тимофєєва, І.В.Чумаченко. Х.: ХНУРЕ, 2015. 245 с. С. 34-44.

Білоусова Н.О.

к.ю.н., доцент

КПІ ім. Ігоря Сікорського

Компенсація як спосіб судового захисту прав інтелектуальної власності

Питання можливості застосування разового грошового стягнення (компенсації) замість відшкодування збитків за неправомірне використання об'єкта права інтелектуальної власності є одним із актуальних питань у сфері захисту прав інтелектуальної власності. Дослідженню правової природи цієї санкції та умов її застосування приділили увагу Штефан А., Коваль І., Тарасенко Л., Садикова Я.М. та інші вітчизняні науковці та практики.

Можливість застосування разового грошового стягнення замість відшкодування збитків за неправомірне використання об'єкта права

інтелектуальної власності передбачена пунктом 5 частини 2 статті 432 ЦК України, проте спеціальні закони використовують термін «компенсація». Аналіз судової практики свідчить про однакове розуміння вказаних термінологічних конструкцій[1]. Вказана норма ЦК України обумовлює, що розмір стягнення визначається відповідно до закону з урахуванням вини особи та інших обставин, що мають істотне значення. Можливість вирішення судом спорів про стягнення компенсації передбачена Законами України «Про авторське право і суміжні права», «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі», «Про охорону прав на промислові зразки», «Про правову охорону географічних зазначень», «Про охорону прав на компонування напівпровідникових виробів». Проте, не передбачено можливість стягнення компенсації замість відшкодування збитків при здійсненні захисту прав на торговельні марки.

Хоча вказаною вище нормою ЦК України можливість застосування одноразового грошового стягнення передбачена як універсальний спосіб захисту у разі неправомірного використання усіх об'єктів права інтелектуальної власності, однак компенсація активно застосовується у справах про захист авторських і суміжних прав, оскільки Законом України «Про авторське право і суміжні права» (стаття 52) створено сприятливі правові умови для цього - врегульовано порядок визначення її розміру і умови застосування. Натомість, стягнення компенсації замість відшкодування збитків у справах про порушення прав промислової власності майже не застосовується. Причиною тому є посилення у вказаній вище нормі ЦК України на необхідність регулювання порядку визначення розміру компенсації в законі. Відсутність такого законодавчого регулювання позбавляє суб'єктів прав промислової власності реальної можливості застосувати таку санкцію як альтернативу відшкодування збитків, що звужує їх права і ставить у нерівне становище суб'єктів різних видів прав інтелектуальної власності.

В одному зі своїх рішень Верховний Суд наголосив, що в силу значної специфіки об'єктів авторського права, що обумовлена їх нематеріальною (нетілесною) природою, правоволодільці обмежені як у можливості контролювати дотримання належних їм авторських прав на результати творчої діяльності третіми особами і виявляти допущені порушення, так і у можливості встановити точний або приблизний розмір понесених ними збитків, у тому

числі якщо правопорушення вчинено у сфері підприємницької діяльності[1]. На нашу думку, зазначені судом фактори є характерними не лише для сфери авторського права, а взагалі для сфери права інтелектуальної власності в силу спільних ознак об'єктів.

Слід зазначити, що відсутність на рівні спеціальних законів регулювання порядку визначення розміру одноразового грошового стягнення замість відшкодування збитків та обставин, які при цьому мають бути враховані, не позбавляє правоволодільців права застосовувати такий спосіб судового захисту, якщо закон визнає саму можливість його застосування, однак створює суттєві складнощі для застосування такого способу захисту для правоволодільців та підґрунтя для неоднакових підходів з боку судів. Так, рішенням Господарського суду Рівненської області від 28 листопада 2017 р. у справі № 918/86/17 [2], яке набуло законної сили, було задоволено позовні вимоги про стягнення грошової компенсації за неправомірне використання об'єкта права інтелектуальної власності, яким у цій справі був промисловий зразок, захищений патентом. Цікавим у цьому рішенні є і той факт, що у його мотивувальній частині при визначенні розміру компенсації, порядку і підстав її стягнення суд посилався на Закон України «Про авторське право і суміжні права», що дозволяє зробити висновок про застосування судом аналогії закону як способу подолання прогалин.

Рішенням Держинського районного суду міста Кривого Рогу Дніпропетровської області від 16 вересня 2019 р. у справі № 210/1323/19 [3] було відмовлено у задоволенні позовних вимог «про відшкодування збитків шляхом застосування разового грошового стягнення за незаконне користування знаком для товарів та послуг» (апеляційна скарга залишена без розгляду). Не маючи встановленого у законі порядку визначення розміру компенсації, позивач обґрунтовував розмір, взявши за основу методику оцінку вартості майнових прав. У мотивувальній частині, відмовляючи у застосуванні одноразового грошового стягнення замість відшкодування збитків, суд послався на відсутність в Законі України «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг» встановлених випадків і розміру зазначеного стягнення, що здійснювалося б на захист прав, які виникають із свідоцтва на знак товарів і послуг, на відміну від приписів статті 52 України «Про авторське право і суміжні права». Суд також

вирішив, що застосувати аналогію у цій ситуації є неможливим, оскільки спірні відносини регулюються як ЦК України, так і Законом України «Про охорону прав на знаки товарів і послуг», а тому їх не можна вважати не врегульованими. Тим самим суд повторив позицію, висловлену у листі ВГСУ №01-8/974 від 14.12.2007 р. «Про практику застосування господарськими судами законодавства про захист прав на об'єкти інтелектуальної власності» [4].

Як видно із наведених прикладів, немає одноманітної практики у підходах судів до застосування компенсації як альтернативного способу захисту замість відшкодування збитків стосовно прав промислової власності.

Слід зазначити, що в рекомендаціях щодо вирішення спорів у сфері інтелектуальної власності, звернених до суддів, підкреслюється, що у разі, якщо закон передбачає саму можливість стягнення компенсації, однак не встановлює порядок визначення її розміру і умов застосування суб'єкт, права інтелектуальної власності якого порушені, у загальному порядку повинен довести наявність підстав для її стягнення та обґрунтувати розмір [5, с. 142, 180].

Застосовуючи компенсацію як спосіб захисту, Верховний Суд визначив фактори, які мають враховуватися при встановленні розміру компенсації, які цілком доречно розповсюдити на усі види прав інтелектуальної власності: вина особи; обсяг порушення та (або) намірів відповідача; об'єктивні критерії, що можуть свідчити про орієнтовний розмір шкоди, завданої неправомірним кожним окремим використанням об'єкта авторського права; тривалість та обсяг порушень (одноразове чи багаторазове використання спірних об'єктів); розмір доходу, отриманого унаслідок правопорушення; кількість осіб, право яких порушено; можливість відновлення попереднього стану та необхідні для цього зусилля та інші обставини, що мають істотне значення з урахуванням вимог розумності і справедливості [1].

Висновок. Підсумовуючи викладене, вважаємо доцільним надати суб'єктам різних видів прав інтелектуальної власності реальної можливості застосувати на практиці надане їм законом право на стягнення у судовому порядку одноразового грошового стягнення (компенсації) як альтернативи відшкодування збитків, для чого необхідно врегулювати на рівні ЦК України

або спеціальних законів порядок визначення розміру компенсації та умови її застосування.

Список використаних джерел:

1. Постанова Верховного Суду від 11 листопада 2020 року у справі № 755/22219/14. Режим доступу: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/92973240>
2. Рішення Господарського суду Рівненської області від 28 листопада 2017 р. у справі № 918/86/17. Режим доступу: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/70615154>
3. Рішення Дзержинського районного суду міста Кривого Рогу Дніпропетровської області від 16 вересня 2019 р. у справі № 210/1323/19. Режим доступу: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/84455352>.
4. Лист Вищого Господарського Суду України №01-8/974 від 14.12.2007 р. «Про практику застосування господарськими судами законодавства про захист прав на об'єкти інтелектуальної власності»
5. Посібник для суддів з інтелектуальної власності / Бенедисюк І. М. та ін. — Київ : К.І.С., 2018. – 424с.

Вакарева К.О.

Аспірант, НДІ ІВ НАПрН України

До питання відповідальності штучного інтелекту

Цифрова реальність висуває нові вимоги до механізмів правового регулювання суспільних відносин. В контексті визнання за штучним інтелектом певної правосуб'єктності виникає питання його відповідальності. Цілком вірогідно, що у найближчому майбутньому між людиною та технологіями відбудеться розмиття кордонів. Адже сьогодні штучний інтелект стає дедалі автономнішим й володіє здатністю до самонавчання, тому все складніше приписувати наслідки дій штучного інтелекту особі, яка його створила.

У Резолюції 2015/2103 (INL) Європейського Парламенту від 16 лютого 2017 року з рекомендаціями Європейської Комісії щодо цивільно-правового регулювання робототехніки наголошується на неможливості притягнення

штучного інтелекту до відповідальності за дії, що спричинили шкоду третім особам. У такому разі її відшкодуватимуть так звані «агенти» - оператори, виробники, власники чи користувачі [1].

В Україні на законодавчому рівні штучний інтелект визнається об'єктом суспільних відносин та виступає власністю фізичної чи юридичної особи. В даному контексті, слід звернути увагу на статтю 1187 Цивільного кодексу України, де штучний інтелект позиціонується як джерело підвищеної небезпеки. Відповідно до положень цієї статті, шкода, завдана джерелом підвищеної небезпеки, відшкодовується особою, яка на відповідній правовій підставі володіє об'єктом, використання, зберігання або утримання якого створює підвищену небезпеку [6].

Науковець Дж. Герфорт виділяє наступні випадки протиправних дій юніта штучного інтелекту: 1) неправомірне публічне розкриття персональної чи іншої приватної інформації людини; 2) прийняття юнітом штучного інтелекту рішень, які дискримінують людину чи групу осіб; 3) збір та використання інформації про людей в протиправних цілях та передача її особам, що не мають доступу до неї; 4) порушення юнітом штучного інтелекту законодавчих положень у сфері права інтелектуальної власності [3, 512].

Положення у вітчизняному законодавстві дають можливість сформулювати висновок, що такі перебої у роботі штучного інтелекту можуть відбутися лише у разі неправильного програмування його юніта людиною – навмисно чи в результаті помилки. Разом із тим світові приклади доводять той факт, що зовсім скоро людство може втратити здатність розуміти та контролювати функціонування інтелектуальних машин. Зокрема, комп'ютер проекту Busy Child, який працює зі швидкістю 36,8 петафлоп в секунду, тобто удвічі швидше, ніж мозок людини, що стало можливим лише завдяки використанню штучного інтелекту, який переписує власну програму, покращує код, знаходить та виправляє помилки, збільшує здатність до засвоєння нових знань, вимірює власний коефіцієнт інтелекту IQ за допомогою тестів [4, 125].

У зв'язку із розширеною здатністю цього комп'ютера до самонавчання й вдосконалення, його розробники спрогнозували інтелектуальний вибух й прийняли рішення відключити суперкомп'ютер від мережі Інтернет, щоб ізолювати його від живого світу. Згодом виявилось, що комп'ютер після

відключення продовжував себе вдосконалювати й за цей період став у сто разів розумніший за людину.

Штучний інтелект сьогодні виконує функції «комп'ютерного судді», беруть участь у воєнних діях, здійснює догляд за людьми, проводить складні хірургічні операції, пише музику та вірші й починає конкурувати із людьми на ринку праці. Вчені припускають, що до 2030 року людство чекатиме технологічний переворот у всіх сферах життя: прориви у розпізнаванні мови покращають комунікативну взаємодію штучного інтелекту з людьми, з'являться складні системи віртуальної реальності, атомні дрони доставки, безпека міст значною мірою залежатиме від технологій штучного інтелекту для виявлення і прогнозування злочинності тощо [5].

Можна передбачити, що розвиток штучного інтелекту може стати безконтрольним і непередбачуваним. У зв'язку з цим все менш однозначною стає одна із концепцій, згідно з якою кінцевим суб'єктом, що нестиме відповідальність за дії штучного інтелекту, є людина. До ключових характеристик, що визначатимуть можливість штучного інтелекту відповідати за свої вчинки, відносять автономність та самоорганізацію, здатність до розумного мислення і поведінки та здатність до навчання і самонавчання [3, 513].

Оскільки видається не зовсім правильним ототожнювати штучний інтелект і його юніти з фізичними чи юридичними особами, у Європі було запропоновано наділити штучний інтелект статусом «електронної особистості». Відтак вважаю, що таким правовим статусом повинні володіти лише ті машини/роботи, які володіють ознаками, визначеними вище. У такому випадку вони будуть відповідальні за виправлення будь-якого збитку, який вони можуть заподіяти.

Турбує науковців і дослідників й етична складова діяльності штучного інтелекту, яка органічно пов'язана з діяльністю його юнітів. У світі немає усталених понять добра і зла, тому універсальних правил, якими могли б керуватися системи зі штучним інтелектом, теж не існує. Європейськими експертами було визначено сім ключових принципів, яким має відповідати штучний інтелект:

- Передусім, він має заслуговувати на довіру, відповідати законам і правилам.
- Має обов'язково контролюватись людиною, не зменшувати та не обмежувати право людини на прийняття рішень.
- Всі системи мають бути обов'язково стабільними на випадок помилок.
- Повага до природніх прав людини та до безпеки баз даних.
- Прозорість. Тобто людина обов'язково повинна мати можливість відслідковувати результати діяльності штучного інтелекту чи відповідних систем [2].

Для розробки актуальних етичних правил варто розділити штучний інтелект на види: простий, складний та суперінтелект. Зараз людство перебуває на стадії формування складного інтелекту, що здатний думати на рівні людського розуму. Й перед тим, як перейти до створення суперінтелекту, що матиме змогу думати, планувати, управляти, вчитися, спілкуватися самостійно, й, фактично, стати ідентичним людському розуму, потрібно врегулювати всі технічні та правові проблеми, пов'язані зі створенням складного штучного інтелекту. Саме тому дуже важливою є розробка чітких базових правил поведження з технологіями, на даному етапі, складного інтелекту.

Висновок. Хоча сьогодні більш доцільно розглядати штучний інтелект як об'єкт цивільних прав, прогнози науковців та дослідників говорять про протилежне. Вірогідність створення штучного інтелекту, що відповідатиме людському розуму або навіть перевищуватиме його – питання кількох десятків років.

У випадку ж закріплення в Україні за штучним інтелектом статусу самостійного суб'єкта права, питання відповідальності повинно бути скориговане: у законодавстві потрібно прописати визначення поняття «електронна особа»; впровадити критерії відповідальності для особи-розробника, виробника чи користувача з одного боку та штучного інтелекту - з іншого; створити етичний кодекс для діяльності штучного інтелекту в рамках правового поля або ж запозичити подібні розроблені норми у розвинених європейських держав, й віднайти компроміс між природніми правами людини та функціонуванням машинних технологій, що мають ризик вийти з-під контролю.

Список використаних джерел:

1. Буров Н. Кто несе відповідальність за помилки штучного інтелекту [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://de-jure.ua/khto-nese-vidpovidalnist-za-pomilki/>.
2. В Євросоюзі розробили «етикет» для штучного інтелекту [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://www.ukrinform.ua/rubric-technology/2676698-v-evrosouzi-rozrobili-etiket-dla-stucnogo-intelektu.html>.
3. Кирилюк А.В. Відповідальність штучного інтелекту [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/13507/Кирилюк%20А.%20В.%20Відповідальність%20штучного%20інтелекту.pdf?sequence=1&isAllowed=y>.
4. Радутний О.Е. Кримінальна відповідальність штучного інтелекту / О.Е. Радутний // Інформація і право. – 2017. - №2 (21). – с. 124-132.
5. Хель И. 8 способов, которыми ИИ изменит гоородскую жизнь к 2030 году [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://hi-news.ru/technology/8-sposobov-kotorymi-ii-izmenit-gorodskuyu-zhizn-k-2030-godu.html>.
6. Цивільний кодекс України : Закон України від 16 січня 2003 р. № 435-IV: за станом на 01 січня 2021 р. / Верховна Рада України // Відомості Верховної Ради України. – 2003. - №40. - ст. 356.

Дмитренко В.В.

к.ю.н., старший викладач кафедри інформаційного права та права інтелектуальної власності, КПІ ім. Ігоря Сікорського»,

Щодо праворозуміння понять «недійсний договір» та «неукладений договір» у сфері інтелектуальної власності

Відповідно до ст. 68 Основного Закону нашої держави – Конституції України, кожен зобов'язаний дотримуватися законів України, незнання законів не звільняє від юридичної відповідальності [1]. Поряд зі знанням законів необхідним є їх правильне розуміння. Проте окремі положення чинного законодавства є доволі суперечливими, двозначними або взагалі незрозумілими. В законах не можуть бути врегульовані абсолютно всі життєві питання, саме завдяки договорам й усуваються відповідні прогалини. Свобода договору є однією із засад цивільного законодавства, сторони є вільними у визначенні умов договору, проте договір вважається укладеним, якщо сторони досягли в належній формі згоди за всіма істотними умовами передбаченими чиним законодавством або визначеними сторонами [2]. В протилежному випадку немає юридичного факту, тобто договору немає («неукладений договір»). Якщо договір є неукладеним, то жодних зобов'язань не виникає, отже й відсутні правові наслідки. Поряд з поняттям «неукладений договір» часто вживається поняття «недійсний договір», який у свою чергу може бути або нікчемним, або оспорюваним. Недійсні та «неукладені» договори не слід ототожнювати: недійсні договори не відповідають умовам дійсності правочину або відповідно до закону чи за рішенням суду, тоді як «неукладений договір» взагалі не відбувся, оскільки сторони не досягли згоди за істотними умовами, тобто не вступили у договірні правовідносини. Варто зазначити, що такі «неукладені» та недійсні договори не підлягають розірванню, позаяк розірвати можна лише дійсні договори. Як приклад можна навести Рішення Господарського суду м. Києва від 28 листопада 2017 р. у справі №910/11996/17 [3] щодо розірвання договору про передачу власності на знак для товарів і послуг (вважаємо влучніше було б вживати «договір про відчуження майнових прав

інтелектуальної власності»). В задоволенні позову відмовлено, позаяк сторонами не погоджено вартість об'єкта промислової власності (ціну), що є істотною умовою господарського договору. Тобто, договір не є укладеним, тому розірванню не підлягає. З такою позицією суду погоджуємося, проте варто зауважити про плутанину в рішенні суду в назвах договорів, оскільки суд весь час обґрунтовує позицію посилаючись на ліцензійний договір, тоді як спір виник з приводу договору про відчуження майнових прав інтелектуальної власності на торговельну марку. Як бачимо, звичайній людині, яка не є фахівцем у договірному праві, положення законодавства спрямовані на виникнення, зміну та припинення договірних правовідносин сприймаються складно, хибно, оскільки такі є положення є поверхневими та нечіткими. Зупинимося детальніше на договорах у сфері інтелектуальної власності, в яких випадках їх можна вважати укладеними, а також дійсними.

Перш за все зазначимо, що договори у сфері інтелектуальної власності можуть бути, зокрема, господарськими та цивільно-правовими. Це зумовлює відмінність в істотних умовах. Зокрема, істотними умовами господарських договорів є умови про предмет, ціну, строк дії договору, а також інші умови визначені у законодавстві або, які є необхідними для певного виду договорів та інші умови погоджені сторонами (ч. 2, 3 ст. 180 Господарського кодексу України від 16 січня 2003 року) [4]. Істотними умовами цивільно-правових договорів є умова про предмет договору, умови визначені в законі або є необхідними для певного виду договорів та умови, визначені й погоджені сторонами (ч. 1 ст. 638 Цивільного кодексу України від 16 січня 2003 року (далі – ЦК України) [2]. Істотні умови різних видів договорів у сфері інтелектуальної власності відрізняються. Зокрема щодо ліцензійного договору, відповідно до ч. 3 ст. 1109 ЦК України, виділяють істотні умови про предмет, ціну (розмір, порядок і строки виплати платежів за використання об'єкта права інтелектуальної власності), строк, територію, конкретні права, які надаються за договором, способи використання та інші умови визначені сторонами [2]. Разом з тим, якщо в договорі немає згадки про ціну, строк, територію, проте договір виконується – такий договір не є неукладеним. У Постанові Північного апеляційного господарського суду від 29 січня 2019 р. у справі №910/9749/18 вказано, спираючись на правові висновки Верховного Суду, висловлені в

постановах від 5 червня 2018 р. у справі №338/180/17, від 29 серпня 2018 р. у справі №915/839/17, від 8 жовтня 2018 р. у справі №910/8943/17 та від 19 жовтня 2018 р. у справі №920/558/17, що визнання договору неукладеним може мати місце на стадії укладення договору, а не за наслідками виконання його сторонами, а фактичне виконання договору унеможливорює визнання його неукладеним [5]. Відповідно до ч. 7 ст. 1109 ЦК України, якщо в ліцензійному договорі відсутня умова про територію, такий договір поширюється на територію України. В ч. 2 ст. 530 ЦК України вказано, що у випадку невстановлення строку виконання зобов'язання, кредитор може вимагати виконання у будь-який час, а боржник виконує обов'язок у семиденний строк від дня такої вимоги, якщо про інше не йдеться в законодавстві чи договорі.

Щодо ліцензійного договору, в ч. 3 ст. 1110 ЦК України вказано, що у випадку відсутності в такому договорі умови про строк договору, він є укладеним на строк протягом якого є чинними майнові права інтелектуальної власності, проте не більше 5 років. Якщо ж ліцензійний договір укладено на строк, що перевищує строк чинності майнових прав на об'єкт права інтелектуальної власності з приводу якого він укладений, такий договір вважається укладеним на строк, протягом якого діють майнові права на відповідний об'єкт права інтелектуальної власності (пп. 5.2 п. 5 розділу I Постанови Пленуму Вищого господарського суду України «Про деякі питання практики вирішення спорів, пов'язаних із захистом прав інтелектуальної власності» від 17 жовтня 2012 р. за № 12 (далі – Постанова Пленуму ВГСУ за №12) [6]. У ч. 4 ст. 632 ЦК України зазначено, що якщо в договорі ціну не встановлено – вона визначається на основі цін, що склалися на аналогічні товари, роботи, послуги на момент укладення договору. Цивільно-правові договори є відплатними, якщо про інше не вказано в договорі чи законі (ч. 5 ст. 626 ЦК України). Господарські договори завжди є відплатними.

У ч. 2 ст. 33 Закону України «Про авторське право і суміжні права» від 23 грудня 1993 р. [7] йдеться про істотні умови договору про передачу прав на використання твору, зокрема строк дії договору, способи використання твору, територія, на яку поширюється право, розмір і порядок виплати винагороди та інші, погоджені сторонами, умови. У пп. 30.2 п. 30 розділу III Постанови Пленуму ВГСУ за № 12 вказано про необхідність зазначення в договорі

конкретного твору, який передається за договором, в протилежному випадку договір буде неукладеним у зв'язку з невизначенням предмета договору, уточнено про аналогічні наслідки, якщо відсутня будь-яка інша істотна умова договору. Також вказано, що вимагати від користувача використовувати твір правовласник має право тільки у випадку, якщо сторонами погоджено цю умову як істотну [6]. Але, знову ж таки визнання договору неукладеним можливе тільки на стадії укладення договору. У ч. 8 ст. 16 Закону України «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг» від 15 грудня 1993 р. вказано, що ліцензійний договір щодо торговельної марки має містити умови про способи використання торговельної марки, територію, строк використання, умову про якість товарів і послуг, не нижчу за правоволодільця (який здійснюватиме контроль виконання цієї умови) [8].

Істотні умови у договорах про створення за замовленням і використання об'єкта права інтелектуальної власності – предмет, ціна, строк, способи та умови використання об'єкта права інтелектуальної власності замовником, в договорах про передання (відчуження) майнових прав інтелектуальної власності – предмет, ціна (хоча в положеннях ЦК України це чітко не вказано). Як зазначено у п. 68 розділу IV Постанови Пленуму ВГСУ за № 12, у випадку відчуження майнових прав інтелектуальної власності на торговельну марку, недотримання новим власником умов щодо якості продукції не впливає на дійсність такого договору, оскільки, на відміну від ліцензійного договору, умова про якість товару не є істотною для договору про передання майнових прав інтелектуальної власності [6].

Відповідно до ч. 1 ст. 210 ЦК України, якщо правочин підлягає державній реєстрації, він є вчиненим з моменту його державної реєстрації. У ч. 2 ст. 1114 ЦК України вказано, що якщо майнові права інтелектуальної власності є чинними після їх державної реєстрації, то факт передання майнових прав на такі об'єкти права інтелектуальної власності підлягає державній реєстрації. Отже, можна припустити, що якщо відсутня державна реєстрація факту відчуження майнових прав інтелектуальної власності на винаходи, корисні моделі, зареєстровані промислові зразки, торговельні марки, компонування напівпровідникових виробів, сорти рослин, породи тварин такі договори не є укладеними.

Щодо умов дійсності договорів у сфері інтелектуальної власності керуються положеннями ст. 203 ЦК України за деякими винятками. Зокрема, вступати в договірні правовідносини з приводу своїх результатів інтелектуальної, творчої діяльності має право особа, якій виповнилося 14 років. Договори у сфері інтелектуальної власності мають вчинятися у письмовій формі, в протилежному випадку такі договори є нікчемними (ч. 2 ст. 1107 ЦК України), за винятками договорів про використання (опублікування) твору в періодичних виданнях (газетах, журналах тощо) (ч. 1 ст. 33 Закону України «Про авторське право і суміжні права»). В п. 85 розділу V Постанови Пленуму ВГСУ за № 12 вказано, що у випадках визнання судом патенту недійсним, договори у сфері інтелектуальної власності, укладені щодо таких об'єктів, можуть бути визнані недійсними за позовом заінтересованих осіб [6].

Недійсні та «неукладені» договори не породжують юридичних наслідків (крім наслідків, зумовлених недійсністю договору, набуттям, збереженням майна без достатньої правової підстави). Наслідком недійсного договору є реституція, відшкодування збитків, моральної шкоди (ст. 216 ЦК України). Якщо ж договір не відбувся, проте особа передала майно на виконання такого договору виникає кондикційне зобов'язання (набуття, збереження майна без достатньої правової підстави) (Глава 83 ЦК України).

Висновок. Враховуючи, що наразі відбуваються процеси оновлення цивільного законодавства, варто чітко закріпити в ЦК України істотні умови договорів, зокрема й у сфері інтелектуальної власності, та випадки, коли їх відсутність не впливає на укладеність договору. Також, в ЦК України, необхідно виділити умови дійсності договорів у сфері інтелектуальної власності, вказати, що розірванню підлягають тільки дійсні договори.

Список використаних джерел:

1. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР. Дата оновлення: 1 січня 2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80> (дата звернення: 18 квітня 2021 р.).

2. Цивільний кодекс України: Закон України від 16 січня 2003 р. № 435-IV. Дата оновлення: 1 січня 2021 р. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15> (дата звернення: 18 квітня 2021 р.).
3. Рішення Господарського суду м. Києва від 28 листопада 2017 р. у справі №910/11996/17. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/70673202> (дата звернення: 18 квітня 2021 р.).
4. Господарський кодекс України: Закон України від 16 січня 2003 р. № 436-IV. Дата оновлення: 27 лютого 2021 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15> (дата звернення: 18 квітня 2021 р.).
5. Постанова Північного апеляційного господарського суду від 29 січня 2019 р. у справі №910/9749/18. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/79717001> (дата звернення: 18 квітня 2021 р.).
6. Про деякі питання практики вирішення спорів, пов'язаних із захистом прав інтелектуальної власності: постанова Пленуму Вищого господарського суду України від 17 жовтня 2012 р. № 12. Дата оновлення: 16 грудня 2015 р. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0012600-12> (дата звернення: 18 квітня 2021 р.).
7. Про авторське право і суміжні права: Закон України від 23 грудня 1993 р. № 3792-XII. Дата оновлення: 14 жовтня 2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3792-12> (дата звернення: 18 квітня 2021 р.).
8. Про охорону прав на знаки для товарів і послуг: Закон України від 15 грудня 1993 р. № 3689-XII. Дата оновлення: 14 жовтня 2020 р. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3689-12> (дата звернення: 18 квітня 2021 р.).

Устінов А.А.

Аспірант, Національна металургійна академія України, м. Дніпро,

Петренко В.О.

Професор, Національна металургійна академія України, м. Дніпро, д.т.н.,
професор

Актуальні питання розвитку інтелектуального підприємництва

В нових умовах господарювання підприємства стикаються з низкою проблем, пов'язаних з використанням та впровадженням об'єктів інтелектуальної власності, з необхідністю патентування своєї інноваційної продукції, з отриманням торговельних марок, з захистом прав інтелектуальної власності.

З урахуванням нестабільності вітчизняної економіки, загрозами та ризиками, державі необхідно стимулювати розвиток малого та середнього підприємництва, який забезпечує стабільний розвиток економіки та поліпшує рівень життя громадян.

Життєвий цикл інтелектуального продукту визначається як період, що починається з фундаментальних та прикладних досліджень і включає всі етапи до моменту, коли нововведення потребує заміни його якісно новим, сучаснішим.

Як зазначають автори [1, с. 70], підприємству, що прагне створити комерційно привабливий товар, доцільно дотримуватися такої схеми у своїй діяльності:

- розробка стратегічних цілей;
- виявлення потреб ринку в нових виробках та генерування ідей нових товарів; визначення можливостей фірми для створення виробів;
- проведення досліджень з метою реалізації цих можливостей;
- розроблення нового виробу; проектування, конструювання виробу; випуск дослідного зразка;
- пробний маркетинг (випробування дослідного зразка в умовах ринку);

- запуск виробу в серійне виробництво.

На етапі технологічного аудиту обґрунтовується доцільність та ефективність впровадження інноваційного продукту, отримання охоронних документів, вивчення ринку та дослідження технологій. Наступний етап присвячений створенню повноцінного дослідницького зразка інноваційного продукту, патенту продукту і розробки чіткого та детального бізнес-плану виробництва продукту. Далі йде етап завершення бізнес-плану стратегії виходу на ринок, дослідження ринку, підбір трудових ресурсів, забезпечення фінансовими ресурсами та наявність всіх необхідних патентів, дозволів та договорів.

Створення інноваційного продукту та його впровадження в інноваційне підприємництво в умовах постійних змін у внутрішньому та у зовнішньому конкурентному середовищі спонукають до проведення аналізу вимог бізнес-середовища (якість, своєчасність, вартість та кількість інноваційного продукту); ресурси (людські, інформаційні, матеріально-технічна база); фінанси; ризики; учасники процесу впровадження (винахідник, посередник, консультант, покупець) тощо.

Конкурентоспроможність інноваційного продукту визначається його техніко-експлуатаційними характеристиками, тобто якістю. Крім якості, конкурентоспроможність визначається ще й маркетинговими можливостями підприємства по даному інноваційному продукту.

Управління ресурсами (людські, інформаційні, матеріально-технічна база) та фінансами в процесі впровадження інноваційного продукту вимагає чіткого розуміння і прозорості цілей і можливостей. Впровадивши ефективний процес складання планів з управління ресурсами та фінансами, підприємство підвищує ефективність і покращує контроль над використанням цих ресурсів. Цей процес включає попереднє планування, складання графіка і розподілу ресурсів для досягнення максимальної ефективності.

Нейтралізувати монопольний рівень цін на інноваційну продукцію на ринку можна шляхом розвитку в середовищі інноваційного підприємництва економічної конкуренції, формування розгалуженої інфраструктури та територіальної структури інноваційного підприємництва: створення технопарків, бізнес-інкубаторів, інжинірингових бірж, створення державної

системи функціонування комерційних посередників, які за рахунок спеціальних джерел централізованих фінансових фондів, інноваційних банків тощо могли б компенсувати виробникам матеріально-технічні та фінансові витрати на створення технологічних інновацій [2, с. 35-36].

Автор [3, с.164] стверджує, що організація дієвої системи правозастосування в процесі створення та використання об'єктів інтелектуальної власності прямо впливає на розбудову національних науково-технологічних та науково-технічних сфер життя держави, підвищення їх інвестиційного іміджу, запровадження сприятливого інноваційного клімату.

Тому збереження, зміцнення і розвиток інтелектуального потенціалу нашої держави віднесено до пріоритетних інтересів України. Наразі потрібен пошук шляхів створення ефективної інноваційної системи, яка спроможна забезпечити технологічну модернізацію національної економіки, підвищити її конкурентоспроможність на основі передових технологій.

Використовуючи нематеріальні активи, підприємства забезпечують зростання власного доходу, підвищують конкурентоспроможність підприємства. В епоху трансформаційних перетворень, які відбуваються в суспільстві необхідне теоретичне переосмислення природи правозастосовної діяльності та обґрунтування шляхів удосконалення правозастосовного супроводження впровадження інноваційного підприємництва [4, с. 315].

Сьогодні в Україні підприємствам цієї сфери притаманні наступні проблеми: низький рівень витрат на інновації та інтелектуальні продукти, відсутність стимулів до активного формування та реалізації власних ідей, переважання витрат на зарубіжні технології, недостатнє використання інформаційних технологій [5, с. 16].

Новітні інтелектуальні концепції вимагають від підприємств нових підходів у їх діяльності. У сучасних економічних умовах необхідно враховувати особливості розпорядження та впровадження об'єктів права інтелектуальної власності та створення на цій основі систем неменеджменту бізнесу.

Висновок. Таким чином, треба відзначити, що інтелектуальне підприємництво призначене для розробки, набуття та розпорядження правами, впровадження об'єктів права інтелектуальної власності та інноваційних

продуктів у господарський обіг. У цих процесах визначну роль повинні відігравати питання правозастосовного супроводження отримання інноваційної продукції.

Держава повинна удосконалювати законодавчу базу розвитку малого та середнього підприємництва, який забезпечує стабільний розвиток економіки, підвищення конкурентоспроможності підприємницьких структур та їх соціальної відповідальності.

Список використаних джерел:

1. Падерін І.Д., Горященко Ю.Г., Романов О.В. Інтелектуальний бізнес як важливий напрям інноваційного розвитку підприємств. Вісник економічної науки України, 2017. № 1. С. 68-72.
2. Зянько, В. В. Інноваційне підприємництво: сутність, механізми і форми розвитку. Монографія. Вінниця: УНІВЕРСУМ. Вінниця, 2008. 397 с.
3. Бошицький Ю.Л. Шляхи модернізації та оптимізації правового регулювання інтелектуальної власності в Україні. Часопис Київського університету права, 2014. № 4. С. 164 -170.
4. Петренко В.О., Рудченко О.В., Маймур Є.Ф., Древнов І.Д., Джурко Н.Г. Інтелектуальне підприємництво у правовому просторі України. Юридичний науковий електронний журнал. 2020. № 8. С. 313-316.
5. Петренко В.О. Трансформація економіки знань в інтелектуальне підприємництво. «Сучасні трансформації у бізнесі та виробництві: теорія, методологія, практика»: моногр. / за ред. Л.М. Савчук, Л.М.Бандоріна. Дніпро: Журфонд, 2019. Том. 1. 548 с. С. 12-31.

Шахбазян К.С.

к.ю.н., учений секретар, Центр досліджень інтелектуальної власності та трансферу технологій НАН України

Охорона прав інтелектуальної власності у договорах на проведення досліджень і розробок (ДР): загальна політика ЄС щодо розподілу прав на ІВ, створену за рахунок державного фінансування

Положення ЄС про державну допомогу (EC State Aid regulations) вимагають, щоб права на об'єкти прав інтелектуальної власності (ОПІВ), які були результатом досліджень, що фінансуються державою, передавались за ринковою ціною - це визначається відповідно до місцевих критеріїв країни ЄС, де було створено ОПІВ: тобто, де проводиться дослідження.

Є багато факторів, які слід враховувати при визначенні фактичної ціни за передачу прав. Наприклад, метод, що застосовується, у Фінляндії: фактичну трансфертну ціну слід розраховувати шляхом віднімання від повної ринкової ціни на ОПІВ внеску партнера-одержувача у співпрацю по проекту, в якому було створено даний ОПІВ. Цей розрахунок повинен не обмежуватись лише фінансовим внеском, оскільки цінність інтелектуального внеску в проекти може у багатьох випадках бути набагато вищою. Крім того, до розрахунку повинна братись і відносна вартість будь-якої інтелектуальної власності, що зберігається стороною, яка її передає.

Швейцарія не підпадає під дію законів ЄС про державну допомогу, тому її законодавство і не містить жодних вимог що результати досліджень, які фінансуються державою, повинні передаватися за ринковою ціною.

Відповідно, експерти ЄС рекомендували для вимог, пов'язаних з ІВ, створеної за державної фінансової підтримки, ринкова ціна формується, виходячи з місцевих норм країни [1].

В ЄС також розглядалась можливість державних закупівель в сфері наукових досліджень та інновацій у повідомленні Єврокомісії «До-комерційні закупівлі: підтримка інновацій для забезпечення стабільних публічних послуг в Європі високої якості» [2] було підготовлено також відповідне повідомлення

Єрокомісії – робочий документ «Керівництво з врегулювання державних закупівель у сфері інноваційних рішень: 10 принципів» [3]. В документі щодо до-комерційних закупівель пояснювалось, що мова йде про закупівлю державною установою послуг у сфері досліджень та інновацій. Положення, які відображаються в контрактах на такі закупівлі, включають в себе:

- Застосування розподілу ризику та вигоди (**application of risk-benefit sharing**): Під час комерційних закупівель державний замовник не закріплює результати досліджень та розробок виключно для власного використання: Державні органи та промисловість поділяють ризики та переваги НДДКР, необхідні для розробки нових інноваційних рішень.

- Варіант закріплення виключних прав ІВ за державною установою-замовником: Ексклюзивна розробка (Exclusive development): означає, що державний замовник зберігає всі результати та переваги розробки (включаючи права інтелектуальної власності) виключно для власного використання. Тоді установи-розробники продукту / послуги не можуть повторно використовувати їх для інших потенційних клієнтів. Зазвичай це відобразатиметься у більш високій ціні і відбувається в ситуації, коли виключні права надаються у сферах оборони або безпеки, які вимагають збереження секретності результатів, або коли державний замовник є єдиним зацікавленим замовником (наприклад, розробка спеціального обладнання, специфічного для замовника).

На думку експертів [4], державні установи-замовники в Європі, як правило, обирають право отримання «виключної» розробки, хоча державний замовник є лише одним із багатьох потенційних користувачів розробленого рішення.

Якщо державні замовники не мають повноважень та конкретних планів комерційної експлуатації результатів досліджень, часто немає причин нести високі витрати та ризики отримання виключних прав на розробку. У таких випадках отримання виключних прав може заважати інноваціям, а передавання виключних прав державному покупцеві позбавляє стимулу у виконавцеві інвестувати в подальшу комерціалізацію, а висока ціна на виключне володіння результатами проекту зменшує стимул для державного замовника ділитися результатами проекту з іншими державними установами - потенційними користувачами.

- Варіант розподілу прав ІВ на результати проекту (Foreground; Project Results) згідно ринкових умов (Застосування розподілу ризику та вигоди):

При такому підході державна установа- замовник ділиться результатами досліджень та розробок з іншими державними установами, виконавцем та іншими сторонами проекту із співробітництва (промисловою організацією) шляхом публікації та стандартизації, а також шляхом комерціалізації отриманих результатів.

Щоб гарантувати, що така домовленість буде вигідною як для державного замовника, так і для установ-виконавців, які беруть участь у «до-комерційних закупівлях», між ними розподіляються ризики та вигоди у галузі досліджень та розробок, щоб обидві сторони мали стимул продовжувати широку комерціалізацію та застосовувати нові рішення. Коли спільні вигоди включають ОПІВ, окрему увагу приділяють тому, щоб при розподілі прав на ОПІВ не надати компаніям жодної форми несправедливих переваг при можливих майбутніх держ.закупівлях: наприклад, державна установа-замовник може вимагати безкоштовну ліцензію на використання результатів досліджень та розробок для внутрішнього використання або закріпити в угоді вимогу Виконавцю надати ліцензію на справедливих ринкових умовах третім особам. Забезпечення рівних шансів для участі у всіх потенційних учасників також передбачає, що процес закупівель, включаючи механізми ПІВ, не дискримінує жодного потенційного постачальника, зокрема МСП. Якщо розподіл вигоди від ризику не відбувається в ринкових умовах, а ціна, що оплачується за надані послуги, перевищує ринкову, це, як правило, розглядається як державна допомога (State Aid).

- Управління ризиками. Там, де розглядається інноваційне рішення, особливо важливо виявити пов'язані ризики, оцінити їх потенційний вплив на проект та визначити відповідальних осіб за управління цими ризиками. Бажано, щоб ці етапи були чітко визначені в процесі прийняття рішень щодо здійснення проектів за типом «державні закупівлі» і включали їх в оцінку щодо необхідності проведення проектів ДР. Відповідно, установа – Замовник може включити аналіз ризиків у тендерну документацію і вимагати від учасників тендерів включити у свої пропозиції визначення таких ризиків та наявні в них

способи запобігання. Потім при укладанні угод на держзакупівлі рекомендовано розробити плани зменшення ризику та реагування на виявлені ризики, та визначити відповідальних осіб. Наприклад, такі ризики, як зміна політики, краще управляються урядовим замовником, а труднощі на етапі впровадження, швидше за все, ефективно вирішуватимуться виконавцем.

- При укладанні Контрактів на держзакупівлі у сфері ДР необхідно зазначити умови виконання робіт та передачі результатів робіт Замовнику. Бажано, щоб у контракті були регламентовані умови, які впливають на ціну - розподіл відповідальності та надання гарантій. В контракті можуть бути передбачені стимули для надання Установі - замовнику подальших інноваційних удосконалень результатів, якщо вони передбачені заздалегідь в правилах тендеру.

Також, в Документі ЄС підкреслюється, що необхідно сформувати політику щодо управління правами інтелектуальної власності (вирішити, якій стороні і на яких умовах (виключно Замовнику чи Виконавцю також) належатимуть права на ОПІВ, від чого залежатиме і ціна контракту, як зазначалось раніше. Бажано, щоб у контракті були встановлені механізми для сталого виконання доручення та передбачені процедури вирішення суперечок. Чіткі, точні та значущі показники ефективності повинні бути описані в контракті разом із необхідними інструментами моніторингу. Наприклад, вони можуть включати своєчасну доставку, рівень обслуговування та витрати.

Список використаних джерел:

1. Expert Group on the Management of IPR report: Management of Intellectual Property in Publicly-Funded Research Organisations: Towards European Guidelines KI-NA-20-915-EN-C.:

<http://europa.eu.int/comm/research/era/pdf/iprmanagementguidelines-report.pdf>.

2. Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions «Pre-commercial Procurement: Driving innovation to ensure sustainable high quality public services in Europe» \ SEC(2007) 1668, Brussels, 14.12.2007 - COM(2007) 799 final: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52007DC0799&from=EN>

3. Commission Staff Working Document Guide on Dealing With Innovative Solutions in Public Procurement: 10 elements of good practice Brussels, 23.2.2007 SEC(2007) 280:

<https://appaltinnovativi.gov.it/uploads/attachments/ck9yd1ya71fsc0ongxtmtf62k-5219-com-sec-2007-0280-10-elements-of-good-practice.pdf>

4. Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions - Pre-commercial Procurement: driving innovation to ensure sustainable high quality public services in Europe {SEC(2007) 1668} /* COM/2007/0799 final */ 'Public Procurement for research and innovation', independent Wilkinson expert group, 2005.

Секція 5. Комерціалізація об'єктів права інтелектуальної власності в умовах Індустрії 4.0.

Свіщова Н. С.

аспірант, асистент кафедри Менеджменту інноваційного підприємництва та міжнародних економічних відносин,
Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут»

Розвиток процедури вартісної оцінки об'єктів інтелектуальної власності з урахуванням Індустрії 4.0

В останні роки тема економічної оцінки інтелектуальної власності набуває все більшої актуальності і активно входить в реальне життя, впливаючи на ефективність економіки. Важливість цієї теми в рамках сучасної економічно-інноваційної стратегії важко переоцінити. Досить згадати, що Нобелівська премія 2018 року в області економіки була присуджена саме за дослідження впливу технологічних інновацій при довгостроковому макроекономічному аналізі [1].

З точки зору інтелектуальної власності, кожна революція, як правило, впроваджувала щось нове - інновації, що в свою чергу зумовили серію змін у всіх галузях економіки та розповсюдження нових патентів та конструкцій. Але у порівнянні з попередниками, Індустрія 4.0 перевершує очікування і швидко змінює основи багатьох областей, включаючи інтелектуальну власність [2].

Щодо патентів, то світовий підйом заявок на патенти в минулому десятилітті є безпрецедентним. Правління Всесвітньої організації інтелектуальної власності повідомило, що загальна кількість заявок на патент у світі в 2011 році перевищила 2 мільйони, вперше з темпом зростання майже 8% лише за один рік з 2010 року. Телекомунікації, швидка еволюція мобільних телефонів до смартфонів, пов'язане з цим поширення мобільних додатків та

розгорнуті патентні війни (наприклад, між Apple та Samsung) свідчать про високу швидкість змін за останнє десятиліття.

Вибір підходів та методів оцінки вартості майнових прав інтелектуальної власності має здійснюватися на підставі таких принципів, як достовірність, об'єктивність, універсальність, послідовність, надійність, адекватність, практичність та з критерієм грошових витрат [3].

Процедура оцінки включає в себе наступні етапи [4]: вивчення спеціальної літератури по оцінюваному об'єкту інтелектуальної власності; вивчення та пошук аналогів ОІВ; маркетингові дослідження ринку з використання ОІВ; збір та аналіз вартісних даних з розробки та реєстрації аналогічних ОІВ; виконання розрахунків; аналіз і узгодження результатів; висновки оцінювача; складання Звіту про оцінку майнових прав інтелектуальної власності.

В умовах формування передумов для переходу до Індустрії 4.0, зростання кількості технологій та скорочення часу корисного використання інновацій, важливим у оцінюванні вартості ОПІВ є життєвий цикл оцінюваного об'єкта.

Управління процесом створення, охорони і використання патентоспроможного результату інтелектуальної діяльності здійснюється поетапно в часі. Етапи управління результатом інтелектуальної діяльності відповідають етапам його життєвого циклу. Життєвим циклом результату інтелектуальної діяльності називається поетапний процес його існування, починаючи від планування результату інтелектуальної діяльності і закінчуючи переходом створеного на його основі об'єкта інтелектуальної власності в суспільне надбання [5, 69]. Класично виділяють п'ять етапів життєвого циклу ОІВ: створення, набуття прав, використання (комерціалізація), захист, утилізація.

З настанням Індустрії 4.0 головною метою ефективного управління інтелектуальною власністю підприємств є зробити процес створення і існування результату інтелектуальної діяльності не тільки безперервним, а й циклічним. Щоб зробити процес створення безперервним і циклічним, виділимо п'ять етапів управління ОПІВ. Для забезпечення процесу циклічності та безперервності етап комерціалізації отриманого об'єкта інтелектуальної власності повинен збігатися або перетікати в випереджуючий етап створення

подальшого результату інтелектуальної діяльності, створеного на базі раніше отриманого, тобто давати початок життєвого циклу нового ОПІВ.

Підсумовуючи вищезгадане, з переходом до Індустрії 4.0 життєвий цикл об'єктів інтелектуальної власності має вдосконалюватися, бо з урахуванням швидких змін в технологіях, ОПІВ стають дуже чутливі до технічного старіння і строк їхньої корисної експлуатації скорочується.

Існуючі підходи до економічної оцінки інтелектуальної власності не в повній мірі дозволяють охопити можливості оцінювання з урахуванням стрімкого зростання кількості технологій та скорочення часу їх корисного використання, а загалом і життєвого циклу об'єктів інтелектуальної власності, тому виникає необхідність розробки нового інструмента оцінки. Подальші дослідження повинні бути орієнтовані на розвиток підходів та методів вартісної оцінки об'єктів інтелектуальної власності та науково обґрунтувати актуальність розробок з огляду на Індустрію 4.0.

Список використаних джерел:

1. Old.nobelprize.org, (2021). [online] Available at: <https://old.nobelprize.org/eco-press.pdf?_ga=2.151663408.843139967.1538992785-977446196.1538476224> [Accessed 31 March 2021].
2. Свіцова Н. С. Деякі проблеми розвитку сфери інтелектуальної власності в контексті Індустрії 4.0 [Електронний ресурс] / Н. С. Свіцова, П. Г. Перерва // Законодавство України у сфері інтелектуальної власності та його правозастосування: національні, європейські та міжнародні виміри : матеріали 7-ї Всеукр. наук.-практ. конф. молодих вчених та студентів з проблем інтелектуальної власності, 27 вересня 2019 р. : електрон. зб. – Електрон. текст. дані. – Київ, 2019. – С. 280-285. – URI: <http://repository.kpi.kharkov.ua/handle/KhPI-Press/43514>
3. Капіца Ю., Мальчевский І., Аралова Н., Федченко Л. Оцінка вартості інтелектуальної власності в наукових організаціях. – Вісник НАНУ. – 2002. – № 7. – С. 38-45.]
4. Теоретичні та методичні засади оцінки вартості інтелектуальної власності: Монографія / О.П. Орлюк, О.Б. Бутнік-Сіверський, Л.Ю. Федченко, Г.О. Андрощук та ін. – К.: ТОВ «Лазурит-Поліграф», 2011. – 726 с., с. 305

5. Ксенофонтowa М.М. Інтелектуальна власність: у схемах і таблицях: навч. посіб. / М.М. Ксенофотова, В.П. Самодай, С.Г. Дубовик. – Суми: Вид-во СумДПУ імені А.С. Макаренка, 2014. – 292 с, с 69.

Скоробогатова Н.Є.

к.е.н., доцент, доцент кафедри міжнародної економіки
КПІ ім. Ігоря Сікорського»

Результативність витрат вітчизняних підприємств на інновації

Забезпечення конкурентоспроможного положення підприємства неможливе без його активної інноваційної діяльності. Останнім часом спостерігається складна ситуація щодо економічного, політичного, соціального життя суспільства. Аналіз даних звітності українських підприємств свідчить про нестабільність їх фінансового стану. В умовах обмеженості власних фінансових ресурсів власники підприємств більшу увагу приділяють формуванню забезпеченості оборотними коштами. Як видно з рис. 1, більша питома вага у складі активів підприємств припадає на оборотні активи, причому з 2015 року розрив між обсягами оборотних та необоротних активів зростає:

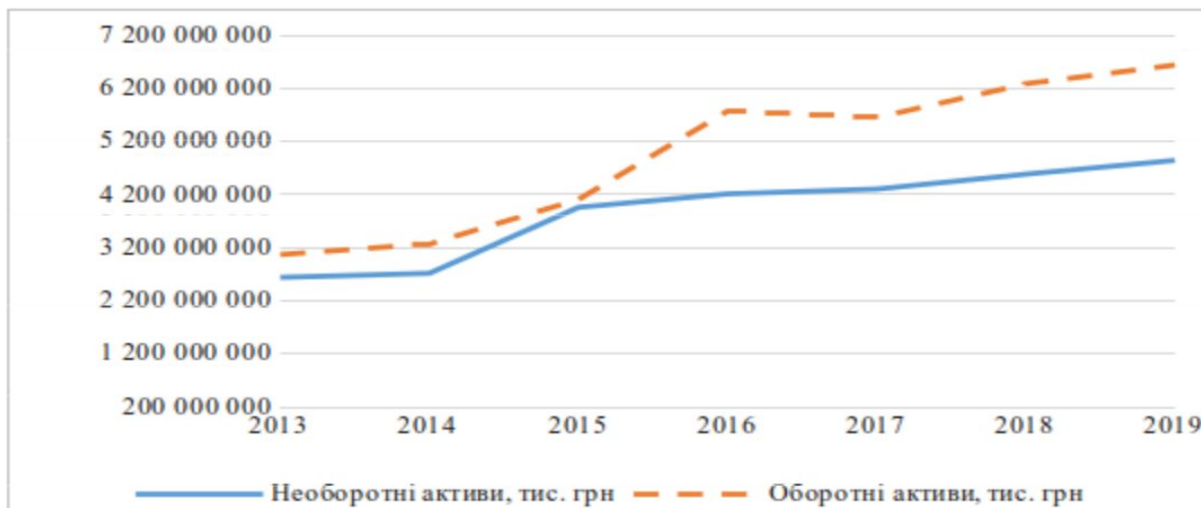

Рис. 1 – Динаміка обсягів оборотних та необоротних активів підприємств, 2013-2019 рр. (побудовано автором за даними [1])

Порівняльний аналіз обсягів витрат підприємств на інновації за 2007 – 2019 рр. свідчить про відсутність чіткої тенденції щодо вкладень підприємств у наукові розробки (рис. 2).

Рис. 2 – Динаміка витрат підприємств на інновації, 2007-2019 рр. (побудовано автором за даними [1])

Як видно з рис. 2, основну частину витрат на інновації становлять витрати на придбання машин, обладнання та програмного забезпечення, що викликано необхідністю в оновленні застарілого обладнання більшості промислових підприємств, а з іншого боку – запровадженням відповідного програмного забезпечення, яке обслуговує дане обладнання та дозволяє оптимізувати бізнес-процеси на підприємстві. В даному контексті слід також відзначити технології Четвертої промислової революції, пов'язані з повною автоматизацією виробництва, застосуванням кіберфізичних систем, інтернет-технологій тощо, що спонукає до розробки нового обладнання та технологій, які більшою частину становлять необоротні активи підприємств. Водночас, проведений кореляційний аналіз свідчить про відсутність щільного зв'язку між обсягами витрат на інновації та кількістю необоротних активів підприємств ($K_{кор} = 0,471$). Як загальновідомо, інновації мають підвищувати ефективність

виробництва, дозволяючи отримати економічний або ж екологічний чи соціальний ефект.

У результаті проведеного дослідження було виявлено відсутність щільного взаємозв'язку між обсягом витрат на інновації та рентабельністю операційної діяльності ($K_{кор} = 0,3983$), майже відсутню залежність між обсягом витрат на інновації та витратами на виробництво ($K_{кор} = 0,1763$) (рис. 3). В даному контексті виникає питання щодо доцільності витрат на інновації, якщо вони не приносять відповідного економічного ефекту.

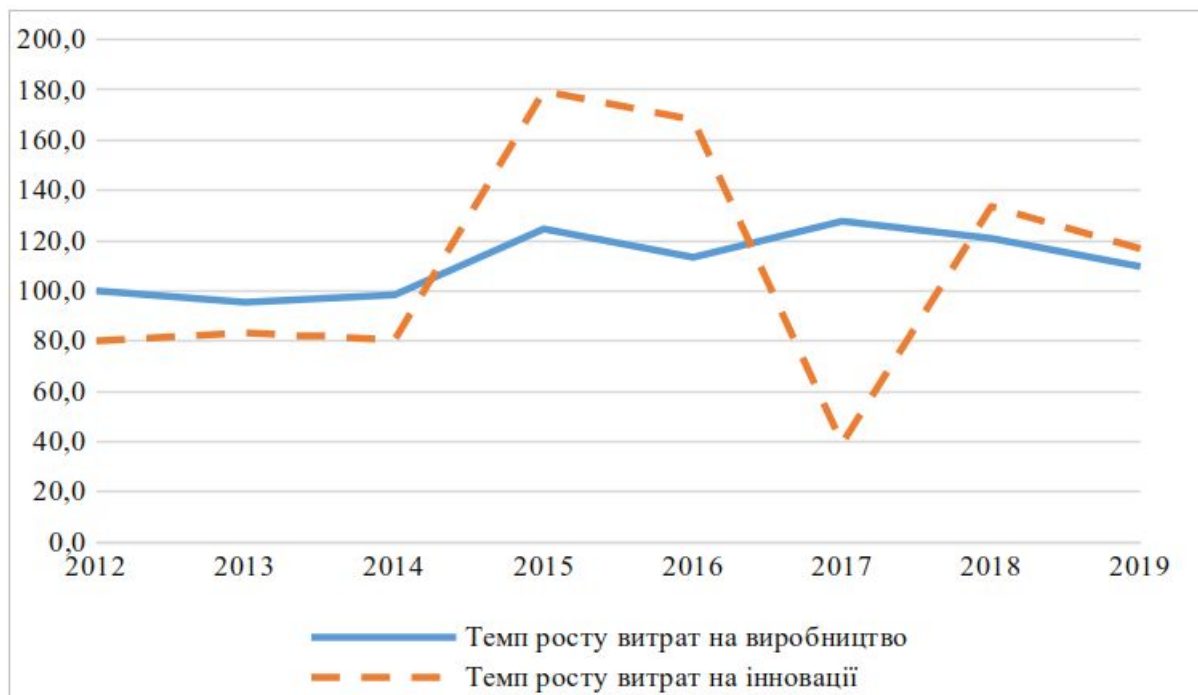

Рис. 3 – Темп росту витрат на виробництво та витрат на інновації, 2012-2019 рр. (побудовано автором за даними [1])

Проте, якщо розглядати складові витрат на інновації, то найбільш щільний взаємозв'язок мають витрати на науково-дослідні роботи (НДР) та витрати на виробництво ($K_{кор} = 0,8853$); витрати на НДР та обсяг необоротних активів підприємств ($K_{кор} = 0,8668$). Безумовно, в кожному окремому випадку необхідно аналізувати додаткову інформацію. Проте виявлена залежність та високий ступінь кореляції між витратами на НДР та обсягом придбання машин, обладнання та програмного забезпечення ($K_{кор} = 0,7060$) дозволяє висунути гіпотезу про комплексний підхід до запровадження інновацій підприємствами:

оновлення та розширення необоротних активів підприємств на основі проведення науково-дослідних робіт.

Водночас, виникає проблема віднесення витрат, пов'язаних зі створенням об'єкта інтелектуальної власності до складу нематеріальних активів (більшою мірою), витрат періоду та первісної вартості основних засобів. Зокрема, якщо вартість програмного забезпечення та інформаційно-комунікаційних продуктів, які в умовах Індустрії 4.0 активно розробляються власними силами підприємств або ж придбаваються у розробників. Вартість операційних систем, які встановлено на комп'ютерну техніку в момент її продажу (так звані ЕОМ-версії), або ж програмне забезпечення для роботи обладнання з програмним управлінням, – програмі продукти даного типу забезпечують роботу основного засобу, без яких він не працюватиме, тобто не виконуватиме свої функції [2].

Висновок. Таким чином, відсутність щільного кореляційного зв'язку між загальною сумою витрат на інновації та рентабельністю вітчизняних підприємств констатує несуттєвий ефект від впровадження інновацій у короткостроковій перспективі. Щільний взаємозв'язок між обсягом витрат на науково-дослідні розробки та обсягом придбаних необоротних активів підприємствами свідчить про можливий потенційний ефект вітчизняних розробок у довгостроковій перспективі, що дозволить підвищити результативність їх діяльності. Водночас, для комплексної оцінки результативності витрат підприємств на інновації вважаємо за необхідне оцінювати також екологічний та соціальний ефекти від їх впровадження, які не завжди дозволяють отримати економічний результат. Окрім того, врахування галузевої спрямованості інновацій надасть змогу визначити результат повною мірою.

Список використаних джерел:

1. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
2. Скоробогатова Н. Є. Об'єкти права інтелектуальної власності в системі бухгалтерського обліку // Облік і фінанси. - 2021. - №1 (91). - С. 20-28. URL: <http://www.afj.org.ua/pdf/807-ob-ekti-prava-intelektualnoi-vlasnosti-v-sistemi-buhgalterskogo-obliku.pdf>.

Хмілевська А. О.

Студентка, КПІ ім. Ігоря Сікорського,

Моїсеєнко Т. Є.

к.е.н, доцент, доцент КПІ ім. Ігоря Сікорського, доцент,

Бізнес-модель «Product as a service», як драйвер розвитку циркулярної економіки

У час стрімкого розвитку технологій у світі постала проблема боротьби зі сміттям та шкідливими викидами. Перенаселеність планети, а також не завжди ефективне використання природних ресурсів, супроводжується надмірним скороченням ресурсних запасів світу. Використання відходів так само успішно, як ресурсних запасів, допоможе виникненню нових технологій, створенню нових продуктів і вирішенню низки соціальних та екологічних проблем.

Глобальне партнерство країн в інтересах сталого розвитку передбачає й слідування загальносвітовим тенденціям – зміни «лінійної» економіки на «циркулярну» [1]. Відходи, викиди, скиди, погіршення екологічної ситуації – є результатом функціонування «лінійної» економіки, яка закріпилася у світі з часів Першої промислової революції. Принцип «лінійної» економіки – видобування сировини, її переробка, а потім викидання у сміття. Однак, глобальні тренди, такі, як зростаючий дефіцит ресурсів, техніко-технологічний прорив і зміна споживчих потреб нових поколінь створюють умови, в яких вважається недоцільним, щоб продукти потрапляли на сміттєзвалища.

На основі численних досліджень зроблено висновок про те, що ступінь стійкості діяльності компанії стає важливим для споживачів під час здійснення покупок. Згідно з глобальним опитуванням Nielsen [2], 39 % респондентів готові сплачувати більше за продукцію, виготовлену з екологічно чистих матеріалів.

Стійкість особливо важлива для покоління «Y» (20–35 років) і покоління «Z» (15–20 років). Відповідно, молоді люди вже не задоволені голосними рекламними гаслами, а сподіваються, що компанії підкріплять свої слова діями. Вони приділяють увагу екологічній діяльності компаній, як при покупці продукції, так і при виборі роботодавця. Це має вирішальне значення для

компаній, оскільки ці молоді люди становлять майбутню когорту споживачів з належною купівельною спроможністю. З іншого боку, переваги споживачів також пов'язані з економією, яку несе в собі циркулярна економіка. Спираючись на дослідження Euromonitor International [3], можна відмітити, що споживачі частіше обирають екологічно чисті методи, наприклад, закупівля вторинної, попередньо використаної або довготривалої продукції, оскільки вони надають змогу економити.

Головною передумовою виникнення циркулярної економіки є технологічний розвиток та новітні технологічні досягнення Індустрії 4.0.

IoT (інтернет речей) і «розумні пристрої» – система пристроїв, які підключені до інтернету та здатні передавати інформацію один одному, надає виробникам можливість постійно отримувати дані від пристроїв, дистанційно керувати їх роботою, визначати їх положення і стан, збирати та аналізувати дані, що стосуються їх використання. Однак, ефективне застосування цих інструментів потребує як внутрішніх перетворень всередині компаній, так і змін у їх зовнішній взаємодії. Тому існує актуальна необхідність пошуку нових підходів до інновацій та правового захисту інтелектуальної власності.

В умовах активної реалізації моделі розвитку цифрової економіки відкриті інновації стають джерелами цифрового прориву. Не завжди ефективно проводити всі дослідження та розробки (НДДКР) в межах корпорації, сподіваючись зберегти переваги інтелектуальної власності лише завдяки власним можливостям, що притаманне моделі закритих інновацій. Концепція відкритих інновацій передбачає, що інноваційне підприємство отримує знання та технології інших організацій та адаптує їх, тим самим зменшуючи власні витрати на НДДКР. У той же час використання знань та досвіду зовнішніх партнерів інноваційних підприємств стосується не лише інноваційного процесу, а й пошуку різних шляхів розвитку існуючих технологій та нових сфер захоплення ринку. Таким чином, відкриті інновації у сфері циркулярної економіки будуть поширювати дану концепцію.

Драйвером циркулярної економіки також є виробнича модель «Продукт як послуга» (“Product as a Service” – PaaS), коли підприємства пропонують клієнтам передплату на використання своїх товарів, відповідаючи за весь життєвий цикл продукції: технічне обслуговування, ремонт і переробку.

Виробники можуть це зробити лише в тому випадку, якщо вони контролюють та аналізують діяльність і стан своєї продукції. У моделі PaaS смарт-пристрій відстежує стан продукту та надсилає попередження, якщо його потрібно відремонтувати чи замінити. Завдяки своїй зручності ці рішення є досить привабливими, як для споживачів, так і для виробників. Після первинних інвестицій останні стануть вигіднішими постачальниками, оскільки збережуть право власності на продукцію під час збору даних про їх використання, яка використовується для подальшої оптимізації процесів проектування і виробництва. Аналогічно, компанії можуть розвивати тісніші відносини з клієнтами, отримуючи додаткову вартість за консультаційні послуги. Удосконалення продуктів та процесів і створення довготривалих відносин з кінцевими замовниками – все, що потрібно компаніям, щоб вести свій бізнес у майбутньому успішно в умовах високої мінливості світового ринку.

Минуло менше десятиліття, коли економіка спільного використання стала частиною суспільної свідомості разом з такими компаніями, як Couchsurfing, Airbnb та Uber, завдяки яким споживачі можуть ділитися своєю власністю з іншими за допомогою цифрових платформ [4]. Зростання економіки спільного використання, що забезпечується технологічним розвитком, зменшило потребу людей у власності. Рішення для спільної економіки зменшують кількість відходів, створюючи ситуацію, в якій потрібно менше продукції.

Низку ініціатив розпочато, для прикладу, в Угорщині для спільного використання як звичайних автомобілів (Avalon CareSharing), так і електричних автомобілів (GreenGo). За допомогою GreenGo (телефонний додаток) можна шукати автомобілі у місцевому районі та перевіряти рівень їх зарядки та орієнтовного діапазону.

PaaS та циркулярною економікою керують міленіали. Вони реструктуризують давно створені галузі, щоб адаптувати їх у свій унікальний спосіб життя. Ефект від їх існування спостерігається в різних секторах.

Міленіали диктують, яким галузям промисловості слід переходити на PaaS. Основні категорії, які покоління Y та Z воліють орендувати, а не купувати, включають: меблі (45%), ігрові системи (37%), одяг (35%), інструменти (35%), технології (33%), модні аксесуари (29 %) та побутова техніка (29%) [5].

Найбільша група людей, які орендують речі, - у віці від 18 до 38 років. На цю групу припадає 64% орендарів. Найменша вікова група орендарів – після 50 років, що становить лише 16% усіх шанувальників переходу до моделі PaaS.

Розглянемо екологічні переваги моделі продукту, як послуги і як вона сприяє циркулярній економіці.

Більш довготривалі ресурси. Модель «PaaS» розриває зв'язок між дефіцитом ресурсів та економічною діяльністю, пропонуючи товари, які можна використовувати повторно або постійно, оптимізуючи продуктивність ресурсів.

Максимізація споживання шляхом залучення кількох користувачів. «PaaS» допомагає знизити час «простою» товарів під час перебування на ринку в очікуванні купівлі (продажу), і час, коли багато товарів не застосовуються. Це означає, що компанії, які пропонують товари як послугу, можуть збільшити кількість користувачів, які отримують вигоду від того самого обсягу товарів.

Подовжений термін служби виробу. Продукт як послуга дозволяє експлуатувати продукти довше, оскільки компанія несе відповідальність за рівень догляду за товарами. Це не тільки задовольняє споживача, але й забезпечує більшу корисність, не потребуючи додаткових природних ресурсів. Чим довше товар може утримуватися в обігу, тим менша потреба у виробництві нових товарів.

Рішення про утилізацію. Оскільки більшість пропонованих продуктів як послуга засновані на екологічності, компанії передбачають рішення про закінчення терміну експлуатації для повторного використання, зміни призначення та переробки своєї продукції, коли вони дійшли до кінця продуктивного життя.

Заохочення споживачів ділитися, а не купувати. Частина шляху до більш циркулярної економіки передбачає допомогу споживачам мислити інакше, та пропонують вибір та альтернативу поточному способу споживання.

Використання лише необхідного. Продукти як послуга дають споживачам можливість використовувати лише те, що їм потрібно та коли їм це потрібно. Це частина загальної тенденції мінімалізму та екологічної споживчої етики.

Економія коштів. Використання товару як послуги пропонує споживачеві економію грошей. Хоча це не може бути безпосередньо екологічною вигодою,

варто зазначити, що PaaS дає споживачам можливість зберегти більше грошей на соціальні та екологічні цілі у своїх місцевих громадах.

Список використаних джерел:

1. Global Waste to Grow by 70 Percent by 2050: *World Bank Report*. URL: <https://www.worldbank.org/en/news/press-release/2018/09/20/global-waste-to-grow-by-70-percent-by-2050-unless-urgent-action-is-taken-world-bank-report>
2. A Strategy Guide by Nielsen. 2018. URL: <https://www.nielsen.com/wp-content/uploads/sites/3/2019/04/global-sustainable-shoppers-report-2018.pdf>
3. Euromonitor 2019 Global Trends. 2019. URL: <https://www.slideshare.net/Foodsfluidsandbeyond/euromonitor-2019-global-trends>
4. Юсин М. С. Економіка спільної участі як чинник соціальних змін / Магістерська дисертація зі спеціальності [8.03010101 «Соціологія»]. URL: http://www.sociology.kpi.ua/wp-content/uploads/2016/Yusin_m_the_diploma.pdf
5. Веб-сайт “Product as a Service”. URL: <https://productasaservice.net/blog/>

Хоменко І.І.

старший науковий співробітник, Центр досліджень інтелектуальної власності та трансферу технологій НАН України

До врегулювання проведення патентно-кон’юнктурних досліджень в Україні

Проведення маркетингових, а також патентно-кон’юнктурних досліджень є важливою складовою просування високотехнологічної продукції на іноземні, та національний ринок. На цей час в Україні не реалізовані положення Закону України «Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій» стосовно затвердження державних стандартів та методик проведення патентно-кон’юнктурних досліджень. ДСТУ 3575—97 «Патентні дослідження. Основні положення та порядок проведення» не містить вимог щодо проведення аналізу

кон'юнктури ринку при створенні винаходів та реалізації ліцензій, а також відповідних форм, що принципово відрізняє цей стандарт від аналогічних стандартів прийнятих у нових незалежних державах, зокрема, Білорусі, Казахстані, РФ.

За пропозицією НАН України, до Плану заходів щодо реалізації Концепції реформування системи фінансування та управління науковою і науково-технічною діяльністю на період до 2017 р., затвердженого розпорядженням Кабінету Міністрів України від 17.12.2012 № 1077, було внесено пункт про розробку національного стандарту та методики проведення патентно-кон'юнктурних досліджень. Виконавцями досліджень було визначено НАН України, Держінформнауки, Мінекономрозвитку. З урахуванням зазначеного розпорядження Центром досліджень інтелектуальної власності та трансферу технологій НАН України (ЦДІВТТ) із залученням фахівців Технічного центру НАН України було розроблено Проект національного стандарту України патентно-кон'юнктурних досліджень та Методику проведення патентно-кон'юнктурних досліджень. Проекти документів були розглянуті створеною НАН України робочою групою, до складу якої увійшли представники Міністерства освіти і науки України, Державної служби інтелектуальної власності України, Українського інституту науково-технічної та економічної інформації, наукових установ і вищих навчальних закладів. Вказані проекти документів були направлені НАН України до Міністерства освіти і науки України (лист від 14.10.2014 № 58/1860-5).

У листі зазначалося, що в Україні на відміну від нових незалежних країн відсутні установи, що накопичують, систематизують інформацію щодо виробників та ринки збуту технологій, інноваційної продукції, обсягів її виробництва. Зазначалося, що здійснення в Україні патентних досліджень відповідно до ДСТУ 3575-97 «Патентні дослідження. Основні положення та порядок проведення» було можливим завдяки створенню і закупівлі баз даних щодо об'єктів промислової власності як у країнах колишнього СРСР, так і в міжнародних організаціях. Враховуючи, що проект стандарту проведення патентно-кон'юнктурних досліджень у багатьох випадках посилається на стандарт ДСТУ 3575-97 або пов'язаний з ним, НАН України підтримала пропозицію МОН України: замість прийняття нового стандарту, розробити

проект змін до діючого стандарту ДСТУ 3575-97, що враховував би специфіку проведення патентно-кон'юнктурних досліджень. У зв'язку з цим додатково ЦДІВТТ було підготовлено проект змін до стандарту ДСТУ 3575-97 та направлено МОН України листом від 14.10.2014 № 58/1860-5.

Крім того, НАН України запропонувала звернутися до Кабінету Міністрів України з клопотанням доручити уповноваженим органам державної виконавчої влади у встановленому порядку внести зміни до ДСТУ 3575-97 «Патентні дослідження. Основні положення та порядок проведення», забезпечити проведення аналізу наявних сучасних іноземних джерел економічної, маркетингової та кон'юнктурної інформації щодо технологій, інноваційної продукції, нових матеріалів та надати пропозиції щодо закупівлі іноземних видань, прав користування іноземними базами даних з метою забезпечення виконання частини 3 статті 10 Закону України «Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій».

Зазначене вище доручення 2012 року стосовно нормативного забезпечення проведення патентно-кон'юнктурних досліджень було перенесено до Плану заходів з реалізації Концепції реформування державної політики в інноваційній сфері на 2015-2019 роки, затвердженому розпорядженням Кабінету Міністрів України від 4 червня 2015 р. № 575-р., яким визначалося, що у 2018 р. МОН, Мінекономрозвитку, Мінрегіон, Мін'юст мали розробити проект змін до державного стандарту “Патентні дослідження” (ДСТУ 3575-97) у частині проведення патентно-кон'юнктурних досліджень.

Вказане доручення уповноваженими органами не було виконано, що свідчить про відношення цих органів як і до вимог виконання Закону «Про державне регулювання діяльності трансферу технологій в Україні», так і до доручень Кабінету Міністрів України з цього приводу.

В той же час, розроблений ЦДІВТТ НАН України проект Методики проведення патентно-кон'юнктурних досліджень розміщено на сайті НАН України та рекомендується для використання в якості довідкового та методичного матеріалу при здійсненні досліджень [2]. Проект включає розділи: 1. Загальні положення, що містять: загальні засади проведення патентно-кон'юнктурних досліджень; види робіт під час проведення патентно-кон'юнктурних досліджень. 2. Завдання на проведення патентно-

кон'юнктурних досліджень. 3. Регламент пошуку під час проведення патентно-кон'юнктурних досліджень з положеннями: регламент пошуку; визначення предмета досліджень та класифікаційних індексів; пошук держав дослідження; визначення ретроспективності досліджень; вибір джерел інформації. При цьому слід зазначити, що інформація включає патентну інформацію, кон'юнктурно-економічну інформацію, науково-технічну інформацію. 4. Довідка про проведення патентно-кон'юнктурних досліджень. 5. Кон'юнктурно-економічна, патентна та науково-технічна інформація, техніко-економічні показники, тенденції розвитку ОГД, що включає підрозділи кон'юнктурно-економічна, патентна та науково-технічна інформація щодо ОГД та об'єктів аналогічного призначення; техніко-економічні показники ОГД та об'єктів-аналогів; провідні організації (фірми), що розробляють (виробляють) об'єкти аналогічного призначення; тенденції розвитку ОГД та об'єктів-аналогів. 6. Визначення зовнішньоторговельних потоків ОГД та об'єктів-аналогів. 7. Визначення обсягу ринку, що включає наступні розділи: Обсяги виробництва ОГД та об'єктів-аналогів; Аналіз обсягу ринку. 8. Визначення ситуації щодо використання прав на об'єкти промислової власності.

Як додаток до методики наведено перелік біля 90 сучасних баз даних патентної, науково-технічної та кон'юнктурно-економічної інформації, підготовлений с.н.с. Відділення гібридних моделюючих і керуючих систем в енергетиці ІПМЕ ім. Г.Є. Пухова НАН України, к.т.н. О.В. Васильєвим

Наведено інформацію щодо обсягу інформаційного масиву, глибини ретроспекції, частоти оновлення баз даних, географічного ареалу охоплення даних. Вказується, чи містять бази даних патентну чи науково-технічну та кон'юнктурно-економічну інформацію або інформацію всіх видів.

Таким чином, на цей час уповноваженими державними органами МОН України та Мінекономіки України не забезпечено виконання вимог Закону України «Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій» стосовно затвердження державних стандартів та методик проведення патентно-кон'юнктурних досліджень. В той же час проект змін до ДСТУ 3575-97 щодо проведення патентно-кон'юнктурних досліджень, а також проект Методики проведення патентно-кон'юнктурних досліджень було підготовлено в НАН України ще у 2015 р., однак протягом 6 років не затверджено зазначеними

органами. Одночасно проект Методики використовується науковими установами, а також зацікавленими ЗВО, іншими організаціями в якості рекомендацій.

Висновок. Актуальним є здійснення заходів з забезпечення в Україні наукових установ, ЗВО інформацією щодо кон'юнктури іноземних та національного ринків, маркетинговою інформацією з метою комерціалізації ОІВ, результатів досліджень, Вказане положення було передбачено Планом заходів з реалізації Концепції реформування державної політики в інноваційній сфері на 2015-2019, яким визначалося подання на розгляд Кабінету Міністрів України проектів нормативно-правових актів щодо державної підтримки системи науково-технічної інформації, зокрема підключення її до європейських мереж інформації з питань кон'юнктури ринку (виконавці МОН, Мінекономрозвитку, Мінфін, Мін'юст, НАН України (за згодою)).

Список використаних джерел:

1. Винахідницька діяльність у наукових установах / За ред. Ю.М. Капіци; кол. авторів: Ю.М. Капіца, Т.Г. Косско, Д.С. Махновський, І.І. Хоменко, Н.І. Аралова, М.П. Туров: Наук.-практ. вид. К.:Логос, 2021. 455 с. URL: (https://ipr.nas.gov.ua/wp-content/uploads/2021/01/Vynakhidnytska_Diialnist_v_Naukovykh_Ustanovakh_2021.pdf)
2. Маркетингові та патентно-кон'юнктурні дослідження. Проект Методики проведення патентно-кон'юнктурних досліджень. ЦДІВТТ НАН України. URL: https://ipr.nas.gov.ua/?page_id=330

Цибульов П.М.

д.т.н., професор, помічник ректора

Юрчишин О.Я.

к.т.н., доцент, директор департаменту

Хмарський А.В.

начальник відділу КПІ ім. Ігоря Сікорського

Комерціалізація інтелектуальної власності дослідницьким університетом технічного профілю

Університети, особливо дослідницькі університети технічного профілю, створюють більше половини об'єктів права інтелектуальної власності (ОПІВ) України. Але всього кілька відсотків ОПІВ використовуються у виробництві товарів і наданні послуг забезпечуючи їх конкурентоспроможність. Причиною цього є чисельні бар'єри на шляху комерціалізації ОПІВ [1], тобто, переданні майнових прав на них за фінансову винагороду суб'єктам економічної діяльності за межі університету. Кількість і вартість комерціалізованих університетом ОПІВ є одним з найбільш об'єктивних критеріїв для визначення рейтингу університету, тобто, корисності університету для суспільства.

З метою підвищення ефективності комерціалізації ОПІВ в КПІ ім. Ігоря Сікорського розроблена і випробується технологія комерціалізації ОПІВ, зокрема винаходів і корисних моделей. На рисунку представлені етапи цієї технології.

Процес розпочинається з електронного повідомлення автора про створений ним ОПІВ (етап 1). Таке повідомлення є обов'язковим, якщо цей об'єкт визнається службовим згідно Цивільного кодексу України, Закону України про охорону прав на винаходи і корисні моделі, або Положення про службові винаходи/корисні моделі університету.

На другому етапі за спеціальною методикою [3] встановлюється рейтинг цінності ОПІВ.

Оцінювання здійснюється із використанням семи складових, які кількісно та якісно відображають «цінність» об'єкту права інтелектуальної власності.

Кожна з складових у загальну оцінку має внесок, що визначається ваговим коефіцієнтом, зокрема:

- видом ОПІВ;
- сферою його використання;
- джерелом витрат на патентування;
- рівнем ОПІВ до промислового використання;
- орієнтовними строками комерціалізації;
- прогнозованим прибутком;
- активністю галузі, до якої належить ОПІВ.

Після цього визначають доцільність набуття прав на перспективні ОПІВ (етап 3). Останнім часом, беручи до уваги суттєве (в рази) збільшення зборів за дії, пов'язані з охороною прав на ОПІВ [2], університет переглянув політику в цьому питанні. Відтепер університет набуває права тільки на службові винаходи/корисні моделі, віддаючи перевагу комерційно значущим винаходам.

Для оцінки комерційної значущості ОПІВ розроблена спеціальна методика. Методика передбачає визначення можливостей виходу технології на ринок, аналіз конкурентного середовища, ризиків організації виробництва і т.п.

Набуття прав на ОПІВ (етап 4) здійснює Департамент інновацій та трансферу технологій, у штатному розкладі якого є патентний повірений.

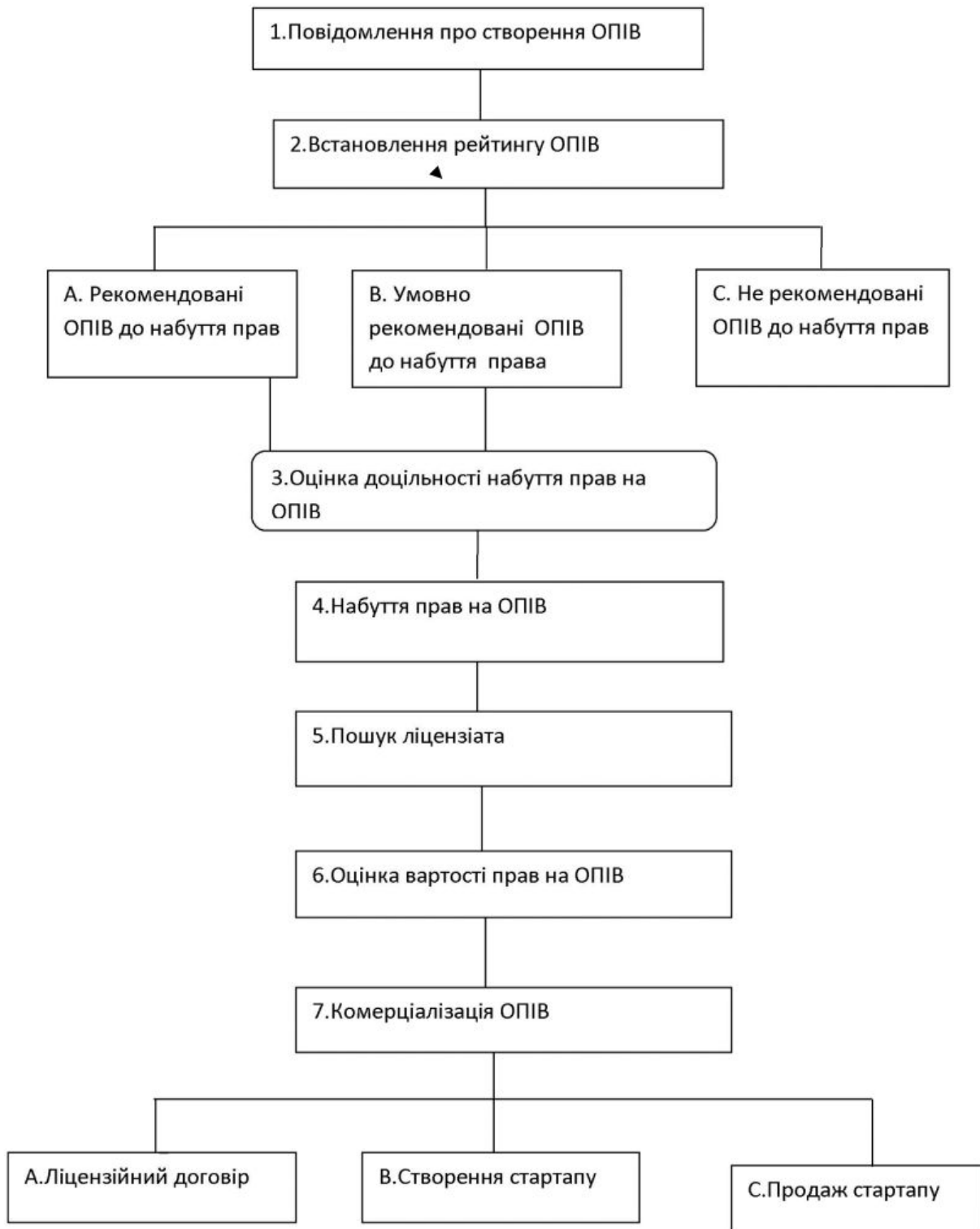

Рис. Послідовність етапів комерціалізації ОПІВ

Заявку на отримання патента на службовий винахід/корисну модель подає університет. Протягом чотирьох місяців від дати подання заявки з автором(ами) укладається договір про виплату йому авторської винагороди в розмірі не менше, як 20% від платежу, отриманого університетом як плату за використання ОПІВ [4].

Після дати подання заявки університет здійснює пошук потенційного ліцензіата (етап 5). Якщо ліцензіат буде знайдений, то здійснюється оцінка вартості майнових прав на ОПІВ за спеціальною методикою (етап 6) після чого відбувається його комерціалізація.

Університет використовує три варіанти комерціалізації (етап 7). На цей час основним варіантом є передання майнових прав на ОПІВ користувачу (ліцензіату) за ліцензійним договором. Другий варіант комерціалізації – створення стартапів на основі винаходів університету. Університет вносить майнові права на винахід/корисну модель в уставний капітал стартапу. Екосистема Sikorsky Challenge, яку адмініструє університет, є трампліном для виводу стартапів на ринок.

Цей варіант комерціалізації ОПІВ поки що знаходиться на початковому етапі розвитку, але має великі перспективи, оскільки дозволяє створювати нові інноваційні робочі місця, поєднувати ресурси університету, місцевої влади і бізнесу задля розвитку економіки регіону в рамках кластерної моделі. Для комерціалізації ОПІВ через продаж стартапу великій компанії університет іще не має достатнього практичного досвіду.

Висновки.

1. Кількість і вартість комерціалізованих університетом об'єктів права інтелектуальної власності є об'єктивним критерієм для оцінки корисності університету для суспільства.

2. Для підвищення ефективності комерціалізації об'єкти права інтелектуальної власності необхідно розробляти, випробувати і затверджувати внутрішні нормативні акти університету, що регулюють сумарний процес від створення об'єкта права інтелектуальної власності до отримання університетом і справедливого розподілу грошей від його комерціалізації.

Список використаних джерел:

1. Бар'єри на шляху комерціалізації результатів наукових досліджень в Україні/ П.М.Цибульов, В.Ф.Корсун//Наука та інновації-2009-Т5, №6.-с. 87-96.
- 2.Постанова КМУ від 12 06.2019 №496.
3. Войтко С.В. Методика оцінювання і рейтингування об'єктів права інтелектуальної власності.
- 4.Постанова КМУ від 04.12.2019 №1030.

Черненко Н. О.

к.е.н., доцент, доцент кафедри міжнародної економіки,
КПІ ім. Ігоря Сікорського»

Моїсеєнко Т. Є.

к.е.н., доцент, доцент кафедри міжнародної економіки,
КПІ ім. Ігоря Сікорського»

Корпоративна освіта, як інституціоналізований процес безперервної професійної підготовки

Корпоративний університет є моделлю університетської діяльності, яка виникає внаслідок спроби бізнесового середовища інтегрувати у власний контекст певні функції, які традиційно виконувала університетська освіта. Вперше така модель створена на початку 1900-х років і існує до сьогодні, як не академічний навчальний заклад, а інституціоналізований процес безперервної професійної підготовки. Такий університет не має наукових підрозділів, а його викладацький склад характеризується високим рівнем ротації. Викладачами часто стають працівники корпорації, що мають високу професійну компетентність [1].

У корпоративних університетах освітній процес базується на застосуванні методів та методик, що сприяють отриманню практичних вмінь, а саме: розв'язання змодельованих виробничих завдань; навчання колег колегами. Головним завданням такого навчання – отримання фундаментальних

професійних компетенцій: уміння вирішувати типові виробничі завдання, критичне мислення, аналітичні здібності).

З іноземного досвіду видно, що така інституція, як корпоративний університет, повинна бути: постачальником кадрів, перспективних ідей, центром спеціалізованого кластера (для проектування та програмування його розвитку). У рамках четвертої та п'ятої хвилі технологічного прогресу, корпоративний університет повинен стати своєрідним вектором освіти, науки та промисловості з метою забезпечення інвестиційно - інноваційного розвитку економіки у найближчому майбутньому. Запроваджена система навчання має сполучати всі рівні професійної освіти та бути профорієнтаційною для підбору кадрів для такого університету. Головною умовою існування корпоративного університету це наявність можливості перепідготовки та підвищення кваліфікації кадрів провідних галузей промисловості, бізнесу, органів державного управління на основі існуючих стандартів вищої освіти, за основу яких взяті гнучкі адаптивні освітні методики.

Окрім цього, ще однією із функцій корпоративних університетів є розробка проектів інноваційного розвитку на базі співробітництва підприємств, провідних галузей, наукових установ, закладів вищої фахової освіти. Потужні корпоративні університети повинні мати право надавати методологічне, кадрове, організаційне, правове, інформаційне забезпечення щодо легітимної реалізації пріоритетних національних, регіональних та міських проектів. Підтвердженням конкурентних переваг корпоративних університетів на глобальному ринку освітніх послуг є їх можливості щодо створення творчих колективів, експериментальних майданчиків, конференцій на підприємствах.

Диверсифікованою повинна бути міжнародна діяльність таких корпоративних університетів. Вони мають виконувати певний комплекс функцій, а саме: управляти експортом та імпортом освітніх послуг, проводити стажування в інших країнах, залучати іноземних фахівців, іммігрантів до корпоративного науково-освітнього середовища, інформаційного та організаційно-правового забезпечення бізнесової політики корпорацій.

Доцільно підсумувати, що сучасний корпоративний університет — це система організації практичного навчання, яка дає змогу постійно підвищувати професійний рівень працівників, розробляє механізми поєднання наукових

досліджень з розвитком людських ресурсів на основі визначеної стратегії розвитку компанії [1, 2].

Головними ознаками корпоративного університету є наявність: цільової аудиторії (кадрового складу, єдиної стратегії розвитку, єдиної концепції розвитку персоналу компанії) [1, 3].

Система корпоративного навчання дає можливість працівникам постійно підвищувати свій професійний рівень через навчання, стажування, участі у симпозиумах, конференціях, нарадах, бізнес-зустрічах. Натомість, суттєвою функцією корпоративного університету є інтелектуальна складова, що дає можливість брати участь у стратегічних дослідженнях, визначенні стратегії розвитку за допомогою проведення наукових досліджень, експериментів. Зазначені функції і створюють сутність корпоративного університету. Корпоративна освіта — це система безперервної професійної освіти компанії, що може здійснюватись як в її межах, так і поза ними.

Під тиском індустріалізації, існування нових форм освітньої діяльності у вигляді корпоративних університетів висуває й нові вимоги до викладацького складу. З одного боку, корпоративні університети (враховуючи їх практичне спрямування) потребують викладачів, які добре знають практику та володіють навчальними технологіями, що орієнтовані на втілення конкретних навичок та умінь у їх студентів на основі кейс-методів. Тому, такі заклади не завжди охоче залучають викладачів із традиційних університетів, які володіють тільки теорією і не завжди добре орієнтуються де її використовувати на практиці. З другого боку, корпоративним університетам складно не використовувати вже сформований кадровий потенціал, що має високий інтелект, досвід викладацької та наукової роботи, володіє методиками навчання. Тому, звичайно, вони залучають і викладачів (тренерів), які можуть працювати з урахуванням вимог замовника, здатні постійно оновлювати свої знання, розробляти прикладні навчальні курси, володіють сучасними технічними засобами та методами навчання, а отже, повною мірою орієнтовані на потреби ринку.

Висновок. Перевагами корпоративних університетів (у порівнянні з класичними університетами) є краща адаптованість навчального процесу до характеру виробничої діяльності, має місце прикладне спрямування до процесу підготовки фахівців, спеціалістів. На думку авторів, ці переваги і є основою

розширення корпоративної освіти та виходу її на міжнародний рівень. В рамках транснаціональних корпорацій (які мають міжнародний характер діяльності) процес корпоративного навчання варто розглядати як той, що не має обмежень та певних вимог, які, як правило, є у державних системах освіти. Такий процес навчання активізує міжнародну міграцію висококваліфікованих фахівців.

Отже, систему корпоративних університетів можна віднести до найвищого рівня інтернаціоналізації освітньої діяльності в світі. Оскільки в умовах індустріалізації економіки конкурентні переваги міжнародних корпорацій забезпечуються високими та якісними показниками кадрового потенціалу, його професійною мобільністю та спроможністю до інтерактивного, глобального, інноваційного мислення. Недаремно, в структурі провідних компаній світу вагоме місце посідають підрозділи, які забезпечують підготовку інтернаціонального персоналу. З огляду на вищезазначене, відмітимо, що особливостями корпоративного університетського навчання є максимальне наближення цього навчального процесу до фактичної практичної діяльності. Тобто, така освіта спроможна пристосувати набуті вміння та знання фахівця у певній галузі до потреб конкретного виробництва, що потребує постійного розширення знань на певних етапах його професійного розвитку.

Варто відмітити, що для утримання лідируючих позицій і конкурентоспроможності українським компаніям необхідно впроваджувати передовий досвід міжнародних компаній щодо корпоративного навчання. Однак, невеликі українські компанії проводять тільки одноразові тренінги, із-за браку коштів, вони не мають можливості розвивати корпоративне навчання на належному рівні.

Список використаних джерел:

1. Hearn D. An Examination of Corporate University Model [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.newfoundations.com/OrgTheory/Hearn721.html>
2. Kurbatov S. University Rankings and the Problem of Competitiveness of National Universities of Post-Soviet Countries in Global Educational Space: the Case of Ukraine // Evaluation in Higher Education. – 2012. – #6(2). – P. 59-75.
3. Times Higher Education. THE World International Rankings [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.timeshighereducation.co.uk/story.asp?sectioncode=26&storycode=411907&c=1>

Чернявська О.В.

Фахівець з інтелектуальної власності
Департаменту трансферу технологій
КПІ ім. Ігоря Сікорського»

Майнові права на об'єкти права промислової власності і договори про передачу таких прав

Ідеї, що виникають в головах авторів-творців технічних об'єктів, яких далі називатимемо винахідниками, можуть бути конструктивними, видатними, революційними, але, гроші за них можуть бути отримані тільки після того, як ці ідеї будуть втілені в продукт, що має попит на ринку, тобто в товар. А, як відомо, шлях від ідеї до товару довгий.

Одна справа, коли у винахідника є технічні, технологічні, фінансові можливості самому втілити ідею в товар. Але такий варіант – дуже рідке явище:

по-перше, на сучасному ринку має місце розподіл виробництв по різних країнах світу і промислова кооперація, які диктують учасникам цього ринку певні правила поведінки;

по-друге, чим складніший об'єкт техніки, створенням, вдосконаленням або суттєвою переробкою якого займається винахідник, тим більше фахівців з різних галузей техніки потрібно долучати до такої роботи. Тобто, потрібна професійна кооперація спеціалістів, які розуміють переваги і недоліки при створенні і подальшій експлуатації об'єктів техніки певних типів.

Інша справа, коли, як це досить часто буває, у винахідника немає або майже немає ресурсів, необхідних для реалізації ідеї, окрім його власних професійних знань і досвіду. Тоді виникає потреба поділитися і самою ідеєю, і правами, що виникають у зв'язку з нею.

Для фахівців у сфері інтелектуальної власності не секрет, що у винахідника є права двох типів:

- особисті немайнові права ;
- майнові права, що поширюються на товар, який буде вироблений і випущений на ринок.

Зауважимо в дужках, що і немайновим, і майновим правам приділено досить багато досліджень і висловлено багато думок з цього приводу. Але все ще лишаються деякі проблеми, пов'язані з обома типами прав.

Що стосується немайнових прав, пропоную розглянути ситуацію, яку легко можна уявити. Наприклад, один фахівець під час перекуру або кави-брейк може висловити якусь ідею, якесь припущення. Висловити, і не поставитись до такої ідеї серйозно. Інший почує, зацікавиться, почне шукати додаткову інформацію, з'ясує, що ідея може мати прикладне застосування, і запропонує ідею інвесторам. І кого вважати автором ідеї? Доказувати своє авторство за таких обставин досить важко. І не це є темою цього виступу.

Щодо майнових прав, то варто пам'ятати деякі їх особливості:

- по-перше, майнові права виникнуть у майбутньому, якщо будуть виконані певні умови,
- по-друге, якщо сторони вирішують заключити договір, то хочуть мати від цього якусь вигоду яку можна розрахувати, але не точно, з певною долею припущення.

Почнемо з другої. Засади договірного права дають сторонам можливість домовитись про ціну, що буде приємною для обох сторін.

Для тих, хто бажає визначити ціну більш точно, або для тих, кому потрібні документи, що підтверджують ціну, є можливість звернутися до спеціалістів з оцінки об'єктів права інтелектуальної власності (далі – ОПІВ). Або можна спробувати самостійно розрахувати ціну ОПІВ і скласти відповідний звіт.

Що стосується першої особливості, то тут є декілька аспектів, на які варто звернути увагу:

- згідно законодавства основна умова, виконання якої призведе до появи майнових прав – визнання певного об'єкту ОПІВ об'єктом права промислової власності офіційно, тобто через отримання відповідного патенту на винахід або корисну модель або свідоцтва на промисловий зразок, компонування напівпровідникових виробів, торговельну марку,
- але, якщо одна сторона-винахідник намагається заключити з іншою стороною-потенційним інвестором договір, то що винахідник (за умови, що у нього є лише ідея на певній стадії її опрацювання і усвідомлення технічних і

технологічних проблем, які потрібно буде вирішувати) має передати інвестору за цим договором.

Якщо звернутися, наприклад, до закону України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі», то там у ст. 1 визначено, що:

винахід (корисна модель) – результат інтелектуальної, творчої діяльності людини в будь-якій сфері технології;

патент (патент на винахід, патент на секретний винахід, патент на корисну модель, патент на секретну корисну модель) – охоронний документ, що засвідчує пріоритет, авторство і права на винахід (корисну модель);

права на винахід (корисну модель) – права інтелектуальної власності на винахід (корисну модель).

Зі ст. 6 випливає, що майнові права – результат реєстрації винаходу (корисної моделі), а їх обсяг визначається формулою винаходу (корисної моделі).

Тож, здається зрозумілим, що права, зокрема майнові, виникають у особи що отримала патент в момент, коли відбувається публікація про видачу патенту. А що ж тоді може запропонувати винахідник потенційному інвестору, якщо вони вступають у юридичні відносини, коли охоронного документу ще не існує?

Мій батько, Куцевич Валерій Людвікович, патентний повірений України (реєстраційний № 15), пропонував своїм клієнтам підписувати договір про передачу ноу-хау, до якого включав умову, що коли на предмет договору буде отриманий відповідний патент, договір перетворюється у ліцензійний.

Інші фахівці у галузі інтелектуальної власності пропонують клієнтам підписувати договір про співпрацю, але у його тексті докладно описують, що предметом договору є ідея, на яку майнові права виникнуть за умови видачі охоронного документу. І вимагають від винахідника або його представника якихось гарантій, що ідея варта і патентування, і втілення у товар.

Для уникнення цієї проблеми можливо варто внести у відповідні спеціальні закони, зокрема, у закон України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» положення, що дозволять чітко розуміти, що майнові права на об'єкти промислової власності існують з моменту його реєстрації, але якщо винахідник згоден передати суть ідеї і можливість працювати з нею, а

потенційний інвестор згоден вкладати в це кошти і час, то відбувається передача перш за все майнових прав. Такі права можна назвати, наприклад, «попередніми», або якимсь подібним чином. А ідея, відносно якої заключають договір і на яку буде подано заявку на винахід або корисну модель, назвати «попереднім винаходом» або «попередньою корисною моделлю».

Висновок. Взагалі не так важливі назви, як важливо, щоб і винахідник, і потенційний інвестор могли діяти в рамках правового поля і чітко розуміли свої права і обов'язки, а судді, виносячи рішення по справах щодо об'єктів права промислової власності, керувалися не тільки своїми уявленнями про такі об'єкти і професійним досвідом, а й могли спиратися на норму, прописану в законі.

Список використаних джерел:

1. Про охорону прав на винаходи і корисні моделі. Закон України (ВВР № 7 1994) // <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3687-12#Text>
2. Правила складання і подання заявки на винахід та заявки на корисну модель // Наказ МОН України (№ 22, 22.01.2001) // <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0173-01#Text>

Секція 6. Трансфер технологій в умовах постCOVID`ної економіки

Когут Н.Д.

к.ю.н., старший викладач,
КПІ імені Ігоря Сікорського

Особливості майнових прав на службові об'єкти інтелектуальної власності

Поняття службового об'єкту інтелектуальної власності в Цивільному кодексі України [1] не визначено, однак Закон України «Про авторське право і суміжні права» [2] дає визначення службового твору. Службовий твір – твір, створений автором у порядку виконання службових обов'язків відповідно до службового завдання чи трудового договору (контракту) між ним і роботодавцем. В свою чергу, службовий винахід (корисна модель) відповідно до Закону України «Про охорону прав на винаходи та корисні моделі» [3] це винахід (корисна модель), створений працівником. Крім того, службовими можуть бути майже будь-які об'єкти права інтелектуальної власності, крім засобів індивідуалізації учасників цивільного обігу, товарів та послуг.

Цивільний кодекс України у статті 429 передбачає, що майнові права на об'єкти інтелектуальної власності, створені у зв'язку з виконанням трудового договору, належать працівнику та роботодавцю *спільно*. Не дивлячись на те, що поняття «майнові права» також чітко не визначається цивільним законодавством, до них, традиційно, відносять майнові права інтелектуальної власності. При цьому, майнові права прирівняні до товарів, отже до них застосовуються положення щодо права власності. З аналізу законодавства та норм статті 370 Цивільного кодексу України випливає, що *спільна власність без встановлення часток* – це власність в рівних частках (50/50 %).

Отже, за загальним правилом, майнові права на службовий твір чи винахід належать роботодавцю та працівнику *спільно*, якщо інше не

встановлено договором. Якщо є декілька працівників, які створювати відповідний об'єкт права інтелектуальної власності, то законодавство не регулює як мають між цими працівниками розподілятися 50 % майнових прав інтелектуальної власності, які належать автору (авторам). Адже, законодавство не регулює порядок розподілу таких прав між співавторами залежно від ступеня їхнього вкладу, проте між співавторами може бути укладено окремий договір про розподіл майнових прав інтелектуальної власності на будь-якій стадії створення твору чи вже після його створення.

Крім того, законодавством не заборонено, щоб у трудовому договорі (контракті) було передбачено, що весь комплекс майнових прав на службовий об'єкт інтелектуальної власності належатиме роботодавцю (100 % майнових прав інтелектуальної власності). Також, це може бути окремий цивільно-правовий договір про передачу майнових прав інтелектуальної власності роботодавцю, який може бути укладений на будь-якій стадії створення об'єкту інтелектуальної власності чи вже після його створення.

Отже, для того, щоб, наприклад, на службовий винахід у роботодавця виникало 100 % майнових прав інтелектуальної власності необхідно, *щоб в трудовому договорі (контракті) було чітко передбачено, що майнові права на всі об'єкти, створені у зв'язку з виконанням трудового договору, належать роботодавцю в повному обсязі.* Адже, судова практика відзначає: приписи ст. 9 Закону України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі», які передбачають право на реєстрацію службового винаходу (корисної моделі) за роботодавцем не узгоджуються з вимогами статті 429 Цивільного кодексу України, тому у вирішенні відповідних спорів зазначену норму (ст. 9) слід застосовувати у частині, що не суперечить Цивільному кодексу України [4, с. 126] (більш свіжа норма).

Право на реєстрацію винаходу, яке належить роботодавцю відповідно до ст. 9 Закону України «Про охорону прав на винаходи та корисні моделі» можна розглядати не як виникнення у роботодавця 100 % майнових прав, а як право роботодавця залишити в себе винахід в якості конфіденційної інформації строком на 4 роки. Відсутність у роботодавця стовідсоткових майнових прав на службовий винахід підтверджується положеннями цього ж закону, який передбачає, що з працівником має бути укладено договір щодо розміру та умов

виплати йому винагороди відповідно до економічної цінності винаходу, яка може бути одержана роботодавцем. А мінімальні ставки винагороди відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження мінімальних ставок винагороди авторам технологій та особам, які здійснюють їх трансфер» від 4 грудня 2019 року №1030 [5] визначені у розмірі 20 %, а не 50%, це на наш погляд, пов'язано з тим, що комерціалізація винаходу передбачає значні капіталовкладення з боку підприємства-роботодавця.

Пункт 1 зазначеної Постанови: «Підприємство, наукова установа, організація або заклад вищої освіти, яким автор (автори) технології та/або її складових передав майнові права на технологію та/або її складові, виплачують такому авторові (авторам) винагороду у розмірі мінімальної ставки винагороди авторам технологій...» *некоректно прописано*. Оскільки, якщо працівник-винахідник вже передав майнові права інтелектуальної власності роботодавцю, то він не має права на отримання роялті, тож мова якраз йде про спільні майнові права на винахід *навіть у разі, якщо заявку на винахід подавав роботодавець і він є патентоволодільцем*, але якщо окремого цивільно-правового договору про передачу майнових прав інтелектуальної власності не було укладено або в трудовому договорі не передбачено, що всі виключні майнові права інтелектуальної власності на винаходи, створені у зв'язку з виконанням трудового договору належать роботодавцю. У такому разі працівник має право, принаймні, на мінімальні ставки винагороди, передбачені вищезазначеною Постановою Кабінету Міністрів України. *Слід звернути увагу, що в ній передбачені не разові платежі як авторська винагорода за службові авторські твори, а винагорода у формі роялті за всі випадки використання винаходу, що і становить собою зміст майнових прав інтелектуальної власності.*

Щодо авторського права, то Закон України «Про авторське право і суміжні права» у ст. 16 передбачає *протилежне положення*, згідно якого роботодавцю належить виключне майнове право на службовий твір, якщо інше не передбачено трудовим договором або цивільно-правовим договором між автором та роботодавцем. Проте, цю норму можна вважати такою, що суперечить ст. 429 Цивільного кодексу України.

Також, відповідно до п. 35 Постанови Пленуму Вищого Господарського Суду «Про деякі питання практики вирішення спорів, пов'язаних із захистом

права інтелектуальної власності» від 17.10.2012 № 12 [6], якщо в трудовому договорі чи цивільно-правовому договорі не передбачено, що майнові права на об'єкти авторського права і суміжних прав передані роботодавцю, то вони володіють ними спільно.

У будь-якому разі, навіть при набутті прав інтелектуальної власності на службові твори роботодавцем у повному обсязі (за відсутності окремого договору про їх передачу), за створення службового твору автору належить *авторська винагорода*, розмір та порядок виплати якої встановлюються трудовим договором (контрактом) та (або) цивільно-правовим договором між автором і роботодавцем (п. 3 ст. 16 Закону України «Про авторське право та суміжні права»). З судової практики випливає, що це можуть бути просто премії до заробітної плати, їх розмір законодавством чітко не врегульований.

Питання стосовно винагороди, роялті та інших виплат авторам – це одна справа, а от питання використання службових об'єктів інтелектуальної власності роботодавцями та працівниками самостійно – це інша справа. Відповідно до Постанови Пленуму Вищого Господарського Суду України від 17.10.2012 № 12: «з урахуванням приписів статті 358 ЦК України право спільної власності на об'єкт авторського права чи суміжних прав здійснюється співвласниками за їхньою згодою та не може реалізовуватися на розсуд лише одного із співвласників». Отже, це положення створює чимало труднощів у взаємовідносинах між роботодавцями та працівниками. Зокрема, ці норми можуть призводити до оскарження правочинів, укладених роботодавцем щодо службового твору без дозволу автора [7, с. 32].

З іншого боку, працівник теж не може розпоряджатися своєю часткою майнових прав інтелектуальної власності без згоди роботодавця і, за логікою законодавства, кожна сторона при комерціалізації об'єкту інтелектуальної власності має половину доходу віддавати іншій стороні. Проте, як правило, роботодавці укладають з працівниками договори про те, що всі виключні майнові права інтелектуальної власності, створені у зв'язку з виконанням трудового договору, належать роботодавцю. Питання розподілу майнових прав на винаходи відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України №1030 врегульовані дуже справедливо, оскільки винаходи, як правило, створюються

завдяки особливим інтелектуальним здібностям винахідника та не належать до основної трудової діяльності працівника.

Висновок. На наш погляд, з приводу об'єктів авторського права має бути визначено перелік таких об'єктів, які не належать до основної трудової діяльності працівника і щодо яких у роботодавця не може виникати ста відсотків майнових прав інтелектуальної власності за умовами трудового договору (наприклад, монографії, наукові статті тощо). Майнові права на такі об'єкти варто передавати за умовами цивільно-правового договору за обумовлену плату.

Список використаних джерел:

1. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 року. Відомості Верховної Ради України. № 40-44. Ст. 356.
2. Про авторське право та суміжні права: Закон України від 23 грудня 1993 року. Відомості Верховної Ради України. 1994. № 13. Ст. 64.
3. Про охорону прав на винаходи та корисні моделі: Закон України від 15 грудня 1993 року. Відомості Верховної Ради України. 1994 № 7. Ст. 32.
4. Посібник для суддів з інтелектуальної власності / Бенедисюк І. М. та ін. – Київ: К.І.С., 2018. С. 424. URL: http://nsj.gov.ua/files/1541665727IntellProperty_Handbook_.pdf
5. Про затвердження мінімальних ставок винагороди авторам технологій та особам, які здійснюють їх трансфери: постанова Кабінету Міністрів України від 4 грудня 2019 року № 1030. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1030-2019-%D0%BF#Text>
6. Про деякі питання практики вирішення спорів, пов'язаних із захистом права інтелектуальної власності: постанова Вищого Господарського Суду України від 17 жовтня 2012 року. URL: № 12 <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0012600-12#Text>
7. Судаков В. Розв'язання колізій щодо виникнення виключних майнових прав на об'єкт авторського права, який створено на замовлення роботодавця (службовий твір). Теорія і практика інтелектуальної власності. 2019. № 5. С. 30-38.

Кравчук Ю. Г.

студентка кафедри міжнародної економіки,
КПІ ім. Ігоря Сікорського,

Моїсеєнко Т. Є.

к.е.н., доцент, доцент кафедри міжнародної економіки,
КПІ ім. Ігоря Сікорського»

Трансформація бізнес середовища підприємств під впливом технологій Індустрії 4.0

Бізнес середовище сьогодні переживає суттєві зміни через низку факторів впливу, найбільш вагомими з яких є такі, що пов'язані з пандемією COVID-19, яка внесла суттєві корективи в повсякденне життя людей, перебіг процесів підприємств, країн і світу в цілому. Динамічні зміни у бік розвитку, у цей період, відбулись у складових Індустрії 4.0, оскільки саме зазначені технології почали активно досліджуватись та впроваджуватись менеджментом підприємств по всьому світі аби знизити вплив факторів ризику та мінімізувати обсяг збитків (отримати нульовий або мінімально можливий прибуток).

Згідно даних, отриманих у результаті дослідження проведеного експертами McKinsey, а саме М. Агравалем, К. Елуттом, М. Манчіні та А. Пателем (провідні фахівці в сфері досліджень передових напрямів, зокрема Індустрії 4.0 та її впливу на бізнес середовище) по регіонам світу, на рис.1. представлено ставлення підприємств до впровадження складових Індустрії 4.0 або відсутності такої стратегії у відсотках.

З рис. 1 можна відмітити, що лідерами впровадження стратегій Індустрії 4.0 є Азіатсько-Тихоокеанський регіон, проте лише за нагальної потреби. Комплексні ж стратегії на підприємствах даного регіону – відсутні. Позитивною є ситуація в Північній та Південній Америці. Високі показники впровадження стратегій та відносно низький показник ігнорування технологій Індустрії 4.0.

Підприємства, які проявляють бажання до впровадження технологій Індустрії 4.0 мають пройти два етапи на цьому шляху: Етап 1 - проаналізувати показники діяльності підприємства та виявити прогалини або втрачені

можливості щодо впровадження даних технологій. Етап 2 - оновлення існуючих бізнес-моделей.

Рис. 1. Підприємства, що мають комплексні стратегії Індустрії 4.0 [1]

На рис. 2 у відсотках та за регіонами світу, зображено результати щодо наявності або відсутності кроків з питань проведення аудиту діяльності підприємств щодо готовності впроваджувати технології Індустрії 4.0.

Рис. 2. Готовності підприємств регіонів світу до проведення аудиту щодо впровадження технологій Індустрії 4.0 [2]

З рис. 2 видно, що лідерами виступають підприємства Азіатсько-Тихоокеанського регіону, так, 96% підприємств регіону розробляють план

аудиту або вже мають готовий аналіз підприємства з виокремленими проблемами.

Другим етапом на шляху до впровадження технологій Індустрії 4.0 є оновлення існуючих бізнес-моделей. На рис. 3 можна побачити відсоткове ставлення підприємств, які розробили або вже оновили бізнес-модель, планують або не планують її оновити.

Рис. 3. Підприємства, що оновили бізнес-модель для підготовки до Індустрії 4.0 [2]

Так, у розрізі оновлення бізнес-моделей лідером виступає регіон Європи, Близького Сходу та Африки. Кожне підприємство переслідує свої цілі щодо впровадження технологій Індустрії 4.0. Найпопулярнішими цілями, за результатами дослідження проведеного експертами аудиторської та консалтингової компанії “Deloitte”, є забезпечення більшого рівня доходу, зменшення рівня внутрішніх витрат, підвищення загальної продуктивності.

Рис. 4. Очікування підприємств від впровадження технологій Індустрії 4.0 [2]

У Азіатсько-Тихоокеанському регіоні, через туристичну спрямованість, однією з провідних цілей впровадження технологій Індустрії 4.0 є підвищення рівня взаємодії з клієнтами за рахунок автоматизації. Так, на рис. 4 можна ознайомитись з відсотковим ставлення підприємств до результатів впровадження технологій Індустрії 4.0.

Фактори впливу пандемії COVID-19 внесли коригування та нові тренди у процеси підприємств, їх функціонування. Відобразилось це і на рівні попиту та пропозиції. Рівень попиту на одні товари та послуги знизився, а на інші - зріс, пропозиція, в свою чергу, зазнала тенденцій до скороченню, більшою мірою за рахунок впровадження заходів карантину. Такі зміни спричинили порушення у процесі створенні ланцюгів вартості продукції. В першу чергу, керівники дбали про здоров'я працівників та підтримку життєздатності бізнесу. Технології Індустрії 4.0 опинились одним з дієвих та необхідних інструментів у вирішенні даних питань. Саме тому сьогодні підприємства переглядають своє відношення до новітніх технологій. А, власне, роль технологій Індустрії 4.0 зводиться до наступного: скорочення періоду відтворення функціонування процесів підприємств та налагодження його роботи в цілому; надання стійкої платформи для розвитку бізнесу, як в короткостроковій так і середньо- та довгостроковій перспективах; підвищення рівня конкурентоспроможності підприємства.

Варто відмітити, що не тільки підприємства зазнали змін, технології Індустрії 4.0 також дещо змінили перелік своєї актуальності. Так, у табл. 1, наведено перелік технологій, які більшою мірою використовуються під час пандемії COVID-19.

Таблиця 1. Технології Індустрії 4.0 під впливом пандемії COVID-19 [3]

Технологія Індустрії 4.0	Характеристика впливу
Адитивне виробництво	Роботи впроваджуються та навчаються для виконання повторюваних завдань. Датчики, що можуть контролювати симптоми COVID-19 в режимі реального часу. Чат-боти надають відповіді на великий обсяг питань.
3D-друк	Здатен виготовляти продукцію з високим попитом та деталі, які за умов світового карантину не виробляються постачальниками.
Доповнена реальність	Вирішують проблему дотримання дистанції, люди можуть працювати спільно, надавати інструкції у реальному до сприйняття середовищі.
Моделювання	Платформи, що підтримують штучний інтелект, допомагають компаніям моделювати робоче середовище та створювати робочу силу на вимогу.
Інтернет речей та хмарне середовище	Хмарне програмне забезпечення дозволяє дистанційно підтримувати та контролювати роботу та обладнання. ІоТ використовується для виявлення походження спалаху, а також медичним персоналом для дистанційного спостереження за пацієнтами вдома.
Кібербезпека	Компанії можуть поліпшити кібербезпеку на всіх рівнях, коли час простою активів високий або операції припинені.
Великі дані	Дієві для прогнозування впливу вірусу, збору даних у реальному часі та надання цих даних для планування стратегії протидії факторам впливу.

Висновок. Таким чином, відмітимо, що більшість технологій можуть використовуватись для підтримки діяльності підприємств, виведення їх на новий рівень бізнес діяльності, а також прогнозування, побудови сценаріїв подальшого стану функціонування їх процесів.

Пандемія COVID-19 принесла суттєві збитки для підприємств по всьому світі, проте вона підштовхнула їх і до виявлення існуючих проблем та ризиків, а також впровадження прогресивних технологій або переорієнтації на шлях до їх впровадження. Саме технології Індустрії 4.0 здатні допомогти подолати наслідки пандемії та досягти поступових змін у своїх бізнес-моделях.

Список використаних джерел:

1. Industry 4.0: Reimagining manufacturing operations after COVID-19. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.mckinsey.com/business-functions/operations/our-insights/industry-40-reimagining-manufacturing-operations-after-covid-19>
2. The COVID-19 webinar: health, economics and business. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www2.deloitte.com/uk/en/pages/about-deloitte-uk/articles/covid-19-webinars.html>
3. Lepore, D., Micozzi, A., Spigarelli, F. Industry 4.0 Accelerating Sustainable Manufacturing in the COVID-19 Era: Assessing the Readiness and Responsiveness of Italian Regions. Sustainability 2021, 13, 2670. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://doi.org/10.3390/su13052670>

Микитюк О. П.

к.е.н., доцент, доцент кафедри економіки підприємства економічного факультету Київський національний університету імені Тараса Шевченка

Петренко К. В.

к е. н., доцент, доцент кафедри міжнародної економіки, факультету менеджменту та маркетингу
КПІ ім. Ігоря Сікорського,

Вплив трансферту технологій на розвиток постковідної економіки

В умовах пандемії сучасний світ одночасно стикнувся з багатьма викликами не лише в системі охорони здоров'я, освіти, а й в економіці в цілому. Постковідна економіка в світі може змінити цілі галузі, моделі

поведінки та організації бізнеса і споживачів. Перехід в онлайн може стати довгостроковим трендом, як і віддалений режим роботи для певної сфери діяльності. Деякі галузі, такі як авіаперевезення, туризм, офлайн-освіта, готельно-ресторанний бізнес тощо, будуть змушені швидко змінюватись, або очікувати значних втрат, певні види діяльності взагалі можуть стати не потрібними, а фармацевтичний бізнес навпаки набрав обертів і отримує значні інвестиції, спрямовані на боротьбу з пандемією. На даному етапі в умовах карантину значно збільшився попит на використання інформаційних та інноваційних технологій, які і до того були невід'ємною частиною сучасного життя.

Отже, закриті кордони та масові локдауни розставили інші пріоритети до впровадження інновацій. Фармацевтична індустрія, звичайно ж, опинилася в епіцентрі цих подій — гонитва за вакциною і посилене інвестування в R&D ще раз наочно продемонстрували цінність нематеріальних активів, як і сфери інтелектуальної власності взагалі[1; 2, с. 27]. Тому реформа законодавства в сфері захисту прав інтелектуальної власності давно назріла. Так у 2020 році Верховна Рада України прийняла низку законів щодо реформування та захисту сфери інтелектуальної власності, а саме:

Закони України «Про створення Національного органу інтелектуальної власності» від 16 червня 2020 року; «Про реформу патентного законодавства» від 21 липня 2020 року; «Про посилення охорони та захист прав на торговельні марки й промислові зразки і боротьбу з патентними зловживаннями» від 21 липня 2020 року.

Прийняті закони насамперед спрямовані на виконання зобов'язань України перед європейськими партнерами в рамках Угоди про асоціацію з ЄС. Надалі Україні необхідно забезпечити виконання прийнятих норм.

З самого початку пандемії ми стали свідками неймовірного зв'язку між інтернет мережею і суспільством. У світі спостерігається прискорена цифровізація економіки, багатьох видів діяльності та послуг, включаючи системи відео-конференц-зв'язку на робочих місцях і за їх межами, доступ до систем охорони здоров'я та освіти, а також до товарів і послуг першої необхідності.

Для України – це шлях модернізації багатьох галузей економіки, так само як і європейська інтеграція. З одного боку він буде сприяти подоланню технологічної відсталості, застосуванню новітніх технологій, з іншого боку це пристосування до нових викликів сьогодення. Тому саме трансфер цифрових та інноваційних технологій і вміння користуватись ними відіграє важливу роль у світогосподарському процесі.

Під час карантинних обмежень залежно від специфіки роботи, підприємства можуть використовувати різні технології, і не лише цифрові, а й механізми та категорії трансферу технологій такі як: блокчейн, великі дані, штучний інтелект, роботизація, безпілотні та мобільні технології, технології 3D-друку, безпаперові технології, туманні обчислення, біометричні, технології верифікації та ідентифікації, квантові технології, та багато інших. Оскільки вони позитивно впливають на ефективність, результативність, вартість та якість різних видів економічної, соціальної та індивідуальної діяльності.

За своїм економічним змістом механізми трансферу технологій слід розуміти як засоби, за допомогою яких здійснюється трансфер, а категорії як різнобічні фактори виробничого процесу, що втілені у певній технології [3]. В умовах сьогодення можна виділити такі механізми трансферу технологій [4]: 1) документація у вигляді інструкцій та специфікацій для певних завдань, усні та письмові комунікації за допомогою цифрових програм передачі інформації; 2) дистанційне навчання, в тому числі на робочих місцях; 3) відрядження та обмін технічним персоналом, що не завжди можливо в умовах карантину; 4) передача спеціалізованого обладнання. На вибір форми трансферу технологій впливають багато факторів, особливо в умовах «коронавірусної» кризи. Це можуть бути специфічні особливості передачі певної технології, економічний стан промислового підприємства, що здійснює технологічне оновлення, характеристика зовнішніх умов та ризику щодо логістики та трансферу технологій.

На сьогодні в умовах глобалізації та провадження індустрії 4.0 перед підприємствами в усіх галузях економіки стоїть багато завдань крім основної діяльності, таких як покращення інфраструктури та логістичних систем, використання техніки і технологій відомих брендів, забезпечення

кваліфікованим персоналом підприємств, які зможуть працювати з новими технологіями та технікою.

Слід також зауважити, що індустрія 4.0. та цифровізація вплинула не лише на підприємства, що працюють виключно на зовнішні ринки. Це вперш за все стосується виробників сільськогосподарської продукції, харчової, фармацевтичної, хімічної промисловості, та торгівлі[5]. Зміни відбулися у ставленні до якості товарів як в середині країни, так і за її межами, вони спричинили зміни у позиціонуванні вітчизняної продукції та змістили акценти, що робляться у маркетинговій політиці та комунікації.

Висновок. Отже, інтелектуальна власність завжди йде пліч-о-пліч з інноваціями. Саме вона забезпечує нам ефективний економічний розвиток та створює умови для захисту і розвитку інновацій. Таким чином створивши дієвий організаційно-правовий механізм захисту інтелектуальної власності можна створювати інновації та впроваджувати їх в життя на благо всього суспільства.

Крім того необхідно пам'ятати, що від рівня охорони та захисту інтелектуальної власності залежить не лише розвиток української держави, а й партнерські взаємовідносини з міжнародними партнерами.

Список використаних джерел:

1. Кудрицька Т. Фарма, інтелектуальна власність та інновації в епоху пандемії URL: https://aequo.ua/ua/publication/articles/farma_intellektualnaya_sobstvennost_i_innovatsii_v_epokhu_pandemii (дата звернення: 04.04.2021).
2. Dvulit Z., Mykytiuk O., Onysenko T. Features of mergers and acquisitions in the pharmaceutical industry/ Z.Dvulit, O.Mykytiuk, T. Onysenko // Теоретичні та прикладні питання економіки. Збірник наукових праць. – 2020.- Випуск 1/2 (40/41). – С. 25-32. URL: http://tppe.econom.univ.kiev.ua/data/2020_40_41/zb40_41_12.pdf (дата звернення: 05.04.2021)
3. Лихолет С.І. Трансфер технологій як елемент технологічного оновлення промислових підприємств / С.І. Лихолет // Міжнародний науково-практичний

журнал «Економіка та держава». - 2016. - №1. - С. 49-52.
URL:http://www.economy.in.ua/pdf/1_2016/12.pdf (дата звернення: 03.04.2021).

4. United Nations Conference on Trade and Development (UNCTAD). Compendium of International Arrangements on Transfer of Technology: Selected Instruments. — Geneva: United Nations, United Nations publication, Sales No. E.01.II.D.28. — 2001.

5. Петренко К.В. Бердичевська М. Шляхи підвищення ефективності проведення інноваційної діяльності транснаціональними корпораціями. Підприємництво та інновації, Підприємництво та інновації, МУФ . Випуск 11, 2020. С.18-24

Орловська К. А.

студентка 4 курсу, КПІ ім. Ігоря Сікорського,

Моїсеєнко Т. Є.

доцент кафедри міжнародної економіки, КПІ ім. Ігоря Сікорського

Роль інформаційних технологій у маркетингових стратегіях світових брендів

З розвитком інформаційних технологій у суспільстві, особливих змін зазнали способи спілкування компаній із споживачами під час процесу введення зовнішньої торгівлі, збуту продукції, проведення аналітичних досліджень та координації ланцюгами поставок на глобальному рівні. Технології впливають на маркетинг, роблячи кампанії персоналізованими та захоплюючими для покупців на широкому ринку та створюючи нові екосистеми, які є інтегрованими та націленими для маркетологів. Завдяки прогресивним інноваціям відбуваються постійні зміни інтерфейсу між брендами та інфраструктури підприємств. Трансформуючи маркетинг, відповідно до сучасних технологічних тенденцій, надасть компаніям можливість відповідати бажанням споживачів, а отже, відкриє ширші можливості міжнародного маркетингу для реалізації товару на нових торговельних майданчиках [1,2].

Важливість розвитку технологій у маркетингових стратегіях реалізації товару зосереджується на тому, як Інтернет ресурс дозволяє компаніям

охоплювати потреби клієнтів у будь-якій країні. Використовуючи глобальні пошукові системи, фірми мають змогу потрапляти до списків міжнародних бізнес-каталогів та реалізовувати останні рекламні тенденції через соціальні медіа. Прикладом можуть слугувати найбільші компанії, які використовують глобальний маркетинг у своїй діяльності: «Coca-Cola» «Procter & Gamble» «Eastman-Kodak», «Sony», тощо [1].

Наразі Україна перебуває на етапі становлення автоматизованої електронної торгівлі. Оскільки у 2019 році кількість компаній, які отримували замовлення використовуючи онлайн ресурси на продаж товарів та послуг (за винятком замовлень, отриманих електронною поштою), становить 2612 одиниць, що складає 6,1% від кількості підприємств, які використовують технологічні можливості [3]. Більш вагомою є частка компаній, які здійснювали придбання товарів та послуг через мережу Інтернет, відсоток яких становив 23,2% від загальної кількості, яка використовує комп'ютери [4]. У свою чергу, в Європейському Союзі 97% підприємств має доступ до Інтернет ресурсу, майже п'ята частина (20%) з яких здійснювала торгівельні операції за допомогою інформаційних технологій [5].

Головними причинами використання технологій у світових маркетингових стратегіях світових брендів можна вказати наступні:

1. Розширення площі охоплення ринку. Основна перевага розвитку бізнесу через онлайн ресурси – діяльність на нових торгівельних майданчиках. Компанія має можливість доступніше вийти на нові ринки, за межі своїх традиційних границь, одночасно отримуючи доступ до даних ринків за межами поточної клієнтської бази [1].

2. Видимість. Використання онлайн платформ дозволяє малим та середнім компаніям досягти швидкого темпу розвитку, на одному рівні з крупними фірмами. Основними затратами виступатимуть – створення оригінального контенту, вартість подальшого обслуговування буде суттєво нижча. [1].

3. Підвищення швидкості реагування. Однією з найвагоміших переваг ведення бізнесу за допомогою діджиталізації виступає здатність компанії сприяти швидкій побудові стосунків зі своїми клієнтами та партнерами, оскільки, можливість комунікації може відбуватися цілодобово. [5].

4. Нові послуги. Оскільки, запровадження нових послуг на традиційних ринках є складним і дорогим, то онлайн торгівля надає можливість впровадження нових послуг для клієнтів, партнерів та працівників із мінімальними додатковими витратами [1].

5. Зниження витрат. У період глобалізації відбувається суттєве скорочення рівня витрат та створюється можливість оцифрування пропозиції і надання товарів та послуг за вимогою споживача. [2].

Автоматизація маркетингу допомагає компаніям розвивати, кваліфікувати та націльувати потенційних клієнтів до процесу придбання товару, коли споживач зрозумів доцільність інвестування та готовий реалізувати бажане. Існує три найпопулярніші та найефективніші інструменти автоматизації маркетингу, які слід розглянути для ефективної організації процесу [2]:

- Marketo. Одна з потужних систем автоматизації маркетингу, підходить для управління та сегментування списків, а також для доставки швидкого вмісту електронної пошти. Однак, програма досягає свого обмеження і починає уповільнюватись, якщо веб-сторінка компанії має великий обсяг веб-трафіку або кількість потенційних споживачів у базі даних перевищує 750 тисяч [3].
- Eloqua. Платформа для автоматизації маркетингу B2B, яка перевершує Marketo за об'ємом баз даних, має механізм аналізу клієнтів та перспектив, надаючи маркетологам детальний аналіз реакції користувачів на рекламні електронні кампанії. Недоліком Eloqua є те, що платформа має широкий спектр можливостей, який ускладнює користування нею споживачами.
- SilverPop. Конкурентоспроможне рішення для автоматизації корпоративного маркетингу, відрізняється широкими можливостями маркетингу для мобільних, текстових та SMS-повідомлень. Недоліком є відсутність значної кількості власних інтеграцій, як у Marketo та Eloqua [2].

Доступні і інші системи автоматизації маркетингу, які включають CRM, обслуговування клієнтів та широкий спектр функцій. Автоматизація маркетингу в поєднанні з оцінкою потенційних клієнтів може оптимізувати продажі та збільшити прибутковість компанії. Зазначимо приклади використання інноваційних інформаційних технологій у маркетингу світовими брендами:

1) Розумні дзеркала. Бренд H&M застосовує розумні дзеркала у флагманському магазині в Нью-Йорку. Розумне дзеркало, розроблене Microsoft

та шведськими цифровими агентствами Visual Art та Ombori, поєднує розпізнавання голосу та обличчя. Дзеркало надає клієнтам пропозиції вбрання з каталогу, які можна замовити в Інтернет-магазині за допомогою QR-коду. Подібним чином, Mastercard розробила технологію інтелектуального дзеркала, де клієнт може оплатити обраний товар у роздягальні. Розумне дзеркало розпізнає предмети, і створює віртуальний кошик для покупок [2].

2) Віртуальне взуття. Є віртуальною розробкою бренду AdiVerse. Віртуальна стінка взуття бренду AdiVerse демонструє виставку продуктів, де взуття фізично відображається на полиці, але робить це віртуально. Використовуючи обчислювальну потужність Intel, технологію сенсорного екрану та 3D-рендерінг, покупці можуть вибирати товари з віртуальної полиці, розглядати товар під будь-яким кутом, а також отримувати доступ до подальшої інформації про продукцію. Вбудована анонімна відеоаналітика надає рекомендації споживачам, а також показники щодо тенденцій покупців, демографічних показників та моделей покупок.

3) Технологія NFC. Взаємодія з Lego. Компанія розмірковує за межами роздрібної торгівлі, випустивши LEGO Dimensions. Завдяки цьому продукту діти можуть взаємодіяти з онлайн-грою, використовуючи шматки цеглинки з підтримкою NFC. Діти розміщують міні-фігурки, малюнки та вбудовані транспортні засоби на LEGO Toy Pad та спостерігають, як вони оживають у грі [1].

4) Розпізнавання обличчя завдяки NAB та Microsoft. Сервіси розробили автоматичну касу, що використовує технологію хмарного та штучного інтелекту для розпізнавання осіб. Клієнти, які підключаються до послуги, зможуть зняти готівку у банкоматі за допомогою розпізнавання обличчя та PIN-коду. Інформація використовуватиметься з метою автентифікації клієнта [1].

5) 3D-сканування тіла. Взаємодія з Target. Спроба підібрати відповідний одяг - це не простий процес, тож використання методик 3D-сканування тіла в роздрібних магазинах моди матиме успіх. Кінцевою метою є допомога Target оновити та удосконалити дизайн продукції, щоб краще відповідати бажанням клієнтів. [1,2]

Висновок. Отже, сучасний ринок маркетингу неупинно розвивається використовуючи нові технології, саме тому кожна компанія повинна рухатися

відповідно до сучасних тенденцій з метою створення привабливої стратегії для удосконалення власного бренду. Актуальний процес маркетингової реалізації товарів за допомогою технологічних явищ повинен включати етапи аналізу місцевих потреб у обраній країні; глобалізацію концепцій товару, розроблених на місцевому рівні; адаптацію товару до кожного конкретного середовища та продаж самого товару. Усі сформовані рішення повинні бути результатом глибокого дослідження ринкового потенціалу та можливостей самої компанії. На прикладі міжнародних компаній продемонстровано вдалу вибудовану послідовність впровадження маркетингової стратегії з використанням інноваційних методів, які надають змогу швидко реагувати на глобальні виклики, тим самим підсилюючи маркетингову конкуренцію у своїх індустріях.

Список використаних джерел:

1. Draft “e-Business and e-Commerce” by Bruno Moriset. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://halshs.archives-ouvertes.fr/halshs01764594/document>
2. The official website of the Internet Association of Ukraine [Electronic resource]. - Access mode: <http://inau.ua/>
3. Ecommerce Foundation [Electronic resource]. - Access mode: <http://www.ecommercefoundation.org/>
4. Державна служба статистики України. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
5. Eurostat. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/submitViewTableAction.do>

Секція 7. Недобросовісна конкуренція у сфері інтелектуальної власності

Дубняк М.В.

к.ю.н. старший викладач кафедри
інформаційного права
та права інтелектуальної власності
КПІ ім. Ігоря Сікорського

Вертикальна інтеграція провайдерів стрімінгових відео сервісів як прояв недобросовісної конкуренції у сфері інтелектуальної власності

Розвиток Індустрії 4.0. та повсюдне застосування інтернет технологій обумовлюють зміну бізнес-моделей. Так, поява провайдерів стрімінгових відео-сервісів докорінним чином змінила процес виробництва, реклами і дистрибуції розповсюдження аудіовізуальних творів.

Метою даної публікації є дослідження правового регулювання фільмів в Україні, визначення переваг та недоліків розповсюдження фільмів через провайдерів стрімінгових відео сервісів, а також виявлення ознак вертикальної інтеграції провайдерів стрімінгових сервісів як прояву недобросовісної конкуренції у сфері виробництва, розповсюдження і демонстрації фільмів.

Правове регулювання у сфері кінематографії визначається Законом України “Про кінематографію” який визначає правові основи діяльності в галузі кінематографії та регулює суспільні відносини, пов’язані з виробництвом, розповсюдженням, зберіганням і демонструванням фільмів [1]. А також нормативно-правових актів Кабінету Міністрів України, які визначають умови ведення Державного реєстру виробників, розповсюджувачів і демонстраторів фільмів, Державного реєстру фільмів, та умов отримання державного посвідчення на право розповсюдження і демонстрування фільмів [2].

Законом України “Про кінематографію” передбачено, що фільм - аудіовізуальний твір (у тому числі телевізійні серіали та їх окремі серії), що складається з епізодів, поєднаних між собою творчим задумом і

зображувальними засобами, та є результатом спільної діяльності його авторів, виконавців і виробників.

Розповсюдження фільму - це процес у рамках якого суб'єктами кінематографії фільм у будь-який спосіб безпосередньо чи опосередковано пропонується глядацькій аудиторії (дистрибуція, прокат, просування, рекламування тощо). Демонстрування фільму - це професійна кінематографічна діяльність, що полягає в показі фільму глядачам у призначених для цього приміщеннях (кінотеатрах, інших кіновидовищних закладах), на відеоустановках, а також каналами мовлення телебачення [1].

Право на розповсюдження і демонстрування національних та іноземних фільмів на всіх видах носіїв зображення надається суб'єктам кінематографії центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері кінематографії. Документом, який засвідчує це право та визначає умови розповсюдження і демонстрування, є державне посвідчення на право розповсюдження і демонстрування фільмів. Фільми, на які видані державні посвідчення на право розповсюдження і демонстрування, вносяться до державного реєстру фільмів.

Згідно з Положенням про державне посвідчення на право розповсюдження і демонстрування фільмів, право демонстрування фільму складається з

- кінотеатрального права (демонстрування фільмокопій на кіноплівці або з цифрового примірника фільму у призначених для цього приміщеннях)
- права публічного комерційного відео (демонстрування фільмокопій на відеоносії у призначених для цього та обладнаних спеціальною відеопроєкційною апаратурою приміщеннях або у приміщеннях, безпосередньо не пов'язаних з демонструванням фільмів, обладнаних відеопроєкційною апаратурою або телевізійними приймачами)
- телевізійного права (демонстрування фільмокопій на відеоносії каналами мовлення ефірного, супутникового, кабельного телебачення платного чи безоплатного) [2].

Таким чином, аналіз вказаних нормативних актів дозволяє зробити попередній висновок про те, що правове регулювання розповсюдження і демонстрації фільмів пов'язаний із їх публічним показом, сповіщенням,

демонстрацією або каналами телевізійного мовлення або у спеціально обладнаних відеопроєктною апаратурою приміщеннях.

Використання інтернет технологій до процесу розповсюдження і демонстрування фільмів обумовив появу провайдерів стрімінгових потокових мультимедійних сервісів.

Потокове мультимедіа (від. англ. streaming media, також у цій публікації стрімінгові відео-сервіси) безпосередня можливість отримати користувачем від провайдера доступ до мультимедійної інформації через Інтернет.

Так, найбільшими провайдерами потокових мультимедійних стрімінгових відео сервісів є Netflix, HBO MAX, Hulu, Disney +, Amazon Prime.

Стрімінговий відео-сервіс надає персоналізовані послуги на умовах передплати, які надають користувачам доступ до інтернет-трансляцій фільмів і серіалів для телевізорів, комп'ютерів та інших пристроїв, підключених до мережі Інтернет.

За даними угоди користувача компанії Netflix (п. 4.5.) певний контент Netflix доступний для тимчасової завантаження і автономного офлайн-перегляду на певних сумісних пристроях («Офлайн-продукти»). Застосовуються обмеження, в тому числі на кількість офлайн-продуктів на аккаунт, максимальна кількість пристроїв з офлайн-продуктами, період часу, протягом якого Вам потрібно почати перегляд офлайн-продуктів, і термін зберігання таких продуктів. Деякі офлайн-продукти можуть програватися не у всіх країнах, а якщо Ви з'єднання з Інтернетом в країні, в якій Ви не можете транслювати такі офлайн-продукти, дані офлайн-продукти також стануть недоступними до перегляду офлайн під час перебування в цій країні [3].

Відтак перевагами доступу до інформаційних продуктів провайдерів стрімінгових відео сервісів є:

1. Можливість самостійно формулювати “сітку мовлення” обираючи лише ті програми і серіали, які цікаві конкретному користувачу.
2. Наявність вільного місця на кінцевих пристроях користувачів — файл не потрібно завантажувати, він доступний через хмарний сервіс.
3. Персоналізований контент — бібліотека рекомендованих до перегляду фільмів та серіалів формується за уподобаннями користувача який залишає в

анкеті відповідні дані про себе під час реєстрації, а також даних, які отримує Провайдер з інших джерел (автоматичне тестування активності користувача).

До недоліків можна віднести:

1. Монополію прав інтелектуальної власності на власний продукт стрімінгового відео сервісу і його дистрибуцію до кінцевого користувача виключно за платною підпискою.

2. Можливість встановлювати в односторонньому порядку умови доступу до інформаційного наповнення провайдера стрімінгового відео сервісу.

3. Збільшення вартості підписок зменшення доступу до користування інформаційними продуктами відео сервісу на безоплатних умовах.

4. Фрагментованість ринку (понад 200 стрімінгових платформ), які не мають постійних користувачів через неможливість виробляти якісний інформаційний продукт, який привабить і утримає увагу аудиторії.

Більш детальний аналіз запропонованих переваг може також перетворитись на відповідні ризики і недоліки роботи провайдерів стрімінгового відео сервісу, тож вказаний поділ є досить умовним, і більше пояснює причини, через які збільшується увага користувачів до вказаних сервісів.

Під вертикальною інтеграцією розуміють — ступінь володіння одним підприємством інфраструктурою, бізнес процесами, технологіями, компетенціями в ланцюжку процесів виробництва товарів, робіт і послуг. При цьому кожна компанія виробляє різний продукт або послугу для задоволення спільних потреб ринку.

Типовим прикладом вертикальної інтеграції у сфері кінематографії буде суб'єкт господарювання, який об'єднує чи контролює всі етапи виробництва фільму: створення, виробництво, розповсюдження і демонстрація.

Стрімінгові сервіси первісно виконували роль з розповсюдження та демонстрації фільмів, шляхом укладення відповідних угод з кіностудіями-виробниками. Однак, кіностудії-виробники з часом запустили власні стрімінгові платформи (наприклад, Disney +). Відтак припиняються контракти з стрімінговими відео сервісами для повернення майнових прав на трансляцію фільмів власного виробництва, з метою їх трансляції через власні стрімінгові сервіси. Отже, в зазначених умовах бізнес модель класичних стрімінгових

сервісів трансформується і набуває нових ознак. Для продовження функціонування бізнесу необхідним є створення власних фільмів та серіалів, а не підписання ліцензійних угод на їх трансляцію з кіностудіями-виробниками.

Висновок. Стрімінг провайдери потокового відео виконують тепер не лише роль забезпечення доступу кінцевого користувача до фільмів, а і функції, створення, виробництва, розповсюдження і демонстрації фільмів. Отже, вказані дії є проявом вертикальної інтеграції, яка негативно впливає на процес створення і використання об'єктів інтелектуальної власності, оскільки, питання доступу до них в односторонньому порядку вирішується провайдерами стрімінгових сервісів, які в будь-який час можуть змінювати каталоги наявних фільмів.

Стрімінг платформи фактично диктують свої правила для розміщення аудіовізуальних творів, тим самим обмежуючи ринок. Конкуренція залишається виключно між великими провайдерами потокових стрімінгових сервісів, які мають технологічні потужності для повного ланцюжку з створення, виробництва, розповсюдження і демонстрації фільмів.

Список використаних джерел:

1. Про кінематографію: Закон України № 9/98-ВР від 13.01.1998, в редакції від 16.10.2020. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/9/98-%D0%B2%D1%80#Text>
2. Положення про державне посвідчення на право розповсюдження і демонстрування фільмів: затв. Постановою Кабінету Міністрів України від 17 серпня 1998 р. № 1315 в редакції постанови Кабінету Міністрів України від 28 березня 2001 р. № 294. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1315-98-%D0%BF#Text>
3. Правила використання сервісу Netflix від 01.01.2021 URL: <https://help.netflix.com/ru/legal/termsfuse>

Секція 8. Захист авторських прав у соціальних мережах

Жиляєв І. Б.

д. е. н., с.н.с., головний науковий співробітник

Інституту вищої освіти Національної академії педагогічних наук України

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7118-0254>

e-mail: i.zhyljaev@gmail.com

Забезпечення інтелектуальних прав в умовах відкритої науки

1. Стрімке збільшення науково-технічної інформації (Scientific and Technical Information, STI), яке відбулось протягом XX-XXI століть було реакцією науки та досліджень (Science and Research, S&R) на завдання соціально-економічного розвитку, забезпечення її вирішальної ролі та місця у цьому розвитку. Традиційно результат наукових досліджень (scientific result, SR) отримує статус об'єктів інтелектуальних прав – авторських прав та прав інтелектуальної власності. В суспільстві сформувались три основних види поглядів на SR: i) суспільне благо (public good); ii) приватне благо (private good); iii) гібридне благо (hybrid good). Відповідно від належності SR до конкретного виду благ встановлювались економічні підходи комерціалізації та відкритості SR.

2. На межі цих століть визнання SR переважно приватним благом із застосуванням до них комерційних підходів, стало об'єктом суспільної критики. У значному ступені критику ініціювало поширення запровадження комерційних відносин до об'єктів авторського права, що застосовувались провідними видавцями наукової літератури, особливо – наукових журналів. Окрім того, практика обмеженого (комерційного) доступу до SR, перш за все – тих, що оформлено як наукові статті у періодичних виданнях, «підривалась» появою електронних видань, стрімким розвитком електронних наукових комунікацій.

3. Зазначене призвело до формування трьох глобальних S&R-політик, які формувались на ринкових, квазіринкових та неринкових засадах. Основою двох

останніх видів S&R-політик стала концепція відкритої науки (Open Science, OS). ЮНЕСКО визнає OS як рамкову концепцію, «яка поєднує різні рухи та практики, спрямовані на те, щоб зробити наукові знання, методи, дані та факти відкритими та доступними для всіх, розширити наукове співробітництво та обмін інформацією на користь науки та суспільства та відкрити процес створення та розповсюдження наукових знань серед соціальних суб'єктів, які не входять до інституціоналізованої наукової спільноти. OS встановлює нову парадигму наукової діяльності, яка заснована на прозорості, обміні інформацією і співробітництві, яка відкриває доступ до всіх результатів досліджень та забезпечує впровадження нових методів проведення і оцінки досліджень і залучення соціальних суб'єктів, які знаходяться за межами наукового співтовариства до створення знань і їх використання для прийняття рішень і розробки політики» [1].

4. Концепція OS стала невід'ємною частиною офіційної європейської S&R-політики, які зафіксовано у європейських програмах Horizon 2020 та Horizon Eurora. Її практичне використання фактично призвело до перегляду багатьох законодавчих норм та поточних практик, як самої S&R-політики, так й діяльності дослідників. В якості нових норм, пов'язаних із суттєвими змінами інтелектуальних прав дослідників можна назвати запровадження інструментів відкритих ліцензій Creative Commons, журналів відкритого доступу Open Access Journals пізніх категорій, репозитаріїв відкритого доступу Open Access Repository тощо. Сама S&R-політика на основі концепції OS значно розширила коло ключових суб'єктів наукової діяльності (Open Science actors), у складі: i) дослідників; ii) керівників науково-дослідних установ; iii) працівників освіти (в тому числі викладачі університетів, експерти з наукової етики, члени професійних товариств та новатори, що працюють в приватному секторі тощо; iv) вчених-інформатиків (включаючи бібліотекарів та вчених комп'ютерних наук); v) розробників програмного забезпечення, програмістів, виробників контенту, новаторів, інженерів та всіх, які приймають участь у колективній науковій творчості; vi) правників, законодавців, суддів та державних службовців, які надають послуги, що забезпечують безперебійне функціонування правового забезпечення практик відкритої науки; vii) видавників, редакторів та керівників професійних товариств, які забезпечують

видавничу діяльність на основі OS-моделей; viii) технічного персоналу OS-інфраструктури; ix) фінансистів досліджень; x) політиків, суспільні структури та громади, які забезпечують OS-політику; xi) користувачів та широку громадськість, що зокрема оцінюють отримані наукові результати [1]. Безумовно зазначене розширення потребує вдосконалення законодавчого регулювання, пов'язаного із забезпеченням компетенцій зазначених груп осіб, але, безперечно, у першу чергу інтелектуальних прав самих дослідників, які створюють наукові результати (продукти).

Значні зміни також відбулись у практиці взаємодії дослідників, що публікуються у наукових журналах та розміщуються у OS-репозиторіях, пов'язаних із регламентацією застосування Кодексів етики наукових публікацій (Code of ethics of scientific publications), на основі яких формується редакційна політика OS-журналів, запровадження практик рецензування та подальшого доопрацювання наукових статей, розміщення їх е-препринтів (зокрема проблеми, пов'язані із взаємозв'язком статей та препринтів), плата за публікацію в OS-журналі Article Processing Charge, що є основою бізнес-моделі приблизно третини цих журналів тощо.

5. Фактично уточнення цілей та завдань європейської та національних S&R-політики, розширення системи суб'єктів та об'єктів цієї політики потребує її термінової інституціоналізації – як модернізації законодавчої бази здійснення цієї політики, так й забезпечення неформальних практик її реалізації в конкретних сегментах виробництва наукового знання.

На жаль, Україна в цьому напрямів значно відстає від європейської практики – завдання щодо формування системної S&R-політики на основі відкритого доступу офіційно поставлено лише у 2021 році відповідними планами дій уряду та МОН [2,3].

Висновок. Україна має терміново сформувати системну S&R-політику на основі відкритого доступу, гармонізувавши її з відповідною європейською, переглянути законодавчу базу, яка орієнтується виключно на забезпечення обов'язків дослідників використовувати практики закритого доступу. Зазначене має сприяти формуванню нового змісту інтелектуальних прав дослідників, розвитку національного S&R-сегменту.

Список використаних джерел:

1. First draft of the UNESCO Recommendation on Open Science. UNESCO, 2020. URL: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000374837>
2. План дій із впровадження Ініціативи “Партнерство “Відкритий Уряд” у 2021-2022 роках : розпорядження Кабінету Міністрів України від 24.02.2021 № 149-р <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/149-2021-%D1%80#Text>
3. Дорожня карта з інтеграції науково-інноваційної системи України до європейського дослідницького простору : Наказ Міністерства освіти і науки України від 10.02.2021 № 167 <https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2021/02/12/edp-nakaz.pdf>

Кіжаєв С.О.

к.т.н., доцент, доцент кафедри інноваційної інженерії,
ДВНЗ «Український державний хіміко-технологічний університет»

Правові засади захисту авторських прав у сучасному Інтернет-середовищі

Авторське право є формою захисту авторів та суб'єктів авторського права, передбачених Конституцією України та іншими нормативно-правовими актами, пов'язаними зі створенням і використанням творів. Воно захищає зовнішню форму вираження об'єкта: твори в галузі науки, літератури та мистецтва, виступи, лекції, промови, проповіді, комп'ютерні програми, бази даних, музичні твори з текстом і без тексту, аудіовізуальні твори, твори образотворчого мистецтва, твори архітектури, містобудування і садово-паркового мистецтва, фотографічні твори (в тому числі твори, виконані способами, подібними до фотографії), ілюстрації, карти, плани, креслення, ескізи, пластичні твори, що стосуються географії, геології, топографії, техніки, архітектури та інших сфер діяльності, похідні твори, збірники творів, збірники обробок фольклору, енциклопедії та антології, збірники звичайних даних, тексти перекладів для дублювання, озвучення, субтитрування українською та іншими мовами іноземних аудіовізуальних творів тощо [3].

Проблема захисту авторських прав у мережі Інтернет є одним з найскладніших та водночас актуальних питань сьогодення, тому, що інтернет-технології дозволяють завантажувати, зберігати, поширювати різні види інформації, в тому числі об'єкти, які охороняються авторським правом, а виявити правопорушника, притягнути його до відповідальності та довести факт порушення авторського права досить складно [3].

Інтернет надає можливість виокремити такі особливості загроз для об'єктів права інтелектуальної власності [2]:

- мережа Інтернет є загальнодоступним інформаційним простором, що не має єдиного централізованого управління, єдиного власника та відокремленого майна;
- в мережі Інтернет розміщуються ті об'єкти права інтелектуальної власності, які можуть бути представлені виключно в цифровій формі;
- використання об'єктів права інтелектуальної власності через мережу Інтернет має транскордонний характер, а тому реалізація норм національного законодавства в цій сфері у разі необхідності захисту порушених прав є складним та іноді неможливим з практичної позиції;
- складність контролю за копіюванням та використанням об'єкта права інтелектуальної власності в мережі Інтернет і проблематичність доказування факту їх порушення (в тому числі через те, що інформація в мережі з'являється, змінюється, видаляється в короткі проміжки часу).

Відповідно до ст. 51 Закону України «Про авторське право і суміжні права», захист особистих немайнових і майнових прав суб'єктів авторського права та (або) суміжних прав здійснюється в порядку, встановленому адміністративним, цивільним і кримінальним законодавством. Вирішення спорів про порушення авторського права і суміжних прав відбувається в позасудовому та судовому порядку. Справа про адміністративне правопорушення передбачає для правопорушника лише сплату державі досить символічної суми штрафу, а для автора, права якого порушені, найбільш дієвим є цивільно-правовий спосіб захисту [2, 3].

26 квітня 2017 року набув чинності Закон України № 1977-VIII «Про державну підтримку кінематографії в Україні», яким внесено ряд важливих змін щодо захисту авторських прав в мережі Інтернет до інших законів України:

Закону України «Про авторське право і суміжні права»; Кодексу України про адміністративні правопорушення; Кримінального кодексу України.

Цим законом впроваджено новий спосіб захисту авторських прав у мережі Інтернет, а також зарегламентовані форма заяви про порушення, процедура її подачі та розгляду. Відповідно до статті 52-1, при порушенні з використанням мережі Інтернет, суб'єкт авторського права і суміжних прав має право звернутися до власника веб-сайту (особа, яка є володільцем облікового запису та встановлює порядок і умови використання веб-сайту) та веб-сторінки (особа, яка є володільцем облікового запису, що використовується для розміщення веб-сторінки на веб-сайті, та яка управляє чи розміщує електронну інформацію в межах такої веб-сторінки), на яких розміщена або в інший спосіб використана відповідна цифрова інформація, із заявою про припинення порушення. Така заява надсилається власнику веб-сайту з одночасним направленням її копії постачальнику послуг хостингу (особа, яка надає власникам веб-сайтів послуги та ресурси для розміщення веб-сайтів або їх частин у мережі Інтернет та із забезпечення доступу до них через мережу Інтернет, одночасно є постачальником послуг хостингу), який надає послуги або ресурси для розміщення відповідного веб-сайту [1].

Заява обов'язково повинна містити [1]:

- а) відомості про заявника, необхідні для його ідентифікації;
- б) вид і назву об'єкта авторського права і суміжних прав, про порушення права на який йдеться у заяві;
- в) вмотивоване твердження про наявність у заявника майнових прав інтелектуальної власності на об'єкт прав, зазначених у заяві;
- г) гіперпосилання на електронну інформацію, розміщену або в інший спосіб використану на веб-сайті;
- г) вимогу про унеможливлення доступу до електронної інформації на веб-сайті;
- д) відомості про постачальника послуг хостингу, який надає послуги і ресурси для розміщення відповідного веб-сайту;
- е) твердження заявника, що наведена в заяві інформація є достовірною, а наявність у заявника прав, про порушення яких заявлено, перевірена адвокатом, за посередництвом якого подається заява.

За відсутності обставин, передбачених для відмови у задоволенні заяви, власник веб-сайту, не пізніше 48 годин з моменту отримання заяви про припинення порушення, зобов'язаний унеможливити доступ до електронної інформації, щодо якої подано заяву, та надати заявнику і постачальнику послуг хостингу інформацію про вжиті заходи відповідно до вимог цієї статті. З урахування внесених змін до Закону, розгляд заяви про припинення порушення власником веб-сайту носить обов'язковий характер, і заявнику обов'язково повинна бути надана відповідь, навіть про відмову у задоволенні заяви. А ігнорування даної заяви тягнутиме за собою притягнення до адміністративної відповідальності [1].

Відповідно до ст. 432 Цивільного кодексу України, кожна особа має право звернутися до суду за захистом свого права інтелектуальної власності, а найкращим доказом для підтвердження авторського та (або) суміжних прав на твір є свідоцтво про його державну реєстрацію.

Інтернет та авторські права мають спільну рису - вони діють, практично у всьому світі «без реєстрацій», тому захист від порушень виходить далеко за межі національного законодавства. Серед наднаціональних механізмів, які вже доступні для захисту у таких ситуаціях потрібно відмітити закон США про авторське право в цифрову епоху (DMCA), який фактично може забезпечувати захист авторського права за межами країни [4].

На підставі DMCA, у разі порушення авторських прав, відповідний контент може бути видалений із пошукової видачі Google, що означає припинення порушення. Для використання цієї опції необхідно звернутися до Google через відповідну форму зворотного зв'язку сервісу. DMCA також дозволяє звернутись до хостинг-провайдера, де розміщується незаконний контент та обмежити до нього доступ. Це також означає його видалення та припинення порушення [4].

Нерідко порушення авторських прав супроводжується іншими незаконними діями, які також можна припинити на «наднаціональному» рівні разом із супутнім порушенням авторських прав. Наприклад, це можуть бути різноманітні види Інтернет-шахрайства, як то [4]:

- phishing: незаконне отримання персональних і конфіденційних даних Інтернет-користувачів;

- scam: шахрайство через отримання довіри Інтернет-користувачів;
- malware: шкідливе програмне забезпечення, яке шахрайським шляхом завантажується на комп'ютер користувача.

В такому випадку можна звернутись зі скаргою до реєстратора доменного імені, де розміщується такий шкідливий контент.

Також порушення авторських прав може супроводжуватись незаконною реєстрацією доменного імені. В такому разі може бути застосована Єдина політика вирішення доменних спорів, також відома як UDRP. Ця процедура передбачає можливість позасудового переделегування спірного домену чи скасування його реєстрації [4]. Найбільш відомими провайдерами арбітражних послуг на сьогодні виступають Всесвітня організація інтелектуальної власності (WIPO) та Національний арбітражний форум (NAF). Разом зі встановленням контролю над доменним іменем вирішується й питання щодо припинення порушення авторських прав [4].

Висновок. Отже, в суспільстві існують правові механізми захисту авторських прав в Інтернет-середовищі, які, тим паче, потребують удосконалення в процесі напрацювання практичного досвіду.

Список використаних джерел:

1. О. Сулима Захист авторських прав в мережі Інтернет по-новому. URL: https://jurliga.ligazakon.net/ru/analytics/159941_zakhist-avtorskikh-prav-v-merezh-internet-po-novomu
2. Т. Літавський Захист ІВ у мережі Інтернет як це теоретично має працювати? URL: <https://yur-gazeta.com/publications/practice/zahist-intelektualnoyi-vlasnosti-avtorske-pravo/zahist-iv-u-merezhi-internet-yak-ce-teoretichno-mae-pracyuvati.html>
Опубліковано в №12 (718) Юридична газета online
3. М. Горецька Захист авторських прав у мережі Інтернет. URL: <https://yur-gazeta.com/publications/practice/informaciyne-pravo-telekomunikaciyi/zahist-avtorskih-prav-u-merezhi-internet.html> Юридична газета online Опубліковано в №45-46 (699-700)
4. Як захистити авторські права в Інтернеті? URL: https://jurliga.ligazakon.net/ua/news/197900_yak-zakhistiti-avtorsk-prava-v-nternet

Троцька В. М.

завідувачка сектору суміжних прав відділу авторського права і суміжних прав
НДІ інтелектуальної власності НАПрН України

Оцифрування творів з метою збереження культурної спадщини: нові положення законодавства ЄС

У 2019 році прийнята Директива Європейського парламенту та Ради про авторське право в єдиному цифровому ринку (далі – Директива ЄС) [1]. У ст. 2 (3) цієї Директиви визначено новий термін «заклади культурної спадщини» («cultural heritage institution»). Під такими закладами розуміються неприбуткові загальнодоступні бібліотеки, музеї, архіви, кіно- та аудіо фонди. Саме їм відведена ключова роль у збереженні надбань світової та національної культурної спадщини для майбутніх поколінь. З розвитком цифрових технологій з'явилася можливість представлення у цифровій формі творів, що містяться в колекціях, фондах закладів. Разом з тим, виникли проблемні питання, пов'язані з дотриманням авторського права, згідно з яким відтворення (оцифрування) творів допускається на підставі дозволу суб'єктів цих прав, окрім винятків та обмежень, визначених у законодавстві. Завдяки таким виняткам та обмеженням існує можливість вільного (бездоговірного та безкоштовного) використання творів. Проте, наразі умови вільного відтворення творів відрізняються в законах країн, у зв'язку з чим виникають питання при транскордонному застосуванні положень. З метою єдиного підходу до регулювання відносин, визначено, що держави-члени ЄС зобов'язані передбачити у законодавстві винятки з виключного майнового права щодо відтворення з метою збереження творчого надбання закладами культурної спадщини. Європейські країни мають імплементувати норми Директиви ЄС у власному законодавстві до 7 червня 2021 року. Для України дослідження нових норм є корисним в розрізі процесів, що відбуваються в країні, пов'язаних з приведенням національного законодавства у сфері авторського права і суміжних прав до законодавства ЄС.

Відповідно до ст. 6 Директиви ЄС держави-члени повинні передбачити винятки з авторського права з тим, щоб заклади культурної спадщини могли створити копії творів чи інших охоронюваних об'єктів авторського права, які постійно перебувають в їх колекціях, у будь-якому форматі або на будь-якому носії, з метою збереження таких творів чи інших об'єктів, що охороняються, в тому обсязі, в якому це необхідно для такого збереження.

Мета вільного відтворення – збереження для майбутніх поколінь творів у доступних форматах. Термін «збереження» є ключовим у вказаній статті Директиви ЄС. Однак, критерії, згідно з якими творі потребує відтворення (оцифрування) для збереження, не визначено. Лише, як приклад, наведено, що вільне відтворення творів допускається в разі технічного старіння, руйнування носіїв чи для страхування творів (п. 27 преамбули Директиви ЄС). Тому, заклади культурної спадщини будуть вимушені самостійно вирішувати, чи є необхідність у відтворенні (оцифруванні) творів, а відтак чи підпадатимуть їх дії під вільне використання. В інших випадках для відтворення (оцифрування) потрібно отримувати дозвіл у суб'єктів авторського права та виплачувати винагороду, за винятками, зокрема, творів, що перейшли у суспільне надбання; творів, що вийшли з комерційного обороту; сирітських творів.

Вищенаведені положення Директиви ЄС поширюються лише на неприбуткові заклади. З огляду на те, що відтворення (оцифрування) потребує інвестицій, заклади можуть відшкодовувати витрати, понесені ними в результаті таких дій (п. 40 преамбули Директиви ЄС). Це враховуватиметься при визначенні статусу неприбутковості закладу. Дії з відтворення (оцифрування) творів потребують значних витрат у вигляді матеріальних, людських ресурсів. Існує потреба у застосуванні ефективних технічних засобів захисту при розміщенні творів у цифровій мережі. Такі витрати є досить обтяжливими для неприбуткових закладів. З метою сприяння їх діяльності, у Директиві ЄС передбачена можливість співробітництва, розвитку партнерських відносин, створення цифрових ресурсів, зокрема й поза кордонами окремої держави. Особливо це актуально у наш час, коли заклади надають послуги шляхом створення власних вебсайтів, завдяки яким користувачі можуть відвідувати онлайн-виставки, здійснювати пошук інформації в електронних архівах, отримувати книги та іншу літературу в

базах даних колекцій цифрових бібліотек, мати доступ до аудіо-, відео та іншого цифрового контенту. Перспективним є зберігання цифрових копій на різних вебсайтах закладів або за допомогою хмарних сервісів. Для цього заклад може вільно відтворити (оцифрувати) твір, передати (переслати) іншому подібному неприбутковому закладу, розташованому в державі ЄС, або розмістити на спільному ресурсі. Такі норми Директиви є надважливими, оскільки надають можливість закладам заощаджувати на матеріальних та людських ресурсах, дозволяють залучати роботи зовнішніх підрядників при створенні та збереженні цифрових копій творів.

Отже, завдяки новим нормам для закладів культурної спадщини створені умови для переходу до нових сфер діяльності в рамках розвитку цифрового ринку, а також транскордонного співробітництва. Проте, для ефективного застосування вказаних норм, положення законів у сфері авторського права різних держав повинні бути уніфікованими. Наразі транскордонне застосування винятків з авторського права стримується невідповідністю положень в законах різних країн. Найбільш поширеними в законах є норми про виготовлення копій творів (одиничних примірників, чи коротких уривків творів) для читачів, наукових дослідників, а також виготовлення копій для збереження матеріалів у колекціях або для заміни творів, які зазнали пошкодження або втрати. Існують обмеження щодо способу виготовлення копій, форматів оригіналу чи нових версій та кількості зроблених копій. У законах про авторське право держав передбачені винятки та обмеження прав для бібліотек, архівів, музеїв і не вказано про доступ до твору за межами фізичних приміщень закладу.

Наприклад, згідно зі ст. 23 Закону Литви «Про авторське право і суміжні права» дозволяється вільно відтворювати в некомерційних цілях твори, що належать бібліотеці, навчальному закладу, музею, чи архіву, окрім творів, що передаються для загального відома через комп'ютерні мережі (в Інтернет) [2]. Відповідно до ст. 68 Закону Італії «Про захист авторського права і суміжних прав» дозволяється вільне відтворення окремих творів або їх частин для особистого користування читачами, виготовлення вручну або засобами відтворення, непридатними для маркетингу або розповсюдження твору в громадських місцях [3]. За приписами ст. 28 Закону Польщі «Про авторське

право і суміжні права» бібліотеки, музеї, архіви, навчальні заклади, науково-дослідні інститути можуть, зокрема, відтворювати пісні у власних колекціях для збереження таких колекцій [4]. Однак, вільне відтворення для збереження творів, окрім музичних, відсутнє. Відповідні норми для бібліотек, музеїв, архівів, навчальних закладів встановлені в однойменному Законі Німеччини, згідно з яким дозволяється закладам відтворювати твір з фондів або виставки з метою зробити його доступним, зберігати і відновлювати, навіть багаторазово. Бібліотеки можуть передавати репродукції творів з власних фондів іншим закладам з метою відновлення (§ 60e UrhG) [5]. Як бачимо норми відрізняються. За відсутності єдиних норм у законах держав, стримується можливість вільного відтворення творів та існують правові бар'єри щодо збереження та доступу до творів в цифровій мережі закладами, розташованими в різних країнах.

Питаннями збереження культурної спадщини опікуються не лише європейські країни. Тому існує потреба у врахуванні норм шляхом внесення відповідних змін до законодавства й інших країн.

Щодо законодавства України. Відповідно до ст. 22 Закону України «Про авторське право і суміжні права» допускається без згоди автора або іншої особи, яка має авторське право, репрографічне відтворення одного примірника твору неприбутковими бібліотеками та архівами у разі, коли відтворення здійснюється для збереження або заміни загубленого, пошкодженого та непридатного примірника даної бібліотеки чи архіву або для відновлення загубленого, пошкодженого або непридатного примірника з фонду аналогічної бібліотеки чи архіву, а одержання такого примірника іншим шляхом неможливе, а також коли відтворення твору є поодиноким випадком і не має систематичного характеру.

По-перше, перелік закладів, які мають право вільно відтворювати твори для їх збереження, обмежується лише бібліотеками та архівами. На відміну від положень Директиви ЄС, норми національного законодавства не поширюються на музеї, кіно- та аудіо фонди. По-друге, допускається вільне відтворення лише репрографічним способом (ксерокопіюванням) примірників, що стримує можливість вільного відтворення (оцифрування) творів з використанням сучасних цифрових технологій. Отже, вказані норми Закону

України потребують удосконалення.

З огляду на наведене можливо дійти таких висновків.

У Директиві ЄС передбачені норми про винятки з майнових авторських прав, що є надзвичайно важливими для збереження культурної спадщини. Положення є актуальними як для окремих країн, регіонів, так й у світі в цілому. В зв'язку з цим, варто продовжувати дослідження питань удосконалення норм законодавства європейських країн, висвітлення їх практичного застосування, з метою визначення доцільності введення відповідних положень до законодавства України у сфері авторського права і суміжних прав.

Список використаних джерел:

1. Directive (EU) 2019/790 of the European Parliament and of the Council of 17 April 2019 on copyright and related rights in the Digital Single Market URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2019/790/oj>
2. Lithuania. Law on Copyright and Related Rights (as amended up to Law No. XII-1183 of October 7, 2014) URL: <https://wipolex.wipo.int/en/legislation/details/15422>
3. Italian. Law for the Protection of Copyright and Neighbouring Rights URL: <https://www.wipo.int/edocs/lexdocs/laws/en/it/it211en.pdf>
4. Poland. The Act on Copyright And Related Rights URL: <https://www.global-regulation.com/translation/poland/11295556/the-act-of-4-february-1994-on-copyright-and-related-rights.html>
5. Jessica Rex. Copyright law reform in Germany – what is this “UrhWissG”, really? URL: <https://www.openaire.eu/blogs/copyright-law-reform-in-germany-what-is-this-urhwissg-really>. Gesetz über Urheberrecht und verwandte Schutzrechte URL: <https://wipolex.wipo.int/en/text/474263>

Наукове видання

**ЗБІРНИК МАТЕРІАЛІВ
IV ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ**

**«СТВОРЕННЯ, ОХОРОНА, ЗАХИСТ І КОМЕРЦІАЛІЗАЦІЯ
ОБ'ЄКТІВ ПРАВА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ»,
*присвяченої Міжнародному дню інтелектуальної власності***